

A propos de ce livre

Ceci est une copie numérique d'un ouvrage conservé depuis des générations dans les rayonnages d'une bibliothèque avant d'être numérisé avec précaution par Google dans le cadre d'un projet visant à permettre aux internautes de découvrir l'ensemble du patrimoine littéraire mondial en ligne.

Ce livre étant relativement ancien, il n'est plus protégé par la loi sur les droits d'auteur et appartient à présent au domaine public. L'expression "appartenir au domaine public" signifie que le livre en question n'a jamais été soumis aux droits d'auteur ou que ses droits légaux sont arrivés à expiration. Les conditions requises pour qu'un livre tombe dans le domaine public peuvent varier d'un pays à l'autre. Les livres libres de droit sont autant de liens avec le passé. Ils sont les témoins de la richesse de notre histoire, de notre patrimoine culturel et de la connaissance humaine et sont trop souvent difficilement accessibles au public.

Les notes de bas de page et autres annotations en marge du texte présentes dans le volume original sont reprises dans ce fichier, comme un souvenir du long chemin parcouru par l'ouvrage depuis la maison d'édition en passant par la bibliothèque pour finalement se retrouver entre vos mains.

Consignes d'utilisation

Google est fier de travailler en partenariat avec des bibliothèques à la numérisation des ouvrages appartenant au domaine public et de les rendre ainsi accessibles à tous. Ces livres sont en effet la propriété de tous et de toutes et nous sommes tout simplement les gardiens de ce patrimoine. Il s'agit toutefois d'un projet coûteux. Par conséquent et en vue de poursuivre la diffusion de ces ressources inépuisables, nous avons pris les dispositions nécessaires afin de prévenir les éventuels abus auxquels pourraient se livrer des sites marchands tiers, notamment en instaurant des contraintes techniques relatives aux requêtes automatisées.

Nous vous demandons également de:

- + *Ne pas utiliser les fichiers à des fins commerciales* Nous avons conçu le programme Google Recherche de Livres à l'usage des particuliers. Nous vous demandons donc d'utiliser uniquement ces fichiers à des fins personnelles. Ils ne sauraient en effet être employés dans un quelconque but commercial.
- + *Ne pas procéder à des requêtes automatisées* N'envoyez aucune requête automatisée quelle qu'elle soit au système Google. Si vous effectuez des recherches concernant les logiciels de traduction, la reconnaissance optique de caractères ou tout autre domaine nécessitant de disposer d'importantes quantités de texte, n'hésitez pas à nous contacter. Nous encourageons pour la réalisation de ce type de travaux l'utilisation des ouvrages et documents appartenant au domaine public et serions heureux de vous être utile.
- + *Ne pas supprimer l'attribution* Le filigrane Google contenu dans chaque fichier est indispensable pour informer les internautes de notre projet et leur permettre d'accéder à davantage de documents par l'intermédiaire du Programme Google Recherche de Livres. Ne le supprimez en aucun cas.
- + *Rester dans la légalité* Quelle que soit l'utilisation que vous comptez faire des fichiers, n'oubliez pas qu'il est de votre responsabilité de veiller à respecter la loi. Si un ouvrage appartient au domaine public américain, n'en déduisez pas pour autant qu'il en va de même dans les autres pays. La durée légale des droits d'auteur d'un livre varie d'un pays à l'autre. Nous ne sommes donc pas en mesure de répertorier les ouvrages dont l'utilisation est autorisée et ceux dont elle ne l'est pas. Ne croyez pas que le simple fait d'afficher un livre sur Google Recherche de Livres signifie que celui-ci peut être utilisé de quelque façon que ce soit dans le monde entier. La condamnation à laquelle vous vous exposeriez en cas de violation des droits d'auteur peut être sévère.

À propos du service Google Recherche de Livres

En favorisant la recherche et l'accès à un nombre croissant de livres disponibles dans de nombreuses langues, dont le français, Google souhaite contribuer à promouvoir la diversité culturelle grâce à Google Recherche de Livres. En effet, le Programme Google Recherche de Livres permet aux internautes de découvrir le patrimoine littéraire mondial, tout en aidant les auteurs et les éditeurs à élargir leur public. Vous pouvez effectuer des recherches en ligne dans le texte intégral de cet ouvrage à l'adresse <http://books.google.com>

doleatus

Ch. 2

EX LIBRIS DOMUS

Bibliotheca
- artium -

H. 267/49

SANCTI STANISLA

fffff fffff fffff fffff
ffff fffff fffff fffff

ffff fffff

ffff fffff

ffff fffff

ffff fffff

ffff fffff

20

IACOBI SA
doleti de laudibus
Philosophiæ

Libri duo.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

L V G D V N I A P V D S E B.
G R Y P H I V M,
1538.

NICOLAVS BORBONIVS
VANDOPERANVS AD IACO-
BVM SADOLETVM
VIRVM ELOQVN
TISSIMVM.

Quum studium Sophiae, quid sit, quid nō sit agendum,
Monstret, ut ad ueras perueniamus opes:
Hoc totis quur non omnes amplectimur ulnis?
Quur, quæ uulgas amat, malumus illa sequi?
At iam tandem utinam resipiscant secula nostra,
Iudiciumq; probent, o S A D O L E T E, tuum.
Eſſe magis brutos homines ego iudico brutis,
Quos tua non fando flexerit alma Charis.

I D E M BORBONIVS
AD LECTOREM.

Ἔνιδ' αὐτογνωστέ! Κι τὸ πῆς ἐγκάμπορ
φιλεσθίας, μᾶλλον δὲ ἔσθλορ πνέορ,
Τὸ ἐγραψέν σοι ὁ λιενός· Σασθλυός μεγας,
Διηρέ ὁ θεός, ὁ τεχνίτης ἐξαύρεθ.

IACOBI SADO.

LETI AD MARIVM M A F F E V M

Volaterranum de Philosophia liber

primus, qui inscribitur

P H A E D R V S ,

In quo accusatio Philosophiæ
continetur.

M N I S, M A R I
Volaterrane, quæ
ad bene beateç ui-
uendum pertinet do-
ctrinæ institutio, du-
cta primū mihi qui-
dem à Philosophiæ
præceptis uidetur es-
se: atç ab eius facul-
tate disciplinæ, quæ
in cōtemplatione re-
rum naturalium, & moribus ad uirtutem fingēdis,
constituendisç cernitur. Pōst autem his literis, que
quemadmodum sunt, sic etiam uocantur sacræ: in
quibus uera Dei percipitur cognitio, cùm aucta &
corroborata, tum ad extreum ex uarijs fluctibus

a 2 iactatio

iaestationibusq; uitæ, quas nostra imbecillitas fert, ad stabilem certamq; spem immortalitatis conuersa, atq; translata. Ac nos, qui (ut tu ipse optimus testis es) harum artiū utrancq; adamauimus semper, & nunc quidem iam in alteram hanc, quæ nostræ & personæ propria est, & religionis, tanquā in portum uela deflectere, & pleno cursu contendere cogitamus: adhuc tamē in Philosophia magis exercitati, quòd in illa plurimum operæ, & quantum ab occupationibus publicis, quæ nos diu & multū distractos tenuerunt, disiungi licuit, antè actæ ætatis consumplimus: duximus non alienum nec nostra dignitate, nec eorum, quos ad uirtutis studium atque amorem genuit ipsa natura, utilitate, nos facturos, si quæ de hominibus doctissimis, Græcis præsertim, quorum in hac laude sine ulla dubitatione excellit industria, accepta à nobis fuissent, ea Latino sermone conscriberemus: primumq; gratia hac debita ea quidem & merita Philosophiæ redditæ, toto deinde pectore, ut dicitur, maturescētibus etiam annis ad illam cœlestem scientiā incumberemus. Atq; hoc ita agere id studiosius etiam sumus meditati, quòd in hoc tempus Latinis quidem literis desiderari uidetur Philosophia: nō quin & apud ueteres, & nostra etiam, ac patrum auorumq; memoria extiterint docti uiri, qui eam uelut incertis sedibus perigrinantem & uagam, & maxime quidem posteaq; electa è Græcia est, in hanc urbem adsciscere & portuerint,

tuerint, & partim etiam conati sunt; sed ita ferente casu quodam bonis artibus infesto, & qui uoluerunt uarijs plerunque rationibus impediti, in medio spa^{tio} restiterunt: & qui potuerunt non ferè sunt ad eam uoluntatem adducti. Ita illa necessariò penes barba^ros morata, tanquam iuris nostri moriscè expers, caruit honore & nomine ciuitatis. Ac ut illū omnis doctrinæ & eloquentiæ parentem potissimum nominemus, Marcus Tullius Cicero etiam professus fuit hoc se populo exhibitorum, ut Græcè tum loquenter Philosophiam ad Latinam sermonis consuetudinem adduceret: quem ego unum maximè statuo incredibili quadā magnitudine ingenij, qua & omnes longè uicit superiores, & posteris spem penè sui imitādi ademit, cumulate quod suscepereat præstare potuisse: Verū siue infinitis nouæ Academiæ (sic enim appellabatur orta ab Archesila, à Carneade confirmata disciplinæ ratio) disputacionibus impeditus, quarum illa contra omnia dicēdo nunquam terminauit modum: siue quòd propinquo & celeri cùm suo, tum Reip. fato, illius per vim nefariam fuit interrupta industria, minus aliquanto nobis præbuit, quām aut optaremus, aut ab illa diuina mente potuit expectari. Moralē partē Philosopherū psecutus est, eamq; carpit separatis quæstionibus: in physicis quidē nihil attigit: nec uero de ea parte, que ad differendū tota est, literā omniō fecit ullam. Quòd si ille tum hoc conatus est, in quo illi

a 3 non

nō animus aut ingenitū, sed ex parte quadā fortuna defuit, ut Philosophiā ē lingua nobili, & in primis memorata transferret in Latīū, aliquantūq; ei splendoris & dignitatis se adiuncturū à Romana facundia existimaret: quid nos tandem, & nobiscum una ceteros omneis, qbus cordi Philosophia est, agere conuenit: aut quanto elaborare studio, ut tendentē nobis ultro manus, fidemq; & opem nostram implorantem, pro sua parte & facultate quisq; à barbaror; inscitia & moribus in Latinitatem uindice-
mus: Etenim quid est quod æquo minus queat ani-
mo ferre quisquam institutus liberaliter, quām ca-
put artium optimarum, ornaticem uniuersæ uitæ
Philosophiam posideri ab ijs, qui ut acutè forsi-
tan aliquando moueri uideantur ad disserendum
de ea, inaniter tamen & id agunt, & orationem affe-
runt ineptam, & horridam, turbantem cogitata tū
deblatterantium ipsorum, tum eorum qui audiunt:
nihil ut ex ea proprium, nihil ut dilucidè significās
percipi possit: Ex quo factum est, nō ut in exquiren-
da ueritate, quod est unū munus Philosophiæ ma-
ximè proprium, sed ut in uerbore, & inaniūm quaæ-
stionum inutilibus cōtrouersijs omnis iampridem
ab his suscipiatur cōtentio. Sed ut in ueteri prouer-
bio est, Balbi balbos, sic istos sui & agnoscunt, &
probant. At nos, quibus expetenda illa semper, &
præcipue colenda uisa est, quæ sapientiæ cum elo-
quentia naturalis est societas, quicq; mentis simula-
chrum

chrum ducimus orationē, ut ex huius forma & pulchritudine, illa quoqz quæ intus est spectari animi dignitas & elucescere foris possit: demus operam, si modo assequi possumus, ut Philosophiam iam pridem laborantem barbariæ nomine Latinis literis illustremus. Quod profectò adnitemur, eo ingressi animo, ut nisi uitam uis aliqua peremerit, aut auctoritas maior occupauerit, omnem ipsam Platonicā, & Aristotelicam formam disciplinæ nō interpretis munere, sed ordine & iudicio nostro nostris hominibus tradere parati simus. Quod maiore etiam cū spe, laetitiaq aggredimur, quod intelligimus non solum in Italia, quæ semper omnium bonarum artium parens iure existimata est: uerū etiam trans Alpes in Gallijs, Germanijsq quām multi iam existant, qui se ad politiores dedant literas: quiq hæc ipsa, quæ nos reprehendimus, minime probanda putent: etiam insectentur eorum infantiam, qui audient præclaras è Philosophia sententias, sermonis ruditate tanquā cœno aliquo inquinare. Qui quidem tali ingenio prædicti, barbari certe non sunt. Non enim quos à nobis aut montiū excelsitas, aut latitudo æquorum disiunxit, sed quā cum uerè religionis cultu non peragravit humanitas, & artium amor ingenuarū, ea certa & sola est barbaria. Atqui horum ope atqz auxilio, aliorumqz multorū, quos similiter ad iudicandum, agendumqz idoneos ingenij dotibus natura ipsa subornauit, si plures in hanc præclaram

præclaram uoluntatem consenserint, haud diffiden-
 dum sanè est, quin celeriter è sordibus omnibus se
 emersura Philosophia, & dignitatem ad quam spe-
 ctat, obtentura esse uideatur. Quibus cum aut no-
 stra communicabitur laus : aut si prior nostra fors
 in hoc certamen exierit, non dubium est futuros,
 qui eandem petessant gloriam: à quibus non certari
 modo nobiscum, sed uinci etiam nos æquo pati ani-
 mo sumus parati. Quippe qui non tam singularem
 nostram laudem, gratiamq; depositimus (etsi ne ea
 quidem, cùm bonorum consensu recte factis tribui-
 tur, à præstantibus animis repudianda est) quām be-
 ne de ciuib; nostris promererit studemus. Quòd si
 in eis actionibus, quas huius optimi ac maximi
 principiis beneficio cum aliqua autoritate tractauim-
 us, innocentia & fidem probauimus nostram, no-
 strac; foris acta consiliaç; omnia non ad priuatos
 quæstus, sed ad benevolentiam hominum nobis o-
 mnibus officijs conciliandam, & ad communem bo-
 norum utilitatem spectauerunt : erit hæc iam intra
 domesticos parietes cùm cura præstantior, tum la-
 bor etiam multis utilior, si qui nostris hortationis
 bus uel excitati, uel firmati, nihil sibi magis expeten-
 dum in uita, quām uirtutem & abstinentiam, & stu-
 dium ueræ sapientiæ duxerint. Sed quoniam ante-
 quām è Philosophia quicquā, de ipsa Philosophia
 aliquid est dicendum : eiç; iusta & debita laus tri-
 buenda, sine qua nihil quicquam uere esse laudatū
 potest

se emersura

perfessant

potest: cùm præsertim non desint qui petulanter in
 eam quacunq; de causa, etiam hòc studiosius inue-
 hantur, quòd se putent ea re gratiam à vulgo & ab
 imperitis hominibus inituros: uisum fuit faciundū,
 ut eam ederemus eius defensionem, quam habui-
 mus Mari, nos quidem aliquot ab hinc annis in Ia-
 cobi Galli suburbano, cùm à T. Phædro affinetio,
 homine (ut meminisse facile possumus) cùm docto
 & copioso, tum parato ad laceſſendum, respondens
 dumq; effet uituperata. Nam cùm *Floralia*
 nè ad Gallum in hortos, quos ille uir, ut tute scis, in
 omni uita politissimus, in campo fœniculario secū-
 dum Adriani molem sibi ferè communes, & doctis
 omnibus parauerat, conuenissemus ego & F. Citra-
 rijs, homo cùm studiorū similitudine mecum, tum
 multis amicitiæ officijs coniunctus; offendimus ibi-
 dem, qui paulò nos anteuererat, cum ipso Gallo
 sermocinantē T. Phædrum. Igitur congressi amicè
 & comiter, salute data acceptaç, in hyppodromo
 (id erat decumano limiti nomen) manus complexi
 inter nos, ut mos amicorum est, inambulare coepi-
 mus. Tum *G A L L V S*: Quid nam hoc esse dicam,
 inquit, nobis à natura datum, ut tantum boni in eo-
 rum, quos familiariter diligimus, congressu & col-
 loquijs experiamur esse, ut sine ijs nullam integrā
 uoluptatem ad animum nobis accédere sentiamus:
 uelut mihi nunc accedit, qui etsi hoc loco uehemens
 ter delector, quòd & amoenus satis est, & solent uni-

b cuique

campus fœnicularius.

cuique sua, in quibus quis elaborauit, ualde iucunda existere: tum autem hac hodierni diei tranquillitate aëris & nitore cœli exhilarari animos necesse est: nec solum nostros, sed cæterarum etiam animatum. Siquidem, ut à Vergilio scriptum est, Vertuntur species animorū, & pectora motus Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat, Concipiunt: unde etiam uolucrum cantus, & lætitiam pecudum, & insolitam quandam in animis dulcedinem ait exorti. Requirebam animo tamen nescio quid: neq; tam animaduertebā primò quid illud esset, quod mihi abesse quasi uideretur, quam posteaquam uos aduenistis: fentio nunc demum meam expletam, cumulatamq; esse lætitiam: ita ad societatem illam ad quam à natura facti sumus, qua homini ad hominem naturalis est applicatio, accedit ista ex delectu amicitiae incredibilis quædam iucunditas: quam qui non norunt, n̄ mihi uidentur ex alieno quodam genere homines esse, non tam mente prædicti, quam forma humana. T V M P H A E D R V S : Recte sanè loquens Galle: repugnat enim hoc naturæ, ut qui sint, quos tantum in rebus humanis bonū non afficiat: & tamen experimur interdum nōnulos, qui ita aut animo sunt agrestes, aut moribus ad omnem inhumanitatem assuefacti, ut non modo neminē eximiē charum habeat, sed æquè oderint omnes, tanquam communes cunctorum inimici: Sicut de Timone illo Græcæ loquuntur historiæ: quem etiam ferunt, cum

cum haberet secum in coena similem sui prorsus , & in hospitalitate (non enim mihi nunc succurrit, quo *In hospita litate* alio nomine appellem μσανθρωπια) & moribus Apemantum : atq; ille ea solitudine delectatus, dixisset, Pulchrum hercule nostrum hoc conuiuim, o Tismon : respondisse, Atqui pulchrius multo futurum erat, si tu non adesses. Tales ergo nonnulli, sed contra naturā tamen : atq; ut hoc fortasse rarius, sic uti nam non multa quotidie in nobis ab eadem natura optimè inchoata , consuetudinis uitio deprauantur. Sed de se, ut uolet quisq; nos, qui liberaliter sumus erudit , de nobis ipsis ita sentiamus , ut uitam sine conuictu & consuetudinibus amicorū nullam ducamus esse. Atqui Galle, inquit C I T R A R I V S, quantum tu bonorum amicitiae, omniq; humanitati tribuendum statuas, res ipsa palam facit, necq; indiget id nostra ullius oratione; nemo est enim qui non oculis cernat, quanti sint ad te hominum, aliqua ingenij laude splendentium, concursus fieri soliti: atq; ut ornatissimorum hospitum & amicorum quotidianis conuentibus floreat domus tua. Quod profectò haud ita foret, nisi tu, si quisquā alius unquam, honestissimorum, optimorumq; amicitia , ac familiaritatibus delectarere. Verum quod est modo à Phædro nostro dictum , rarius ulu hoc uenire , ut quis amicitiae dulcedine non tangatur : utinam id quidem ita esset, atq; ea una esset in causa, quæ ab eo exemplo etiam Timonis commemorata est, naturæ b 2 quædam

quædam quasi feritas : sed latius patet hoc malum, & quod maximum uenenum fidelis benevolentiae est, simul ut quis nimium sibi deseruit, ita minime fidem in amicitia tuetur. At huiuscmodi hominum innumerabilis est multitudo. Quis enim est studiosus pecuniae præsertim, & cui (ut Terentianis uerbis utar) nihil præter lucrum dulce sit, qui ullum uel tenuem possit habere gustum huius ex amicitia iucunditatis, quam tu modo Galle narrabas: quicq; sublata utilitate, quæ contineat necessitudinē, non continuo nuncium remittat amicitiæ: Plena horum uita est, rarumq; illud potius, ut cui cognita appetitaq; sit simplex illa, & uera, & per se, suaq; sponte amabilis ex amicitia uoluptas, quæ ab amico proficiuntur, & in eo ipso uertitur, nihil querens extrā, nec cupiens, cuius amor fructus maximus, uirtus optima conciliatrix est. Sed quo rarius istud, hoc præstantius. In quo genere, optimo te excellere iure, Galle, fecisti tu quidem omnibus iam fidem. Nam, ut ille, quicunque hostem feriet, is mihi fuerit ciuis: sic tu amicos ex una uirtutis commendatione continuo probas: non ex eis ad te uti referas aliquid, sed ut sibi illi nihil magis promptum esse intelligant, quam te, domumque tuam, operam, gratiam, pecuniam, autoritatem: quæ cunctis etiam hoc gratoriæ ex te accident, quod tua ista incredibili humanitate conditetur: quam tibi in uerbis quidē & uultu, omniq; corporis motu insculpsit ipsa natura.

natura. Sed ea factis, & in experiundo fit *illustrior*. Itaque es affecutus, ut non magis unum unus, quam te diligat uniuersi. Quam ob rem, quod paulo ante dixisti, nullā te integrā sine congressu amicorum percipere uoluptatem, & de eo tibi assentior: & (ut pro cæteris etiam loquar) experimur idem in nobis omnes erga te aliquanto etiam uberius. Sumus enim hac tua fruenda humanitate, hoc ingenio, his optimis & suauissimis moribus, in mutua nostra benevolentia propemodū beati. T V M G A L L V S: Gaudeo sane Citrari, inquit, præclaro hoc, quod mihi tribuisti, uel iudicij tui, uel, ut ego potius inter pretor, amoris testimonio. Atqui, inquit P H A E D R V S, Galle, utrūque est, & iudicium, & amor. Sed quādo de amicitia aliquid omnes, quid Sadoletus: E T E G O: Quid inquam Phædre, nisi me uehemē ter hoc uestro sermone esse delectatū; ac sentire quidē uobiscū unā, nihil esse in uita præstabilius amicitia: quæcū in Gallo nostro laudibus extulit Citrarius, uerissima confiteri. Sed quod unum uel præcipuum ab eo uideo prætermissum, id à me referri, & cōmemorari debere puto: non enim natura solum, & propensione animi quadam, aut fortuito euentu lapsus in hanc rationem Gallus, ad liberalitatem, & beneficentiam, ueritatemque amicitiae totum se contulit: sed aliquāto magis accepit à Philosophia, ut ista eadem recto iudicio & cōstanter ageret, in quo quidem uno est posita uirtus. Nouit enim quēadmodū

b 3 de statuis

I A C. S A D O L E T I

Dædaleus statuus

de statuis Dædaleis à doctissimis proditum est, eas
 cùm præclaro opere perfectæ, & eximiæ pulchritu-
 dinis existerent, nisi tamen arctissimis uinculis con-
 stringeretur, dilabi facile, & perfugere solitas, quod
 earum incerta esset, & lubrica posse: sic optimū
 quenq; morem, nisi ratione & præceptis Philo-
 phiæ fuerit confirmatus, stabilem sua sponte non
 esse. Est igitur ad hęc Philosophiæ studia, in quibus
 à prima adolescentia admodum se exercuit, longo
 interuallo nunc reuersus, & quidem animo maiore
 quam uos fortasse suspicamini: quod ego nosse pos-
 sum propter quotidianum usum, quo cum eo assi-
 duus sum. Quanquam illi quidē haud ita multū ad
 legendū ocij à forensi opera relinquitur: sed est
 totus in querendo & percontādo: me quidem, quē
 in his literis maximè uidet occupatum, audiēdi alii
 quid uidelicet, & disputandi causa, səpissime ut la-
 cessat: Quod ego pergratè accipio, uel quod obse-
 quor studijs optimi & amicissimi uiri, uel quod il-
 lius acuto, & acri ingenio meum quoq; ad descendū
 excitat ingeniu. Hoc loco P H A E D R V S, ut erat
 natura uehementior, & Philosophiæ multis iam si-
 gnis habebatur infensus: Præclarā mehercule lau-
 dem, & in primis commemorandam, qua te isti affi-
 cere conantur, Galle, cùm te tanquā puerum nobis
 lē sub pædagogo, sic à Philosopho aliquo admonis-
 tum, nihil nisi ex præscripto recte agere posse uo-
 lunt; ac ne quid desit, manum etiam sub ferula, ut di-
 citur

citur: indignum illud quoq; quòd uirtutem in una
statuunt Philosophia: Quo quid dici impudentius
potest: quādo enim Philosophiæ quicquam omni-
no fuit cum uirtute, cum amplitudine, cum digni-
tate commerç: aut quos ex eius ipsius sinu prodi-
re conspicimus ad ullam rem gerendam aptos, quæ
quidem digna sit uiro: Immo uero tu, inquit, esto
nobis Galle & naturali uirtute, & tuo ipsius consi-
lio institutoq; talis, qualē te esse cernimus omnibus
eis animi dotibus instructum, quæ magno homini
conueniūt: Siq; tua ista propria, & peculiaris laus,
non Philosophiæ, quā summus ille uir tuus nouus
hosipes & amicus P. Bēbus, cuius tanta fertur apud
omnes uirtutis & literarum gloria, iure sane in te
contulisse mihi uisus est, cùm ita diceret, urbem hāc
tot antiquorum monumentis, tanta etiam nunc ho-
rum temporum magnificentia ornatam: sibi tamen
maiorem atq; ornatiorem fuisse uisam, quòd te in
ea ciuem esse cōtigisset. Hoc de te ille ita ut sentiret,
non tu, opinor, promissa barba es assecutus, nec tua
nica pulla, nec trito pallio, nec inepta, & intempestis-
ua loquacitate, sermonibus per omnes circulos cō-
serendis: longè enim hāc aliena graui uiro, Philoso-
phis uero quotidiana sunt: sed liberalitate, & pru-
dētia, & quòd cùm te multi fortuna & copijs in hac
urbe antecedat, nemo est tamē, qui ad bene de pro-
bis & doctis hominibus merendum te uno sit pro-
pēsior: Nam quod ad Sadoletum attinet, quem ego
& amo

& amo mediusfidius, & florentem esse cupio, non
possum non molestia affici, cum illum video subdu-
centem se amicorum & familiarium coetibus, in hac
squalente & sordida Philosophia tabernaculum pe-
ne uitæ suæ collocasse, doleoq; meā tam parui apud
eum fuisse autoritatem, ut ipsum ab hoc errore ne-
quiuerim adhuc ad consilia grauiora retrahere. Atq;
ad me conuersus, In mentem uenit mihi, inquit, ea
proferre aduersus te, quæ in Euripide Zethus ad
Amphionem fratrem protulit, quorum equidem
sententiam, nō numerum recordor: Negligis o fra-
ter, inquit, ea quæ te oportet diligere, naturæq; ani-
mi tui suapte sponte nobilem, puerili quadam con-
cinnas formam: & neq; in iudicij commode loqui
studium tibi est, incip̄ ijs cernere quod æquum ido-
neumq; sit necq; alios iuuare consilio potes tuo. Ac
de tuo quidem, inquit, ingenio quid sentiam, mihi
ipse conscientis sum: quantū autem te diligam, tu opti-
mis es testis. Sed quod tibi soli seorsum saepe dixi,
in quo frustra à me consumpta opera est, idem nūc
his audientibus ut dicam, moneamq; te aliquot. an-
nis minorem natu audacter, idem amor me cogit.
Vereor enim, uel potius formido certo, ne ista tuā
ingenij animiç; indolē, qua te ad grauiores res tra-
ctandas idoneum semper iudicaui, hoc Philosophiæ
studio penitus corrūpas: in quo si esset ipso aliqua
fortasse liberalis oblectatio: quæ tamen in tanta ua-
nitate illius scientiæ esse quī potest: tibi tamen uidē-
dum

dum arbitrarer in ciuitate tam occupata, in qua ho-
nores & præmia non otiosis, sed industrijs homini-
bus proponuntur, qui factum tuum probari illis
posset, qui scirent de uita cuiuscq; & institutis iudica-
re. Inquiritur enim in uitam tuam, mihi crede, cu-
riosius quam tu fortasse existimes: Nam cum à pri-
mo commosses animos multorū expectatione qua-
dam, nunc te uelut inertia desedisse, non possunt nō
mirari homines, idq; non reprehendere: cum in
popularibus studijs, & his quæ frequentiæ ac cele-
britatis sunt, siue in foro malis, siue ad principes ui-
ros, uindicare te in aliquam laudem possis: illa ta-
men, quæ silentij, & solitudinis sunt, malle persequi.
Quorum profectò opinioni & iudicijs inferuias o-
portet, si aliquo numero esse optas, aut si eam uere
assequi uis, quam tibi falso promittit Philosophia,
sapientiam: ne'ue te in tenebris abdas, cum facile in
hominum oculis queas, & in luce consistere. Quæ
cum ille dixisset aliquanto commotius, quod eum
ad hanc rationem concitationemq; dicendi & uoce,
& motu corporis, & animo flagrante ac subito na-
tura formauerat, summumq; illi præterea ingenium,
summum in pronunciando leporem addiderat. C I-
T R A R I V S, O' amoenum diem hunc, inquit, &
mihi diu, ac Gallo desideratam opportunitatem, ali-
quando te Phædre in uniuersam inuehentem Phi-
losophiam audiendi: Evidem interfui saepe, idq;
locis pluribus, cum carperes Philosophiam; in quo

c ego

ego potissimum attendere solitus sum acumen inge-
nij tui, & facetissimis dictis delectari. Sed de ea tota
quid haberet dicere, percontandi ex te, cum id ma-
xime auerem, ante hunc diem facultas non est data:
quam nunc oblatam libentissimis nobis, nostra fue-
rit culpa, si amiserimus: aut si non ex te omnia, quæ
uolumus de tuo in Philosophiam animo ac iudicio,
audiendo fuerimus consecuti. Imò, inquit G A L-
L V S, & hic locus maxime aptus est, & tempus ido-
neum: nec est quicquam, in quo iucundius hunc
cōsumamus diem: quam ob rem da hoc nobis Phæ-
dre, ut te de unitiera Philosophia quid sentias au-
diamus. A V D I E T I S, inquit: sed hac conditione,
si omnibus sum facturus gratum. H I C . E Q : O ar-
ridens, Mihi' ne, inquam, esse gratum potest, in tan-
tum discrimen uenire Philosophiam? Quid ita, in-
quit C I T R A R I V S, non tu eam dicere es solitus
ueritatis patrocinio sat tutā esse? S I . Q V I D E M ,
inquam, ueritate, non eloquentia causa pendetur.
Pendetur, inquit G A L L V S, & bono es animo:
non enim hīc imperite multitudinis cōcio, ad quam
in inuidiam facile, & in suspicionem Philosophia
adducitur: Sed auium concentus, & florum tanta
hæc uarietas ac copia, huius orationi coronam
factura est. A T Q V I , inquam, Galle, hu-
ius orationi (siquidem ea in uituperanda Philoso-
phia futura est) auium iste concentus obstrepat fane
uelim. An non tu hosce flores, qui tantā nūnic odo-
rum

rum amoenitatem naribus nostris aspirant, & mox
 auritos, & postea etiam uocaliores fore putas, quam
 esse posset ipsa illa, de qua nunc dicebas imperitae
 multitudinis concio? S A N E, inquit, hoc est quod
 ego gaudeo: intelligo enim praeter uoluptatem,
 quam audiendo percepturus sum, huius mei praes-
 terea suburbani pretio permultum accessurum esse,
 quod quidem disputatione uestra hac celebratius
 multo futurum est, quam aut peregrinis arboribus,
 quae in hunc ipsum locum undique accersitae sunt:
 aut nobilitate eius picturæ, qua est superior porti-
 cus exornata. Q V I N tu, inquit Phædrus me in-
 tuens, ueritatem sinito uenire in certamen, tumet si
 lentium teneto! A G E! A G E, inquam, Phædre (ui-
 deo enim te in procinctu esse, pugnæ audum) illud
 moneo; parcus: ne si uno hoc prælio penitus Phi-
 losophiam obtrueris, non habeas deinde quicquam
 in quod ita studiose, & libenter inuehare. N V L
 L V M est periculū defore, inquit ridens, dum qui-
 dem tu extiteris, qui ab ea auelli nulla ratione po-
 tes. Quod cum dixisset, omnes ad audiendum ani-
 mos ereximus. T V M I L L E, Videntur mihi, in-
 quit, Prisci illi ueteres, qui primi semetipso sapien-
 tes, & artem eam, quam profitebantur, sapientiana
 appellauerunt, aut callido consilio quæsisse in uul-
 gus celebritatem: aut errore quodam puerili dece-
 pti fuisse. Etenim si cum scirent, & intelligerent ipsi,
 inanem eam esse, quam habebant in manibus, scien-
 ciam

tiam : appellatione tamen præclara illam adducere in honorem studuerunt , cæterisq; persuadere id, quod ipsis neutquam de ea erat persuasum. Astuta illorum ratio , & callidum in primis consilium fuit: sed ita, ut seculi illius ingenij nihil iudicarent esse rudius. Si autem & eandem ipsis fidem habuerunt de sapientiae disciplina, & cæteris facere conati sunt, puerorum mihi morem uidentur fuisse imitati : ut enim pueri imagunculas sæpe nocti ligneolas, aut è cera : easq; charius amplexi, ueste atque auro exornant, Deorumq; quorum libitum fuerit, imponunt eis nomina : demumq; longius prouecti credulitate puerili, quasi rem seriam agentes, rei ludicræ diuinos honores tribuunt: Sic Philosophi isti uestri (me autem intuebatur loquens) quos solos penes est sapientia, quiq; eam ipsam ab se se unis peti atque addisci uolunt, tanto pueris leuiores, quanto illis ætas ludum suum concedit , his alienum stultitia : inane disciplinæ simulachrum splendidissimi nominis appellatione honestauerūt: Quo non possunt quidem non allici aliquando & inuitari nonnulli, ut insistant aliquantum, cupiantq; interiora cognoscere. Quod enim sapientia nec in cœlo, nec in terra quicquā est præstantius , iccirco ipso nomine commoti , accenduntur ad cupiditatem aliquam cognoscendi. Sed si qui lautiore paulò ingenio ingressi fuerint, matutinē ut abalienentur. Ex quo illud Neoptolemi apud Ennium, Philosophandum sibi esse, sed paucis: nam omnino,

omnino, haud placere. Credo homini militari ex bellicâ uirtute uero rem meditanti gloriam, conuenienter fuisse uisum, quid isti profiterentur, agnoscere: quæ uero minutius superstitionis tractarent, & in quibus frustra contererent ætatem, ea ceu uerè sapientiae repugnantia penitus despiceret atque contemnere. Et nimis magna, eximiaque professi, in minimis ferè uersantur. Quod si splendore nominis remoto, rem ipsam introrsum magis aspiceris; totamque istam artem, quæ se magistrum tradendam sapientiam profitetur, in manus sumptam diligenter expenderis; non tu in ea quidem sapientiam ullam, quæ sit uerè & solidè sapientia, sed imaginem potius inanem quandam deprehenderis sapientiae, sine corpore, sine mente, ipsius illius sapientiae operibus atque munib' sola uoce resonantem. Nam cum rerum gerendarum sit sapientia, imperij gubernandi, dignitatis ac potentiae sibi comparandæ, Philosophia pro his maximis, maximeque expetendis rebus, tanquam immunitatem laborum in beneficij loco illi tribuens, eam in uerbis pensitandis, & argumentorum conclusiunculis arte astringendis, rebusque ijs, quæ nihil pertineant ad nos, accuratius indagandis, festiuo opere occupat: ut suarum uirium & grauitatis oblita, à cœtu hominum, atque ab regendis ciuitatibus, ad solitudinem, inertiamque traducatur. Atque huic arti tamen sapientiae nomen est datum: in quo primum istorum est arrogantia reprehendenda. Quis enim illis hoc cō-

cōcessit?

cessit: aut quo nam iure fuit ab ipsis usurpatum, ut artem suam, cuiusmodi ea cunctæ sit (nondum enim de hoc dispergo, post uidero) in ipso statim ortu atque initio, inscriberent Sapientiam: cumque necdum planè perspectum, cognitumque esset, hominum ne uitæ utilis futura esset illa, nec ne esset, tamē tanquam ratio absque ea recte, ordineque uiuendi cunctorum iam confessione constare non posset, ita summum rerum humanarum titulum illi præscriberent: Verum fuerit hoc uitium superiorum illorum, & qui septem dicti sunt, quos tradunt cunctos in Græcia Delphis primum conuenisse, Athenis prætore Damaso: iterum deinde Corinthi, cum eos Periander Corinthiorum tyrannus hospitio accepisset, circiter quadragesimam quintam olympiadem, quo tempore Romæ L. Tarquinius Priscus regnum obtinebat. Atqui hi isti ipsi, si sua sententia se appellauerunt sapientes, indulserunt sibi profecto, quam par erat, uehementius: Sin autem populorum suffragio uocati sunt, habent egregiam sui cognominis, & quo iure gloriætur, auctoritatem. Siquidem ad imperitos & stultos delatum fuit de sapientibus iudicium, et si video non istos solum, sed alios coplureis, si fama & opinione vulgi sapientia censeatur, nulla illustri de causa passim habitos sapienteis: simul ut quis enim in illa rude indoctaque uetus state uel dixerat aliquid, uel egerat consciens, ita ascribebatur ad numerum & nomen sapientis. Quo ex genere maternus auus Thesæ Pittheus,

thēus, cùm uersibus pangendis sententiolas quasdā complectetur, in primis iudicatus est sapiens. Lycurgus uero eundem nominis honorem iustius est assecutus: quod enim confusam & pertubatā, ac (ut Herodoti utamur uerbo) *κατονομάστην* Lacedæmoniorū Remp. legibus latis constituerat, ferēdisq; laboribus, & periculis alacriter adeundis, ciues ad fortitudinē, & ad omnia belli munia apprimē eru- dierat, comparata sibi autoritate & gloria, sapiens merito existimatus est. Sed ut ab hoc magno sane uiro abeamus, quid cuiq; esse tunc potuit in sapientiæ nomine gloriosum, cùm Homerus, cuius dicta pro decretis habēda sunt, etiam fabris attribuat sa- pientiam. Ac ne quis illorum septē, quos & nos nī- mium iam saepe in medium adducimus, & negat Di- cearchus autor haud ignobilis, nec Philosophos, nec sapientes fuisse, ullam alio ex genere putet fuisse sapientiam, quam eam, quæ dicta in Pittheo: Pri- mūm poëtæ pleriq; hīc adeò perfrigidi; deinde ar- gutulis quibusdā, ut sibi uidebātur, sentētīs, multi- tudinis plausum captantes. Quid enim Chiloni La- cedæmonio (ut de eo potissimū loquar) tria'ne di- cta sapientiæ laudem afferre debuerunt? At ea in fo- ribus templi Delphici sunt inscripta. Quid tum: nō enim qui inscripsit, aut qui insculpsit (opinor) faber sapientior fuit? N E Q V I D N I M I S: rectè hoc quidē, & sibi ille admodū cōstituit: paucissima enim locutus, multam sibi parauit sapientiæ famam. Sed
quid

quid illis sapiētibus fiet, qui suis libris, atq; scriptis
 omnia refererunt? N O S S E uero S E Q V E N S
 Q V E, quam uim habeat, si ab hoc communi atq;
 usitato sensu abieris, ipso illo interprete qui edidit,
 censeo esse quærendum. Nam illud quidem inopis-
 natum ac nouum, & nescio unde erutum: nemini
 enim unquam in mentem uenire potuisset: C O-
 M I T E M E S S E A E R I S A L I E N I M I-
 S E R I A M : Quid: hiccine solus uadimonium
 deserere coactus fuerat, eius'que bona proscripta
 fuerant? Sed quoniam in singulis non est immo-
 randum, & unius tamen exemplo cæteri noti esse
 possunt, ratio cōcludenda est, Sapientium nomen,
 ab ipsis usurpatum, plenum arrogantiæ esse: à pos-
 pulo delatum, inanitatis. Correxit errorem hūc ue-
 terum Pythagoras, imminuitq; inuidiam nominis,
 quòd primus Philosophiam pro sapientia instituit
 appellari. Is in illa sua peregrinatione, in qua, ut de
 Vlysse scribit Homerus, multarum gentium mores
 & instituta perspeculatus fuerat, cùm peragraret in
 reditu ueterem Græciam, atq; illo itinere uenisset
 Sicyonem, ibi q; cum Leonte Sicyoniorum tyran-
 no congressus, interrogatus ab eo esset, quem nam
 ipsum se profiteretur, num sapientem? respōdit soli
 Deo congruere nomen sapientis: se uero Philoso-
 phum esse: hoc est, studiosum, & cupidum sapiētiae.
 Graue responsum & dignum moderatisimo uiro,
 nihil sibi arrogauit, nihil sublatius de se locutus est,
 tantum

tantum eam cupiditatem, quae cuncto generi humano est natura insita est, sapientiae adipiscendae, in se aliquanto fortassis acriorem inesse significauit. Ple na igitur grauitatis oratio: neque ipse non idoneus, cuius autoritatem cæteri sequerentur, si in eadem porro sententia constitisset, neque dissensisset postea à se, cæterisq; rebus non iam se moderatum & grauem, sed flagrantē ambitione importuna præbuisset. Nam quid illa iactatio popularis, & Græciæ omnibus in locis, ubi coetus celebrari erant soliti, sui ostētatio: Quid nudatio femoris aurei Olympiæ, cum ad ludos solenneis cuncta adesset Græcia: aliud in eo indicant, quam speciosum illud sapiens nomen, quod ipse paulo antè ab hominibus cunctis abiudicarat, & Deo uni tribuendum censuerat, cum conaretur apparere ipse Deus, usurpare illum confessione reliquorum, & ad semetipsum uertere, tanquam præstigijs quibusdam, uoluisse: Quanta quam femoris quidem aurei illa nudatio, ignarum forsitan uulgs commouere: ijs, qui hominem nouerant, meminerantq; ex aurificina paulo antè ad Philosophiam egressum, miraculo esse non potuit. Quid quod ad Italiam se contulit, & Metaponti sedem, ac domicilium statuit fortunar; suarum: qui cōueniebat homini Samio, præsertim cum plus honoris, quam satis opus esset, in germana Græcia paribus illius haberetur: Sed, opinor, occupatis ibidē populor; animis opinione, & fama superior; sapien d tium,

tium, cùm eum, quantum assequi posset, celebritatis
 pœniteret; nouas illum sedes, & uberiorem segetem
 suæ propagandæ laudis, uacuis etiam tum à Philo-
 sophia harum gentium animis, in Italia quæsiuisse.
 Quibus in locis disciplinæ sectam eam cōdidit, quæ
 Pythagorica est appellata, magistra illa taciturnita-
 tis. Hoc confiterer commodè, si ut in addiscendo, sic
 etiam ad docendum adhibitum silentium fuisset; hu-
 ius enim molestiæ parte iam careremus. Porro apud
 eum mos iste tenebatur, ut qui se huic dicassent disci-
 plinæ, obmutescerent integrum quinquennium, do-
 cerenturq; primo cōmunia quædam, uelut elemen-
 ta artis: deinde secretiora & quasi mystica: necq; id à
 magistro: ille enim abditus & semotus ab oculis,
 nemini se communicabat: sed responsis, & tanquam
 oraculis erudiebat iuuentutem, donec tandem perspe-
 cto ingenio, moribusq; probatis, qui iudicati fuerāt
 digni, admittebantur ad conspectum magistri, com-
 merciumq; sermonis. Quod qui assequebantur, con-
 festim domum ad necessarios suos literas, nuntiosq;
 gratulandi causa mittebant; tanquā eximum quid-
 dam & optandum adepti. Hanc uitæ, morisq; eius
 insolentiam secuta illa arrogātia est, quod unus ferè
 Philosophorū omnium dictum & autoritatē suam
 sanctam haberi instituit pro ratione. Vnde enim ce-
 lebre illud *καὶ οἱ ἄριστοι*, quod usurpare soliti erant, qui
 tuebantur Pythagoream sententiam, si quando (ut
 fit) in disputādo premerentur, ut delitescerent in sa-
 pientis

pientis magistri autoritate & nomine. At hoc ne ty-
 ranni quidem in oppressis ciuitatibus facere soliti
 sunt, cum quid de pristino statu uolunt dimouere, ut
 non aliquam proponant causam & rationem uolu-
 tatis suae. Sed de egregijs autoribus tanti nominis,
 artisq; huius appellatione ac titulo, dicta haec sint.
 Quae una si disciplinam profitetur sapientiae, ridi-
 culè arrogans est: sin studium duntaxat, & cupidi-
 tate, sicut ipsa uis uocabuli declarat, nihil habet exis-
 miū præ cæteris, nec quo tantopere glorietur præ-
 ter cæteras. Quis enim est quocunq; ex studio, qua-
 cunq; ex disciplina, qui non maxime cupiat sapien-
 tem esse se; aut cui quicquam omnium rerum uidea-
 tur sapientia esse diuinius? Illud nunc uideamus, qua
 autoritate prodierit in lucem, fueritq; iam inde ab
 initio accipientibus commendata: est enim profecto
 aliqua ex origine etiam & generis stirpe censenda
 nobilitas. Ut enim in editione in lucem, ac procrea-
 tione liberorū, nisi parentum distinguant nomina,
 & gentes, pares principio censeatur esse clari obscu-
 ris, ingenui seruis: propterea quod nihil nunc de-
 sum oriens, habere potest ex se in populum nobi-
 litatem: Ita Philosophiae prima commendatio à suis
 inuentoribus, & tanquam parentibus, repetenda est.
 Vtris igitur tandem tanti inuentionem boni assi-
 gnatis: Græcis, an'ne Barbaris? Video magnum
 esse certamen: habetq; pars utraque fortis aduoca-
 tos; ueruntamen ipsorum etiam confessione Græ-
 d 2 corum

corum superiores Barbari. Itaqꝫ & Aegyptiꝫ suum Osirin iactant: Vulcanumqꝫ Nili filium aperuisse Philosophiæ principia annis prope innumerabilis bus, antequam in Græcia de his ipsis rebus mentio ulla haberetur: & Gymnosophistas apud Indos, Druidas apud Gallos, uel ipsa teste Græcia, magnâ sapientiæ famam uideo consecutos. Druidum quidem nomen in summa ut tum habebatur diuini humaniꝫ iuris notitia, non solum Græcis literis celebratū, sed & ipsi Græco uocabulo Semnothei sunt appellati, propter scientiam colendorꝫ Deorum uidelicet, & celebritatem religionis: atque idem de rebus occultissimis primi non pauca ad cognitionem hominum attulisse existimati sunt: magno sanè munere insigniꝫ beneficio, tanquā parum multa essent in oculis omnium posita & in conspectu, quæ ingenium, diligentiamqꝫ requirerent. Prædicant Zæmolxin Thraces, quem ex abdito specu responsa sapientiæ percontantibus edentem, nuncqꝫ uelut euangeliscentem ab hominum oculis, rursus autem fere in conspectum dedentem, inducti, deceptiꝫ præstigijs, diuinitatis honore donarunt populares: itaque & sacrificia illi solennia habita, & epulæ institutæ sunt. Athlantem laudibus Lybes ferunt: ob imitationem enim cœlestium circulorū in sphæra lignea relatam, quodam quasi sapientiæ præmio, ipsius humeris cœlum sustineri nimium simplex illa membrauit antiquitas: ut illum suæ artis, si modò sapit quicquam,

quicquam, necesse sit pœnitere, si quidem ob eam tanto oneri ferundo perpetuo addictus est. Ochum habent Phœnices autorem sapientiae suæ: at Phœnicias Græci, neque hi solum, sed gentes ferè omnes; literarum enim usum, sine quibus nimis sapientia non constat, omnium consensu Phœnicibus acceptum latu fuisse legimus: ijdem isti, quod quidem sapientiae partem aliquam attingit proprius, ad maritimos cursus dirigendos, atq; ut non iam fortis esset, sed consilij nauigatio, minorem Vrsam notauerunt, eandem Cynosuram, qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto: quæ hòc etiam certior dux est nauigantibus, quòd gyro interiore breui conuertitur orbe. Quid dicam de Chaldaeis, Magisq; quorum alteri spectandis syderibus, & cœli conuersione intuenda cum statos illic, solenneisq; motus deprehendissent, solisq; & lunæ, cæterorumq; errantium ordines, concursiones, momenta perpeditissent, quæq; quo' ue die in cœlo euenire necesse esset, aliquanto antè prædicerent, scitum quidam in uita comperisse uisi sunt, idq; populare, atq; plausibile. Sed illud in ea arte cæteris fallax, ipsis illis fructuosum, quòd per uanissimas prædictiones fatalium euentorum, animis imperitorum superstitione implicatis, uiam sibi ad quæstum insuenerunt, & ad dignitatem. Magi porò iam inde à principe illo Zoroastre eadem penè uia ad similem honorem in Persis sunt euecti: sacris enim & ceris

d 3 monijs

monijs Deorum procurandis, cùm de naturalibus quoq; principijs nonnulla differerent, adiungerent præterea diuinationē ex alio certo genere, ac Chal-dæi, animos & regum & gentium illarum, captos admiratione sui, tenuerunt. At qui ab his, quos memorauius, alijsq; præterea quām multis, quos nostra nunc prudens prætermittit oratio, antiquitus proditum est, fuisse orta Philosophiæ principia: barbaricq; omnes ferè, qui in huius laudis contentionem uocati sunt: quorum si inuentum sapientia ista uestra est, atq; ab eis, tāquam à principibus, autoritas est huic arti tribuenda: Primum quò nam abierit Græciæ infinita illa & intolerabilis gloria-tio, omnia sibi uindicantis, & quæ omnium artium laudatarum initia, progressus, fines cùm ab se se-otos, tū apud se perfectos uult: Deinde (faueo enim ego quoq; hoc loco quidem Græcis) esto, sit tanti, quanti esse uos uultis Philosophia: Quid aut elegās ab indoctis, aut humanum à feris, aut politum à ru-dibus, aut deniq; eximium & nobile à barbaris po-tuit proficiisci? Si uero Græciæ ascribendus est iste honos, id quod mehercule malim, si per ipsos li-ceat, ac nisi domesticis testibus, ijsq; admodū pro-batis lis secundum aduersarium detur: erit aliqua fortassis in origine Philosophiæ commēdatio pro-pter ingenium famamq; Græcorum: sed tamē per-exiguē, atq; infirmē à paucis positum est, primis ha-rum rerū inuentoribus Lino memoratas esse The-bas

bas,'Musæo Athenas , qui etiam primus Deorum generationes fertur tradidisse: quod equidem miror filio datum,cum Eumolpi patris institutu Athenis fuerint mysteria.Attamen siue his , siue illis hoc tantum humano generi munus ferendum acceptum est, cum illud dicetur,quod tamen etiam ante dictu est,coarguedam esse eorum temeritatem,qui artem nouam atq; incognitam in lucem modo prodeunt rei eiusce titulo nuncupauerunt,in qua peruestiganda , atq; in constituendo ecquidnam sapientia sit,ecquid in se contineat,tot postea est seculis , tantis & ingenij,s& studijs elaboratum:tum idem hoc istis ipsis , qui huic arti tantum tribuunt , testibus confirmabitur,quod in progressu reprehenderunt ipsis sese,tumoremq; & elationem nominis aliquanto uerecundius usu ipso & tractatione admoniti,in Philosophiæ appellationem subsidere uoluerunt. Quod si illi hoc fecerunt medio in cursu , cum rem eam,quam assidue tractabat,habere iam notiorem coepissent,ut imminuerent aliquid de prioris appellationis grauitate , & nomine : nobis non licebit in ipsa penè calce consistentibus,& iam planè edoctis,quam puerilis ars tota ista Philosophia sit,diripere illi quod reliquum est autoritatis : eamq; haudquam sibi debiti honoris insignibus nudatam , è suggestu,sedecq; principum,in scholarum angulos, & homunculorum inerticulorum disceptationes ejcere:quæ præsertim tam sit auida , & helluatrix,

ut

ut nullis certis finibus contenta, in omnia omnium conetur inuadere. Præclarum quibusdam uidetur esse cœlestia cōtemplari : arrogat hoc sibi in primis Philosophia: Moderari politias: ne in hac quidem parte cuiquam relinquit locum : Scire agere uitam prudenter, & nauiter: hoc uero præcipuum ait esse munus instructi ab se se sapientis: Aptè, & congruēter temporibus loqui , unumq; facundia excellere inter multos : huius quoq; siue artis , siue peritiæ, uiam à se prædicat, & rationem esse petēdam. Sunt etiam subtiliores, & minime populares artes, scienciatæq; mathematicorum , in quas temere irrumpat. Quæ(malūm)ista tanta cupiditas, quæ impudentia est: Quoquo modo certè ea non ferenda: siuicq; tandem aliquando huic procaci Philosophiæ sunt constituentis termini , ne ad libidinem euagetur , depascaturq; omnia omnium: né ué ex alienis opibus intumescat: in quo tamen quantus (δ Dij) error est eorum, qui illi omnia in sinum student congerere: dum enim éam in omnis regiones , orasq; disciplinarum deductam esse cum imperio uolunt , stabile ei nullam relinquunt sedem, ubi tanquam in paterno regno , & aucto dominetur : sed semper illi cum hospite litigandum sit : quam nos litem sic dirimus, si placet: Si una quæq; ars suum & certum habet nomē , quo appelletur, separatimq; & seiuncte denotetur à cæteris , necq; potest unius certæ artis duplex æquè esse nuncupatio : non erit Astrologia Philo

Philosophia, non Geometria, non Musica, non Arithmeticā: habent enim singulæ hæ scientiæ appellations suas, in queis & sua cuiuscq; artis uis, facultasq; comprehenditur, & à cæteris ea seiunguntur. Itaque si Erasistratum suæ artis & professionis nota iudicare uoluerimus, appellabimus (opinor) medicum, & Hipparchum astrologum, & Aristoxenum fortasse musicum: Philosophi autem nomen ab unoquoque horum segregabimus. Si uero ad proprias artium cunctarum appellations communem omnibus nomen accederit Philosophia, iam non magis fuerit in Astrologia sapiens Eudoxus, quam in statuaria arte Phidias: nec minus sapiens pictor Apelles, quam Philosophus Plato. Quod idem in reliquas etiam uulgares, & mechanicas artes, uel Homero teste, deductum, efficit id, quod antea disixeramus, ridiculam esse horum professionem, qui sibi soli doctrinam arrogant sapientiæ. Quare si tentiam tueri & existimationem uolunt suam, tanquam eximium quiddam minimeq; uulgare adepti: contrahant Philosophiæ necesse est intra fines suos, neque eam libere ita depopulari sinant aliena: ne si aditum ad prætorem sit, improbitatis damnetur: alienoq; cum ignominia reddendo, suas ipsa etiam fortunas, si quas modò habet, mulctæ nomine abiiciat. Subiçere igitur Philosophiæ, siue mauultis sapientiæ, certam rem & propriam, quasi materiam quandam oportet, in qua sola ipsa dominetur, neq;

e in ea.

in ea admittat consortium reliquarum. Quæro ergo, quam: Hic tibi aliquis uerborum credo amplitudine nos deterrere posse postulans, Philosophia est, inquit, rerum diuinarum humanarumq; scientia. Agnosco sonitum, pompamq; uerborum: certi in re nihil uideo. Quis hunc non irrideat tanto cum strepitu tam tumidè se inferentem: Ecce alter de transuerso festiuam affert collectionem: Si ut quis in quaç; arte excellit, inquit, in ea ipsa arte sapiens perhibetur: uerbi causa Phidias, si in suo opificio summus est, in eo etiam est sapiens: item in pictura Apelles, in fundendo ære Lysippus, sapientium nomen propter egregiam in arte sua cuiuscq; præstantiam sunt meriti: quod idem ualet in reliquis: erit ipsa per se simplex & absoluta sapientia, rerum in mundo præstantissimarum scientia. Huic cyathus multū dandus fuit: ualde enim credo laborauit, ut quid deniq; esset sapientia, haberemus exploratum. Num non uidetis ex his quidem definitionibus nihil afferentem quod clare & dilucide de se pollicetur, falsæ modò in populum opinionis aucupatricem esse Philosophiam: Verùm his omissis, requiramus potius terminos, quos peregere ij, qui in ea autoritatem sunt consecuti: Platonem dico, & Aristotelem: hos enim uideo à uobis in toto genere hoc constitui principes. Hi ergo partitionem Philosophiæ trimembrem esse voluerunt, ut triplex eius munus esset, trina functio: una pars in rerum cœlestium

Philosophiæ partitione

stium contemplatione , causis , effectibusq; naturæ
indagandis uersaretur : Altera mores, leges, institu-
ta, uirtutes, uitiaq; hominum constitueret : Tertia
differendi rationem , djudicadiq; quid uerum esset
in disputando , quid falsum , quid consentaneum,
quid repugnans contineret; ita in treis partes omnis
diuisa Philosophia est, Naturalem, Moralem, Dia-
lecticam , quam eandem , si Latinis malumus uti,
quam Græcis (etsi Græca quoque ipsa nomina iam
in consuetudinem nostram adsciuimus) rationale
forsitan rectè possumus appellare, quod idem est &
Logicam. Hac diuisione constituta congregiamur
propius, atq; ita ut ne uibrare arma tantummodo,
& quosdam edere motus, sed ut manum etiam con-
serere, & præliū uideamur inire uoluisse; singulasq;
hasce partes , quid unaquaq; earum ad sapientiam
ualeat, consyderemus : ut si uniuersæ artis inutilita-
tem & ignauiam quodammodo (sic enim dicendum
est) potuerimus demonstrare, multorū animos hoc
errore liberatos à superstitionis & inanibus curis, ad
illustres & serias occupationes transferamus : nisi
quid ad hæc uos. Q V I D nam? C I T R A R I V S
inquit, nisi nos in magna audiēdi expectatione esse:
ut experiamur, Phædre, tua ista singularis eloquen-
tia num nam queat in maxima causa stabilem & fi-
xam multorum de Philosophiæ uirtute labefactare
opinionem. Nec tamen ego is sum, qui bellum illi
habeam indictum : nec tam reprehendendā & abri-

e 2 ciendam

*Atqui dialectica
sub logien phædr.*

ciendam Philosophiam, quām modum in ea quæs
rendū puto; in quo sentio, Phædre, aliqua ex parte
tecum, probōq; Neoptolomij sententiā, quæ mihi
cum Sadoleto meo una est dissensio. Ille enim (ut ui-
des ipse) operam omnem in ea locari, & nihil agi
aliud in uita rectum putat. Sed tu perge quæso, &
in hanc partem potius incumbe tamen: nam qui
amplius æquo collaudent Philosophiam, nīmum
sæpe multi, & mihi molesti sunt. A T Q V I, inquit
G. A L L V S, mihi contrā modò mirari ueniebat in
mentem, cùm Philosophiā uenerer etiam summo-
pere, non solùm diligam, quī possem non æquis au-
ribus modò, uerum etiam studiosè audire eam uitu-
perantem Phædrum. Sed profectò sic est, ut dicitur:
 Nil tam iniquum, quod non dicēdo æquum uideri
queat. Cum enim tantus in hoc homine lepos sit, ut
me illius quidem semper, sed & alios omnes sæpe
mirabiliter delectet oratio: tum uis ingenij tanta,
ut in quam se cuncq; incitet partem, aliorum secum
studia pertrahat, & uim quodammodo afferat sensi-
bibus audientium: itaque uereri iam ipse coepisse, ne
quid de mea pristina uoluntate erga Philoso-
phiam dimitterem, nisi me confirmaret expecta-
tio defensionis, quam Sadoletus noster est habi-
turus: quod ipsum illi quidem non difficilius fu-
turum est, quod tecum nunc non adeſt is, qui esse
semper unā ſolet, nec à te unquam, Phædre, di-
ſcedere, alterum lumen urbanæ huius facundiæ

Camil

Camillus Porcius. H I C E G O; Hoc, Galle, inquā,
quòd mea fiducia te ipsum cōfirmes, uide ne in frau-
dem potius te dēducat: namq; ego quis sum? aut
quid possum per me deniq;? Sed si quid fuerit,
quod utinā aliquid sit, bonitas causæ suppeditarit
mihi facultatem aliquam respondendi: & tamen
Phædrum nostrum paratiorem esse video, quām
expectaremus: quam enim sibi accusandam & re-
fellendam assumpsit Philosophiam, ab ea ipse arma
uidetur mutuatus, quæ in illam ipsam demum ora-
torijs uiribus, & neruis intorqueat. Evidēt uelle
Marius Volaterranus adesset, amicissimus omniū
nostrum, homo cùm acerrimi ingenij, tum omni
quidem ille liberali doctrina, sed in his Philosophiæ
studijis in primis exercitatissimus: quē nos omnes
audiuimus sæpe quacunq; esset de quæstione pro-
positum, in utramuis partem differētem ita copio-
sè atq; amplè, ut quemadmodum de Carneade di-
ctum reliquit Cato, quòd non posset eo dicente di-
scerni quid uerum esset, & quid falsum; quòd incre-
dibili quadam ingenij & orationis copia audientiū
mentes obruebat. Sic huius sit & sublimibus senten-
tijs, & acutissimis argumentis referta disputatio; in
extenuando uero, & amplificando, tanta uis, ut ni-
hil illo laudante humile, nihil uituperante uideatur
excelsum: haud sanè ille nunc pateretur desertam,
& oppugnatam iacere Philosophiam: præsertim in
eam impetum faciente Phædro, quo cum ille sem-

e 3 per

per fuit cunctorū opinione quasi comparatus: sumum in utroq; ingenium, summa eruditio, salis & facetiarum ubertas par: uerū ille Philosophiæ aliquid quantum & studio, & amore cōiunctior: Phædrus hanc popularem orationis laudem magis est secus, qua nūc fretus, si ipso iudice populo uti posset, nāe ille causam(ut ego arbitror)parū æquam, haud difficiliter obtineret. Sed bene agitur cum Philosophia, quòd à populari disceptatione remota est. Quamobrem ede nobis Phædre ea, quæ aduersus eam nunc primum tu quidem, nec̄ leuiter, sed & diu antea, & perq; accurate es meditatus. T V M I L L E, Faciam equidem, inquit, atq; hōc tibi studiosius nunc morem geram, quòd sis in me tu postea aduersarius lenior: nec tamen mihi interdictum putabo, quin si ad paucos iudices me perculeris, ad populum mihi parata sit prouocatio. H I C cùm arrissemus, V I D E T V R, inquit, ordo rerum & natura postulare, ut prius describamus sapientiæ formam: quæ, mea quidem sententia, cùm aptior ex seipsa sit, tum ad uitam splendide & cum laude degendam accommodatior: qua posita, facilimum postea fuerit, qui ab hoc signo, tanquam nauigātes ab Arctico polo, aberrauerint, eorum errorem insipientiamq; coarguere. Quoniā igitur sapientē eum esse uolumus, non qui in solitudine, nec̄ cum paucis ineptis, sed qui in coetu, concilijsq; hominum uitam agat; communesq; cæterorum uoluntates & studia

studia secutus , referat ad sese omnia , quæ quidem
 sint expetenda, siue adeò quæ expetātur : expetitur
 enim idem, & expetendum est, quod opinione plus
 riorum iudicatur dignum , ut in eo adipiscendo
 omnis cura industriaç ponatur : erit sapientia , ea-
 rum rerum comparandarum scientia, quæ ab eo ge-
 nere hominum , quo cum uerteris , & æstimentur
 plurimi, & maximè expetantur: hoc definitione bre-
 uius comprehensum, oratione est dilatandum. Tria
 sunt (ut mihi quidem uidetur) in quibus omnis hu-
 mani consilij desiderijs , & ratio uertitur, & appes-
 titio: eaç ueteri etiam proverbio notata, quo sic dis-
 stinguitur: Optimū esse bene ualere , honorari pul-
 cherrimum, iucundissimum frui eo, quod quis ma-
 ximè cupiat: ita salutis, gloriae, iucunditatis præclas-
 ra esse uidetur & expetenda adeptio: nec uero quen-
 quam esse omnino omnium mortalium reor , qui
 non hæc sibi cuncta adesse maximè uelit. Sed uolu-
 tas nullam habet laudem: libera enim est omnibus,
 & tardis iuxta, soleribusq; communis. Scire autē
 inuenire sibi ad potiunda hæc aditum: & cùm uni-
 uersa in hoc certamen tanquam in cursum , aut lu-
 etam descendat multitudo , præripere unum cæte-
 ris palmam adipiscendi , aut certè inter paucos suū
 locum & partem obtinere: hoc iam proprium illius
 sapientiæ est , cuius nos iudicationem non uni , aut
 alteri , sed frequentissimo consilio permittendam
 statuimus. Nam si quis singulare quadam opiniōne
 præditus,

præditus, diuersus longè à populi iudicio, aliam si-
 bi nescio quam nocturnis lucubrationibus in silen-
 tio & cubiculo effingit sapientiā (ut nunc taceamus
 alienam eum quandam & deuiam, longeç aberran-
 tem à communi prudentia, ac plenam uanitatis se-
 qui rationē) quid, quæso, aliquid is ut efficiat, quām
 erit amplum illud atç magnum, in quo neminem
 ille omnino æmulum, nullum riualem est habitu-
 rus? An ignoramus contentionē certantium, ac ue-
 luti licitatione quadam, augeri rerum precia, atç
 æstimationes? certoç indicio esse iacere eas res, &
 penitus abieetas esse, in queis nulla inter se contrà
 licentium studia conflictantur? At hoc minime uult
 sapiens: uerūm quod maximi & est, & habetur, in
 eo maxime conatur excellere. Ad multitudinis igie-
 tur iudicium acta sua præcipue consiliaç accom-
 modat. Vt enim habitum corporis, atç uestitum:
 ut ædificationis formam, domiciliorumç; ut lauan-
 di, coenandi, loquendi morem: sic actiones, & consi-
 lia totius uitæ ad populi iudicia flectere, dirigereç
 debemus; porrò illa temporibus reguntur. Est ergo
 primum sapientis munus seruire tempori, & sem-
 per in eo, quodcūç plurimi fuerit, præcipuas suas
 partes, & principem autoritatem esse, postulare.
 Iam' ne cerñitis totius sapientiæ intelligētiā, quam
 Philosophi suam esse uolunt, populum sibi potiore
 iure uendicare? Et sanè æquius multo est, unum cō-
 cedere sententijs plurimorum, quām unius pluris-
 mos.

mos. Desciscere autem ab opinione & decreto multitudinis, aut arrogantiæ est non ferendæ, aut leuitatis irridendæ. At populus nunquā diu in eadem sententia permanet. Quid tum? Turpe est sapientiæ uariare decreta. Quid tu postulas sempiterna esse hæc, quæ generata sunt mortalia? ut enim Væletudo non ex eisdem semper, sed ex alijs, & alijs retinetur cibis: sic sapientiæ consilia non perpetuò unà sunt, sed ad tempus se accommodant, & ad fortunam, cuius præcipuum est, in humanis rebus posse dominari. Nec tamen etiam si non semper sibi multitudo in eadem opinione constans est, sed alioù alias, & tanquam fluētu quodam fertur ad iudicandum, sic circa honore detrahitur sapientiæ. Sed haud scio, an uegetior hac re quidem, & semetipsa solertior quamdammodo sapientia ipsa fiat: ac uti faciem motus, sic illam mutatio, & uariatio accendat. Ut enim si idem mos perpetuò tenendus esset, & cōsuetudo eadem, facile esset unicuique inueteratam usum, & per manus traditam, uitæ sapiēter degendæ retinere disciplinā: Sic quoniā mutandæ sæpe opiniones, ferendæ uicissitudines, studia in diuersam partē cōuertēda, prioris uitæ ratio omnis atq; descriptio sæpe etiā repētē denuo fingenda est, habet munus sapientia non minus difficile, quam preclarum, in uarias sese formas crebro commutandi: ut ad omnes euentus rerum, uarietatesq; temporum promptam solertiam afferrat, Floruit in gubernatione Reip. P. Scipio Nasif
ca Pont.

ca Pont. Maximus: neque in ea solum sapientis uiri laudem, sed optimi etiam cognomen senatus iudicio, matre Idaea Pessinunte hospitio accipienda, meruit. Atque is ipse cum subitis seditionibus turbata esset Respub. lenitatem illam suam pristinam, odio inimicorum incrudescere passus est; nec minus dissidentibus factionibus uictores suos esse uoluit, quam antea tranquillo Reip. statu, ornatos florentesque uoluerat. Lælius uero eodem illo tempore etiam proprio cognomine dictus est Sapiens: quia cum agrarijs prius legibus fauorem se præbuisset, simul ac præsens multorum se odia in caput suum concitatum, destitit ab incepto, transiitque ad eam partem, ut locupletes censeret in agrorum possessione esse retinendos. Flexit horum uterque consilia & actiones suas ad id, quod expediebat, quodque tempus ferebat: egere sapienter. Quod si lenitatem Scipio, constantiam Lælius tenuissent, præceptis forsitan huius uestræ paruisse Philosophiæ: sapiens tium quidem nomine, & laude caruissent. Vnus est ex omni antiquitate, quem maxime admirer, C. Iulius Cæsar: cuius tanta animi uirtus, tantum ingenium fuit, ut angustius theatrum gloriæ suæ orbem hunc terræ, quem incolimus, quam ipse meritus sit, habuisse uideatur. Hic non ad unam, alteramque laudem, sed ad omnia summa natus: cum etiam tum adolescens probari in foro eloquentiam uideret, adhibuit studium, in ea nemini ut esset secundus: ex bellica

bellica porrò uirtute gloriam sibi meditatus, & potentiam: magnitudine animi perfecit, & industria, ut non solùm gentium omnium uictor, sed naturæ etiam esset, Oceano domito, atq; eo toto summotis nationibus, non solùm inuestigatis, uerum etiam bello armisq; subactis: fluminibus, quæ neutiquam permeabilia uiderentur, iugo pontium deuinctis: infinitis spatijs terrarum celerius cursu, quam fama peragrat. Atq; hic idem, domi & in patria, ubi intellexit priuatim quaeri opes, Remp. in medio prædæ omnibus esse: operam dedit, ut cunctorū existeret princeps, imperiumq; sibi acquireret: ad salutem illud quidem, non ad perniciem ciuitatis, si per homines impios ea quæ constituerat efficere situs esset. In hoc ego homine maximam uim sapientiæ fuisse duco; & certè talem statuo esse debere, quem iandus dum effingere conor sapientē, alto animo, acutum, sagacem, industrium, longè prouidentem in posterum, suam uirtutem impartientē omnibus, sibi præcipua & maxima appetentem, opes, imperium, autoritatem, gloriam: non enim obliuiscitur sui sapientia, nec suorum penitus commodorū curam abīcit, sed refert ad se omnia sapiens, consulitq; sibi potissimum: nec putat digniorem esse quenquā, qui commodis uitæ honoribusq; fruatur: habetq; illud in ore, opinor, Pacuuij, Sapientem qui sibi prodesse nequeat, nequicquam sapere. Hanc ego artem, & disciplinam agendæ uitæ, sapientiam uoco, ciuilem quandā

f 2 popul

popularemq; Philosophiā , erigentem homines ad facta tum splendida,tum in multitudinem gloriofa: eosq; magnos,potentes,nobiles,atq; ut uno uerbo complectar omnia , principes denique efficientem. Conferte nunc istam uestrā, si placet, quam in scho lis quotidie declamitatis Philosophiam, ut hæc ab illa quid intersit,dījudicare possimus. Ac primum, tanquā uestibulo amplo,atque ex celso ornare illam cupientes, præponitis rerum cœlestium contemplationem & occultarum rerum , causarumq; indagationem:ea enim est Physice, quæ primū tota incerta est,minimeq; comprehēdibilis: deinde etiam si comprehendatur, prorsus hominum uitæ inutilis & superuacanea. Quid enim poterit gloriari se adeptum esse,qui illa cognouerit, cùm non sua, sed aliena cognouerit? uerūm cognosci non possunt. An ille mundi effector,& fabricator tanti operis Deus, tantis locorum interuallis à semetipso nos disiunxit, si suas sedes , arcanaq; consilia nobis nota esse uoluisset? Quid est aliud bellum indicere Dijs, more gygantum , quām illuc niti ascendere , quò nobis aditus omnis penitus est interclusus? Atqui mihi uidentur ueteres illi haud illepidè de gygantibus fabulati, quò horum insolentiam , temeritatemq; arguerent: quod ea re firmius adducor, ut credam, quòd ut illi montibus tribus , tanquam gradibus, sic Philosophi trinis , antea à nobis memoratis Philosophiæ partibus, in altissima loca moliuntur ascen

ascensum: Ter sunt conati imponere Pelio Ossan,
 Scilicet atq; Ossæ frōdosum inuoluere Olympū:
 Ter pater extructos disiecit fulmine mōtes. Scriptis
 diuinè, ut omnia, poëta omnium maximus: nec tam
 ille ut gygātum, qui certè nulli id egerunt, quām ut
 hominum suis ingenij nimium confidentiū arro-
 gantiam refelleret. Quanquam non ingenij est, sed
 dementiæ, quæ nullo intelliġi pacto queunt, in ea ni-
 hilominus mentis aciem ad intelligendum intende-
 re. Nam isti quidem ingenium si habuissent, primū
 quidem sciri ista non posse uel ipsi cognouissent, uel
 doctissimis hominibus, ac prīcipib; disciplinarū
 suarū affirmatibus credidissent. Deinde ea omnino
 nihil ad se pertinere. Postremò quas ad res ingenii
 adhiberi, & prudentiam oportet, ad eas res adhi-
 buissent, in cōtibus hominum uidelicet, & cōcilia-
 bulis ciuitatum: ubi non in umbra, & cubiculo, sed
 in sole, atq; campo: non in argutij, & conclu-
 sunculis, sed in agendo & regendo sapientia ipsa
 cernitur. Verum ad hoc genus uitæ præstabile atq;
 eximum, tāquam abortu naturæ quodam cum mi-
 nime idonei natūræ essent, confugientes in ocium & so-
 litudinem, ignauiae culpam & tarditatis, ad cœlestis
 scientiæ laudem transferre tentauerunt: coelicq; res,
 rationes, causas, freti ocij abundantia, formam, mo-
 tum, materiam ex qua constet, opificem à quo sit fa-
 ctus, finem quo intendat, inquirere: cūm terrena, &
 quæ in manibus, quæc; ante oculos erant, percipe-

f 3 re non

re non potuissent. Quod est ante pedes nemo spēa
 etat: cocli scrutantur plagas. Antiquus uersus in
 hosce factus: sicut Thalem unum è septem illis
 argutè lusum ab anicula legimus: qui cùm domo
 semel antelucanus egrediens, ut siderum quorundā
 annotaret cursum, in subiectam pedibus foueam,
 quam non animaduerterat, cecidisset: Quid, inquit
 anus ancilla acutè procax, à te expectādum Thales
 est, ut nobis de remotissimis rebus perceptum tra-
 das, cùm ante pedes quæ sunt, ea minime intuearer.
 Acris in illum obiurgatio: sed ualet in reliquos.
 Omnes enim qui huic arti se, & studio dediderunt,
 aut desperatione ducti, posse se inter cæteros suum
 locum, & statum obtinere, huc sunt compulsi: aut
 uanitate quadam ingenij, leuitateq; naturæ friuo-
 lam oblectationem hanc, & arridentem ocio, desi-
 diæq; disciplinam, serijs occupationibus antetule-
 runt. Huiusmodi homo Anaxagoras fuit, qui per-
 contanti cuidam, Quonam esset natus: Ad cœle-
 stium contemplationem, inquit. Si oculis intuendā,
 nihil ille habebat quām cæteri homines plus: Si mē-
 te & scientia comprehendendam, næ Anaxagoras
 ad rem nullam natus, si quidem ea sequebatur, quæ
 non poterat assequi: haud secus multò, ac mens ipsa
 illa, cuius idem ipse repertor fuit, quam infinito an-
 tea tempore cessantem, tandem admouisse manus
 tradidit, ad minutissimas particulas corporum na-
 turalium in unum confusas secernendas: quæ infi-
 nita

nita & interminabilis secretio, non tam Anaxagorean mentem arguit frustra suscepiti laboris, quam Anaxagoram dementiae; atq; hic ipse, quod liberius hisce cōmentitjs rebus uacaret, ne ue aliam in partem cura ulla abduceretur, agros quos fructuosissimos habebat, incultos dicitur reliquisse, ne quaquam laboriosam mentem illam, quam tantopere adscisceret, imitatus; cum non labore ipse modo, sed cogitationem quoq; effugeret laboris. An hoc conuenire sapientiae existimauit, cum laborem mentis tantis praeconis efferret, se nihil laborare? & cum mēs alieni tantam curam gereret, sua ipsum negligere? Quanto sapientior eius auditor Pericles, hac matutinē dimissa disciplina, ad regendam Remp. se contulit: in qua per quadraginta fuit annos, non Athenis solum, sed in tota Græcia ferè princeps. Atq; hæc sententia, nullam sublimium rerum atq; occultarū nec sciri posse à nobis nec percipi, si autoribus nobis nūc demum prodijset in lucē, nō dubitaremus eam sanè cum assuerare constanter, tum etiam rebus & argumentis confirmare fortiter. Verum si qua eius tamen inuidia apud aliquos est, nil prohibet, opinor, quin eam à nobis depellamus, & ad eos ipsos, quos contra dicimus, renjciamus. Etenim, quod sacræ testantur literæ, à Rege superbissimo extructam turrim, cuius apex, & excelsitas in coelum finienda esset: tum Deum ad disturbandum opus uarietates linguarum, & uersiuocales sonos, dilacerantiasq;

*versuocales
pantiasq;*

pantiasq; uerborum immisisse, ut aliud petentibus, aliud accipiētibus ijs qui fabricæ instabant, ab ope re desisteretur: idem mihi optimè quadrare in Philosophos uidetur, quorū Deum cùm misereret potius, quām his iratus esset (nescit enim diuina bonitas irasci) de summis rebus acerrimis illos discensionibus inter se concitauisse, ut alius alium redarguendo, omnes ineptam curam deponerent. Enim uero quem primum testem ab istorum parte, contra istos eos ipsos excitabimus? Opinor illum quem uos principem, quem autorem, quem parentem Philosophiæ dicitis, Socratem. Quid ergo is, quid affert? Se scire hoc unū, quod nihil sciret: atq; hanc unam sibi adesse sapientiam, quod incerta pro certis non duceret. Nec uero sensit hoc solum, sed palam quoq; omni tempore prædicauit: nec prædicauit modo, uerum etiam re ipsa secutus est. Cum enim Archelai in Physicis discipulus fuisse, eius, qui Anaxagoram audierat, totam eam penitus abiecit, contempsitq; scientiam: tum quod certi in ea nihil inesset, tum quod minimum cōduceret (ut ipse dicebat) ad beatam uitam, in qua una conquirenda potissimum homini esset elaborandum. Necq; adeò leuius ille Anaxagoram accusabat, quām nos eundem paulò antè reprehenderimus: quod (sic enim eum loquentem inducit Xenophon) altum quidam, & supra se sapiens, Deorum opera patefacere tentasset, quæ illi operta esse uoluissent. Empedocles

cles uero, cuius elegans de rebus naturalibus poëma, plus ingenij & uenustatis, quam sapientiae profecto continet. Interdum quasi furore incitatus, nihil posse percipi, ne sensibus quidem exclamat: nihil nos cernere, omnia in abstruso penitus abdita esse. Idemque ait, ad rem præsentem quidem, & quæ occurrerit, consilium homini adesse: mutatis autem ijs rebus, in quas ante intuebatur, mutari & hominis sensum ac consilium: ut uideatur Protagoream rationem, quæ post exorta, & copiosius defensa est, his paucis uerbis innuere: cum quo sentiens Parmenides uetus autor & nobilis, Quo quisque membrorum temperamentu præditus est, inquit, sic habet mentem temperamentum illud sequentem. Exstat etiam responsum Anaxagoræ, Talia esse cuique quæ occurrant, qualia ab eo concipientur. Tanta enim mobilitas, & quasi fuga rerum cunctarum à ueteribus illis animaduertebatur, ut negaret Heraclitus bis nos in eodem lauari flumine: quod idem est ac negare, bis eadem nos uerè uti posse ratione. In quo facetum illud Eratyli, qui cum Heraclitum reprehendens, ne semel quidem id fieri posse censem, iam oratione in rebus enarrâdis nihil utebatur, quod negaret rem expectare morā dictionis posse: sed tantummodo sublato digito, capiteque rejecto actum non esse agendum indicabat. Democritus uero naturæ ueluti succensens, obuoluta dicit esse omnia, & in profundo penitus à nostris aspectibus

g retrusa.

retrusa. Quanquam h̄ic quidem, quò melius, credo,
illa cerneret, oculis se dedita opera dicitur priuauisse : cùm iam Empedoclem idem furor, ne diutius is
frustra in quærendo operam sumeret, in crateras
Aetnæ præcipitem iécisset. Vtor singulis testibus,
n̄scq; spectatis : quorum si autoritati fides adiungenda est, nihil est cur inanem hunc laborem in Physis
cis, illis ipsis desperantibus, nos subeamus : Neque
enim aliud est ueritatem inquirere, ut ait Aristoteles, quām uolantia sectari : hoc est, ea quæ compre
hendi non possunt, captare cupere: Sin autem dero
ganda, his præclaris autoribus in primis nixa in lu
cem prodijt Philosophia. Quid secta una Philoso
phorum, & quidem ea nobilis Academia, siue ea ue
tus, siue noua sit, non' ne hoc dogmate uniuersa, &
tanquam fundamento nititur, nil percipi certo pos
se, nec rei cuiquam assentiendum esse: Cum enim
uisa (ea Græci phantasmata) quibus mens pellitur,
& ad iudicandum adducitur, talia prorsus à falso
esse possint, qualia sunt à uero, non esse regulam;
qua liquido demonstretur, altera ab alteris quicquā
interesse. Huius sentētiæ princeps fuit, ut mihi qui
dem uidetur, Plato, atque ab ipso illo Socrate : sed
hic primus rationem hanc dubitādi in scriptis pro
didit, effinxitq; Socraticum morem, cuius admirabilis eloquentia mihi omni Philosophia uidetur
præstantior. Sane ergo is non tantopere Socratis
προχώρησε illam, nos sustinentiam, si placet, appellemus,
nihil

nihil pro certo affirmandi, literis persecutus esset, si non eandem ipse sententiam tenuisset. Hanc à Platone acceptam, aliquot annis post Polemonis auditor renouauit Arcesilas: Quintus deinceps ab eo Carneades etiam acrius defensitauit. Hæc me labore hoc leuat, uel inuidia potius. Quod enim est à me positum, causas rerum occultas, & scientiam cœlestium non posse percipi, hæc non modo suscipit defendendum, sed dilatat etiam: & quidem amplius aliquanto quam uelim. Tollit enim præterea etiam iudicia sensuum, neç relinquit omnino quicquam, in quo possit assensio nostra consistere. Quamobrè relinquamus hanc, qua ex parte fundit se latius, & suam litem facit, eam ipsam quoque manifestò insaniens; quod enim percipi non posse sentit, id ipsum illa uehementer, ut percipiat, elaborat. Quatenus uero nobiscum facit, cum præsidio quidem utamur illius, tum autem non minus eorum, qui perceptiōnem admittunt, atç scientiam: quos inter si tot iam seculis cōuenire potuissent, ut de omnibus, aut saltem de primis atque præcipuis sentirent eadem, esset ali⁹ quid fortasse, in quo nobis quoque acquiescendum putaremus. Nunc quid de occultis rebus, atque obscuris dicam, cum in clarissimis tanta sit dissensio: Sole hoc quid lucidius esse potest: unde omne lumen, omnis claritas, omnis in coelo & in terra est radiatio: atqui hunc ipsum, cuius aspectus maxime implet oculos nostros, non modo quid sit, sed ne-

g 2 quantus

quantus quidem sit, horum adhuc concordi sententia potuit definiri. Epicurus bipedalem eum esse, aut non multò plus, uel minus : scilicet hic omnia suis oculis indulgens, quorum ut saluum teneat, incolus meç iudicium, audet negare etiam impudenti mendacio, sibi unquam cum torsisset aciem, duas è lychno flammulas uibrare uisas. Mathematici duo deuiginti partibus maiorem quam terrā: Num hæc exigua differentia est? Creuit impudentia: centum enim & sexaginta partibus sunt, qui uelint terram à sole superari. Adhibeamus Architectum peritum qui horum septempeda controuersias coercent: uerūm non metiendo, opinor, sed cedendo. Nam qua ex materia, quo'ue ex corpore factus sit, ausus solus est Anaxagoras dicere: ferrum esse illum igne penitus candens, ueritus credo ne si ad secernendum hunc quoque mens illa sua manus admouisset, solem in mundo non haberemus. Hoc fortassis Democritus neglexisset: Anaxagoras pertimuit: itaque muniuit & duritie ferri, & ardore ignis: atque ne illum parum forsitan profecisse hac sententia existimat, hoc nomine ab Atheniensibus impietatis est damnatus. Quid nobis omnibus magis esse potest persuasum (nam perceptum non audeo dicere) quod coelum circū circa nos torqueri: terrā in infimo mundi iacere immobile: Extitit tamen Philosophus Syracusanus Niceas, qui stare cætera cuncta cœseret, solidamq; rerum omniū terram circū axem moueri, ex eoq;

eoq; fieri, ut eadem apparerent omnia, quæ circun-
uerso cœlo eveniunt: Huic ut defuerit sua ratio, te-
meritas certe pro ratione affuit: adeò nihil tam ab-
surdè dicitur, quod non aliquo autore defendatur
Philosopho. Iam cœlestium orbium numerus num
adhuc satis peruestigatus est: finem equidem video
nullum fore, si quod usq; adhuc factum est, singulis
propè seculis nouus aliquis orbis præterea adiçia-
tur. Nam de epicyclis astra ferentibus, ac de orbis
bus à medio mundi dimotis, quos eccentricos ipsi
uocant, sint ne, nec ne sint, digradientur per me licet
cum Philosophis Astrologi: quoq; alteri statos fieri
motus sine his, alteri cum his naturam stare posse
negant. Atq; hæc tam perspicua in mundo & ma-
nifesta quæ palam feriunt oculos, auersosq; etiā in
aliam partem, rerum pulcherrimarum spectaculo
ad contemplationem sui trahunt, si ignorata sunt,
& impercepta, quid erit de obscurissimis rebus, & à
sensu nostro absconditis dicendum? Omittamus de
Dñs loqui, quo in genere nos Deum unū agnoscim-
us, tribus personis, eadem mente, eodem numine,
eadem natura, eadem potestate in absolutam & sim-
plicem unitatem redeuntem: non enim hoc à Philo-
sophia, sed ab ipsomet Deo, & Dei filio accepimus:
irrideamusq; in hac re tanta Philosophorum ine-
ptias; delitias uidelicet Epicuri monogrāmos Deos
constituentis, sine corpore, sine farto, sola circum-
circa lineata descriptione, humanæ figuræ similes:

g 3 Stoïcorum

Stoicorum quoq; anum illam fatidicam contemnamus; Illud strictim attingamus, quod sane non concesserit nemo: principio incognito, quæ ex eo principio gignantur nequaquam posse cognosci. Quod ergo nam est rerum naturalium principium? num aqua, quod Thales posuit: quamquam ille ueluti diuinans, quod siti atq; æstu esset moriturus, conciliare sibi tanto honore curauit aquam; An aér, ut placuit Anaximeni: uel ignis, quod Heraclito: item finitum principium'ne, an infinitum: mobile, an'ne immotū? Video maximas dissensiones. Nam atomi Democriticæ innumerabiles quotidie mundos fortuitis concursibus efficientes, consumunt cogitationes nostras immensitate regionum, quas per uagantur, & turba corpusculorum. Materiam porro suam Aristoteles, quam sine forma ulla, & sine ratione esse uoluit, unde cognosci posset: quomodo ipse cognouit? Longū est enumerare singula: & patere tamē arbitror, ignorari Physica illis autoribus, quibus tractata sunt: quorum simul ut quis sententiam suam dixerit, non mecum illi quidem, sed cum cæteris Philosophis futurum sit negocium, clamore ac iurgio pro contraria parte tendentibus. Sapientiae quidem in hac parte Philosophiæ tantum abest, ut aliquid insit, ut contrà sapiēter deliberet, qui hæc tanquā ingenij nostris longè exuperantiora omitenda penitus ducat. Non enim profectò tantis se se à nobis spatijs Deus abiūxiisset, necq; tot aliud supra aliud

aliud circunduxisset, tam uasta & diffusa elementorum corpora, igne quoque postremo commutabilem mundum hunc uallasset, superinduxisset irrequietos ambitus coelestium orbium tot, atque tantorum, cursuque eos immenso, ac inenarrabili in gyrum cōcitasset, solidissima & firmissima compactos materia, si à nobis homunculis humi stratis, & infinitum locum deiectis percipi hæc omnia, & cōpræhendi uoluisset. Sed fac cognosci: quid tādem quasi nostra interest: Chreme, tantum ne ab re tua est oc̄i tibi, aliena ut cures, ea ad te quæ nihil attinent: lure igitur Socrates scientiam hanc reiecit, uel ut obscuram, uel tanquam nō necessariam: Philosophiamque peregrinantem procul à nobis, & in cœlo errabundam, credo hospitium quærentem, deduxit quasi manu in ciuitatem: uersarique inter homines assuefuit: eiisque præfecit muneri, ut de bonis rebus & malis ad uitam potius pertinētibus, inquireret. At enim ingenua est, & homine libero digna hæc speculatio: cur non curiosa potius, & ei ipsi molesta, cui te nūm studeas insinuare? An ego si quæ domi ago, & in cubiculo, ea curiosius quis perscrutetur, feram molestes: nec uerū arbitrer pati, ut meis intimis rebus speculator immineat: & Deum persuasum nobis habebimus hac inani nostra curiositate delectari: Nam de principibus quid narrem: quorum ad Deum proprius accedit imitatio: Regis Persarum ferunt speciem & maiestatem eiusmodi esse, nihil ut illa

illa augūstius, nihil spectabilius nec cogitari quidē possit. Ipsum quidem Susis, aut Ecbatanis se contingen tem, abditum à multitudinis oculis, habitare regalem domum admirabili opere perfectam, cuius parietes ex omni parte auro, ebore, electroq; per fulgeant; uestibula porrò domus multa extare, amplaç, septis distincta pluribus, aliquot inter se stadiorum interuallo, muriis præaltis, & æneis foribus munita, quorum custodes sint eximiae dignitatis ui ri: è quibus principes & summates qui sunt, duces, dynastæ, satrapes in primo proxime regiam assident uestibulo, ceteri deinceps ordine suo succedunt, omnes magnifico cultu pro honoræ scilicet & dignitatis ratione. Janitores deinde cum his, & qui oculi auresq; regis appellantur Græco uocabulo apta coagmentatione *ωταλαστι*, quorum usu ac ministerio & uideat rex cuncta, & audiat. Tum autem dispositi suis locis, quæstores, scribæ, familiarum & uenationum duces, quiq; adeuntium dona recipient, quorum quidem donorum innumerabilis quotidie ad regem confluat multitudo. Deniq; operum, negotiorumq; cunctorum quæ ad gubernationem regni necessaria sint, sui cuiuscq; munéris curatores, atq; præfecti: ipsam autem uniuersæ Asiæ dominationem terminatam ab Occidente Hellesto, ad Orientem Indis, per regna & nationes & satrapias tributam, præsidibus esse ornatam suis, qui se seruos magni regis cuncti confiteantur; tum infinitam

nitam multitudinem existere curorum, tabellionū, speculatorum, nuntiorum; ac montanorū præcipue igniū, quibus rerum nouarū signa, si quæ de improviso res accidunt, & procul & propere dari possint: Quorum quidem omniū tantus sit ordo, & ea celeritas, ac diligentia, ut quod in ultimis oris imperiū nouatum sit, id eodem ipsomet die, succendentibus sibi inuicem nuncij, ignibusq; Susis, aut Ecbatas nis à Rege intelligatur. Ad hunc talem tantumq; res gem, inq; eius aulam, secretumq; cubiculum si quis aspirare conetur, rimando & speculando singula curiosius, utrum ab eo initurus gratiam, an offensionem contracturus esse uideatur: Quæ ergo audacia est, nihil uereri Deum in eadē causa, in qua per timescimus Regem: & rimari ac indagare eius arcana conari, quæ ne si oculis quidem intueamur, quæ & quāta sint, capere animo possumus: An non diuino oraculo est proditum, Cœlum cœli domino, terram uero homini esse datam: ut cùm eos fines, quibus circumscripti sumus, agnosceremus, extra hos egredi, & ad sublimiora euolare uelle non contendерemus. Sed de huius scientiæ inutilitate, necnon uanitate, impudentiaq; eorum, qui tantum sibi ex ea arrogant, et si plura poterant dici: tamen quoniam satis multa diximus, trāseundum ad mores est: in qua parte maxime Philosophorum se iactat oratio: audent enim (quid est autem quod non audeant:) palam de se prædicare, idq; cùm sermōnibus,

nibus, tum in scribendo afferere, ciuitates ab se se constitutas, leges humano generi datas, artemque totam recte & ordine uiuendi à Philosophia & inuentam, & perfectam fuisse. Habeo hisce gratiam, magno enim errore sum liberatus: quod enim antea ignorabam Philosophum fuisse Romulum, qui hanc urbem, quam incolimus, omnium sine controversia maximam, & multo præstantissimam, considerit: id nunc horum beneficio scio. Velim tamen audire, si commodum est, quam in Philosophia sectam fuerit professus Romulus. Atqui huius ætati longè dispares septem illi, quorum nomen in Græcia floruisse diximus: ne cum Philosophiæ uox usquam gentium fuerat auditæ, cum Romulus singulari quædam, & penè diuina sapientia præditus, ex eo uide licet sapientiæ genere, non quod isti, sed quod nos suprà descripsimus, anno, ut est literis traditum, septime Olympiadis primo, Charopo Archôte Athénis, non solum condidit hanc ciuitatem, sed etiam optimis exornauit & legibus, & institutis, taleque studiū uirtutis iniecit, ut ab eo primo inductu, cœ aquæ percussæ in circulos solent, usque ad ultimos orbis terrarum terminos imperium populi Romani fuerit propagatum. Et quoniam argutulæ uerba isti captant, in quo uno studio illorum omnis opera consumitur: teneamus stabilem distinctionem illam, rationemque ueræ sapientiæ, quam nos antea edidimus, disiunctam ab horum inani, futilique sapientia: ne

tia: ne similitudine uerbi aberremus, ne'ue cum quid sapienter factum dicimus, id intelligamus Philosophe (ut sic loquar) esse factum: sed prudenter, sed strenue, sed nauiter, ad laudem honorifice, ipsi illi qui fecerit, commode & utiliter. Conantur isti quidem uno sapientiae uerbo inuoluere omnia, sed resistendum impudentiae est, atque è duabus diuersissimis unius uocabuli sententijs, sapientia nobis ipsa prehendenda est, illis sapientiae uox quædam relinqua: qui primùm cùm de morib[us] ordiuntur dissertationem, hoc ueluti fundamentum scientiae suæ subiiciunt, uirtutem in actione esse: neque intelligūt homines stultissimi damnari ab sese primo statim inceptu artem suam. Si enim uirtus in agendo consistit, quid attinuit tot uoluminibus editis, cum de eisdem præsertim rebus plures scribant, reuocare eam ad uerba, & pro ipsa uirtute, picturam quodammodo uirtutis amplexari? Scribis de uirtute, diuidis in partes, species singulas definis: disputas in utranque partem, remq[ue] positam in factis & in uigore quodam animi naturali, ad conclusiunculas, & syllogismos traducere uis: atq[ue] idem dicas uirtutem non in ratiocinando cerni, sed in agendo: quî potes magis tecum ipse pugnare? Tibi itaque ergo credamus affirmanti, uirtutem abs te petendā esse, qui non uirtutem teste ipso te, sed simulachrum quoddam in tabulis descriptum obtines uirtutis. An Ulysses cui tantopere laudi datur ab Homero,

h : quod

*Virtute in agendo
est*

Huius

quòd mores hominum multorum uidit & urbes, si nationes easdem, quas peragrando obiuit, eadem maria, in quibus toties naui fracta periclitatus est, ex descriptione orbis terræ in tabula depicta contemplatus fuisset, moresq; & ritus uariarum gentium aliquo narrante didicisset, ipsam illam haud iure esset laudem à summo poëta affecutus: & nobis persuadebimus, ex uerboſis uoluminibus istorum, tanquā ex pictura, uirtutis officium & laudem nos posse consequi: Atq; hæc ego perinde loquor, ut si isti tamen aut de uirtute recte sentiant, aut in eo quod sentiunt inter se sint concordes: neutrum horum est, & utruncq; nobis breuiter perstringendum. Virtutes uolunt esse mediocritates: Quæro ergo, quæ sit ista mediocritas: huius enim stabilem & tam si afferre queunt rationem, afferant aliquando, figantq; terminos, ac locum ipsum signent, ut ubi sit, & in quo consistat uirtus, possimus ad punctum constituere: sin autem mediocritatem istam suam inconstantem & uagam, ceu nauem fluctuante salo, anchoris quidem alligatam ne illidi ad littus possit, medio autem in spatio huc illuc decursantem, uariari moribus, temporibus, opinionibus uolunt: nec eandem ubiq; neque unam semper esse: quid nobis dat explorati atque percepti, horum uolubilis de uirtute definitio: Sic enim, si rectè recordor, inquiunt: temperantem esse, uerbi causa, qui his oblectetur, quibus oportet, & quādo opus est, & quemadmodum

*Virtutes esse
Mediocritates.*

admodum decet : atq; hanc uirtutem mediocritatē esse, intemperantiæ ex una parte; ea enim est, quæ se in omnes paſsim ingurgitat, uoluptates ; stupidatis ex altera, qua ſenſus hominis ad omnē gulfum uoluptatis penitus eſt obtuſus. Quibus autem oporteat temperantem uti , & quando, & quomodo, nihil certi nobis præſcribunt. At hoc eſt illud, quod maxime quærebā : quo ſine(autore te) nec uetus uirtutis ullus, nec ratio conſtare potest. Item cùm liberalem in medio ſtatūt auari, atq; prodigi: fortem, qui ignauo, & audaci ſit interiectus : quid me docēt de fortitudine, de liberalitate , de cæteris partibus, membrisq; uirtutis me dixi: quid aliū quenquam, qui quidem ſit illorum ſcriptis & oratione ad uirtutem paratior ? Nam ſi rogem eos, amabò hoc mihi expedite, utrum'ne ſentitis uirtutem ſine Philosophia obtineri poſſe, nec'ne ? Quid reſpondebunt? Poſſe annuent; confecta res eſt, profligatum nego- cium : quo enim nobis iam erit Philosophia opus? Negabunt : Quid fiet tot clarissimis ducibus, opti- mis fortissimisq; ciuibus , quorum egregijs teſtata operibus , nominis gloriā uirtus , cum iſpa penē æternitate adæquauit: Horatius Cocles cum liber- tati ciuium ſuorum , quam nuper expulſo Tarqui- nio Rege cōparauerant, uim fieri à Porsena indigne ferret, ingruentem exercitum Hetruscōrum in pri- mo ponte ſublico ſuſtinuit ſolus , tandiu , quoad pons reſciffus à tergo, aditusq; hoſti ad urbis moe-

nia interclusus foret: quo facto, proiecit se in flum, & uulnere accepto incolmis tranauit ad suos. Quæro ergo, num ille hac definitione fortitudinis à Philosophia inductus, tam memorabile fascinus effecerit: an insita magnitudine animi & constantia naturali: Paulò post eiusdem Regis Porsonæ castra ingressus est Mutius, dissimulato habitu, ut eum hostem, quem Resp. uniuersa non poterat, ipse unus ferro à ceruicibus patriæ depelleret: cuius invictam mentem cum elusisset fortuna, scriba pro Rege obtruncato, quasi repetens ab se se erroris admissi poenas, dextram foculo iniecit, uricis immoto corpore est passus: hic quoque in laude, & in uirtute non mediocre profectò aliquid, nec ex istorum disciplina, sed omnia summa spectauit. Quid Marci Curtij illa de memorabili pietate dicam: qua compulsus in terræ hiatum ingentem, præcipitem se ieicit, ut oraculo obtemperans, labentem patriæ salutem morte sua sisteret. Est ea quidem accurate à te & grauiter laudata, Sadolete, hexametris haud ita multis uersibus: quorum lectione ita delector, ut memoriæ pleraque mandarim: nec uenio fere ad eum locum, ubi ille cōsecrat se, deuouetque Dijs inferis, salutem patriæ excipiens, quin misericordia fortissimi iuuenis mihi animus deliquescat. Sic enim sarcis ritè peractis, inducis ipsum ad illum terræ discessum horribilem, tanquam ad aram uictimam ultro accedentem;

Ille

Ille autem(nam fata premunt, longasq; recusant
 Ferre moras) corām uacuū progressus in æquor,
 Ut stetit abruptæ titubato in margine ripæ
 Pallidus, inq; atram deiecit lumina noctem,
 Rettulit os rursum cœlo, sublataq; tendens
 Brachia, in has supplex exoluit pectora uoces.

Cernitis cōstantem & certum, nē ea quidem me-
 tuentem, quæ supra captum humanæ fortitudinis
 esse uideantur. Audiamus quid precetur:
 Dñ patrīj, quorum auspicj;s stat maxima Roma,
 Et pater omnipotens, & nostri sanguinis autor
 Bellator Mauors, Vulcane, paterq; Quirine,
 Vestalesq; foci, Ianiq; biuerticis ora,
 Audite hæc, sanctumq; precanti aduertite numen.

Deos testes iuuocat, ad quos paulo pōst ab homi-
 nibus est discessurus. At quid nam est, quo iuuocet?
 Si qua (nefas) uirtutem odit crudelis Erinnys,
 Ad pœnamq; uocat, fraus hinc communis abesto,
 Vnus ego haud segnis dextræ, nec frigidus armis,
 Hanc animā inferno umbrarū regi, & Stygij;s Dñs
 Deuoueo, lucemq; uolens, aurasq; relinquo.

Quid ita Marce Curti: aut quid tibi hac capit̄is
 deuotione expet̄is: num domesticum aliquem uti-
 litatis fructum: Nequaquam, inquit:
 Tantūm dura mei fugiant discrimina ciues,
 Hanc spē, quā patriæ incolumis dant fata, sepulcri
 Et mortis comitem posco, ac mecū ire sub umbras.

Ergo hæc te spes una consolatur morientē, quod
 patriam

patriam relinquis incolumem. Quid Dijs inferis,
quam in te esse potestatē uis? Exequamur deinceps,
ut uideamus nihil esse tam asperum, quod frangere
bene à natura constitutam, & maiorum disciplina,
non dictatis Philosophiæ, corroboratam animi for-
titudinem potuerit;

Tum uos infensi inanes, queis Romula uirtus
Displacet, inuidiamq; mouent ingentia facta,
In me omnes conferte iras, & quicquid acerbum est
In caput hoc quodcunq; atrox, sœuumq; paraftis,
Verte ab excidio patriæ exitioq; meorum,
Ipse luam.

Dignus cuius Iouem ipsum spectantem è Capito-
lio caperet misericordia: etsi ei tum iter illud non
ad exitium, sed ad immortalitatem erat: Sequitur
enim,

—Simul hæc dixit, simul astitit olli
Conspicuusq; auro, & Massyli pelle leonis
Acre fremens bellator equus, quo tendere in hostē
Primus, & obstantes incursu rumpere turmas
Suetus erat, subitaq; acies turbare procella.
Hunc ubi terga premens, dorsoq; exceptus amico
Impulit, & notis habilem tremefecit habenis,
Nil mortale putans, animiq; interritus heros,
Visa hominis maior facies, procul ære refulget
Sanguineo galea, & flamas rutila arma coruscāt.

Prouehor longius illecebra carminis: itaq; re-
deūdum ad institutū est, Hanc præclaram imaginē
pietatis

pietatis & fortitudinis, num è Philosophorę scholis
putatis esse depromptā? De prōp̄fisse te dices, Sadolete : quanq̄ ego te arbitror ex poētica facultate pos-
tius. Verūm ille quidē iuuenis fortissimus harū rer̄
tū rudis, patrij moris peritus erat, quo omnis omniū
erat ad uirtutem & laudem contentio. Non dispuo
hoc loco quām sapienter manifestā in mortē se obie-
cerit : impetus fuit in illo animi ad gloriam singula-
ris, cuius fructum nullum uiuus erat percepturus;
piè quidem & fortiter certe. Quanquam huius si-
miles permultos quondam tulit hæc ciuitas : quos si
Philosophorum oratio , ac non habitus naturæ
præclarus, atque diuinus, patrijs legibus obtempe-
rans, ad uirtutem animasset, næ haud unquam hic
locus orbis terræ imperio domicilium præbuisset.
Quo ergo nos adiuuat horum ea , de qua iandudū
loquimur, mediocritas : quæ aut inutilis est, quòd
incerta : aut irridenda , quia nulla . Quid : non' ne
uosmetipſi commémorare soletis, Stoicos nobilem
in primis, uestra etiam existimatione, uestrōq̄ iudi-
cio, Philosophorum sectam, subtilius certe credi-
tam, uelut ad examen, perpendere singula; sustulisse
funditus omnem istam mediocritatem : magnisq̄
clamoribus à Philosophis reliquis dissentire : At-
qui hi cū stirpituſ euellunt ex animis nostris omnes
affectiones, quòd ijs nulla ex parte uolunt pertur-
bari sapientem : adimunt profecto uirtuti campum
hunc à ueteri Academia datum, in quo metādo, ca-

i pere

pere medium sibi ipsa locum, & ita demum profite-
ri se uirtutem possit. Etenim si nullus extiterit ani-
morum motus, nulla iracundia, nulla formido, nul-
la molestia: si nullus flagrauerit ardor cupiditatum,
intestinarumqz appetitionum: sed constanter & fir-
miter ab omni uel tantulo motu partis in animo ra-
tione parentis, auersa semper erit & aliena ratio,
mensqz sapientis: neque ea magis appulsi pertur-
bationum huiusmodi, quam saxum fluctu commo-
uebitur: nihil erit omnino in uirtute, quod ex me-
diocritate spectari debeat: sed in alia quadam facul-
tate & ratione existet uirtus. Si uero & hos ad ani-
mum sapientis pertinere motus, ac in eis ipsis me-
diocritate temperandis consistere uirtutem, & Peri-
pateticis, & ueteribus Academicis fidem habendū:
alia tamen commodior, alia hosce certior flagitan-
da definitio est: ut si doctrinam sibi sumunt uirtutis
instituendæ, sumant usquequacz, noscz certis uestis-
gij quasi manu deducant ad cognitionem perfectā:
titubantemqz istam mediocritatem ratione aliqua,
tanquam uinculo constringant: ut minime illis ob-
scuris, sed claris & constantibus notis ea compræ-
hendi à nobis possit: neque eam reijciant ad tempo-
ra, & ad occasiones, quarum nunquam est similis
neque eadem obseruatio. Sinautem quae sit in una-
quacz re tenenda mediocritas, suo cuiuscz consilio
statuendum permittunt: uerendum, credo, erit, ne
qui naturæ bono & ingenij sui uiribus perspicere
poterit

poterit quid sit in quaç re tenendum, & quatenus: idem non intelligat fugiēda extrema esse , difficileç statuat ieiunitatem, uitare & crapulam, cum (in quo inest uirtus) quod medium inter utrumque est, excis & potionibus uti ad corporis ualetudinem optimè sciat. Et tamen si tanti ista est mediocritas , eaç ab his & rite inducta , & optimè percepta : cur ab ea tantum ipsi uerborum & loquendi profluentia discesserunt ? an cæterarum quidem rerum modum, loquendi fines nullos esse uoluerunt ? At ego nil uideo neque sentenths sapientium , neque communib⁹ prouerbij⁹ , loquacitate notatum magis esse: quorum enim est, Multiloquio inesse stultitiam : non'ne horum istorum, qui sapientia uerbosius trādenda cōmittunt in decretum ipsi suum ? Sectemur Philosophos, uirtutis ab his usum & disciplinā pes tamus, inç eorum libris euoluendis tempus omne conteramus : ut cùm uerba pro factis , uirtutem pīctam pro uera fuerimus amplexi , tum in eo ipso, quod turpisimū est (quid enim est graui & sapiensi uiro garrulitate fœdius ?) ne in nostris quidem definitionib⁹ insistamus : simulç afferamus mediocritatem, simul ipsi nimij simus : ut quòd & uerba sunt, & uerborum modus nullus est, utraç re à uirtutis præstantia, & grauitate desciscamus. Atque hac definitione labefactata, quæ tanquam arx est totius horum scientiæ, corruere quidem uirtutes cæteras extuctas super mediocritate illa præclara cer-

i 2 nimus

nimus. Sed de ipsa Iustitia seorsum aliquid est descendum : non enim hanc fortitudini , similiter & temperantiae uolunt esse mediocritatem : sed mes diocritatis potius in alio effectricem : ut si quis inferenda iniuria in superiore loco factus sit , multa dependenda ad æquum redigatur. Hic enim uero breuiter & expedite quæro, Iustum natura'ne sit, an in legibus hominum duntaxat , & in opinionibus ac disciplina : si enim à natura est, quæ fuit multorum in Philosophia principum sententia, atque opinio, quodcū idem in primis sensit Pindarus, Legem, ins quiens, reginam mortalium omnium, & immortaliū agere ius uiolenter præpotenti manu: ea re facere se coniecturam hanc, quod Herculem legerit, nec emptas, nec donatas Gerionis boues abegisse. Si inquam præstantioris è natura est in inferiorem dominatio, & ad eius, qui plurimum possit, arbitrium iuris tota ratio flectenda ac moderanda est: qui pri mum erit, quæso, iniuriæ locus : aut quæ iniuriarū dabitur actio, quæ'ue recusatio: ui enim dominante, omnis euestigio iuris regula , iniuriæcū sublata est: deinde sequetur illud quoque, ut legibus scriptis parere ratio nulla sit. Quid ita? quia quod è natura est, idem semper & uniusmodi est: leges uero cum variæ, & commutabiles, tum pleruncū inter se contrariæ: dissentientes igitur à iusto: ita si iustitiam naturalem tenere uoluerimus , quæ quidem uerè his & propriè erit iustitia, ius Quiritium legitimum, ac ciuile

ciuile omne negligemus. Non ergo in hac humana societate, nec in his urbium cœtibus, quos nos legibus saepe latis, eisdemque & correctis, & immutatis, & antiquatis, & denuo saepe rogatis, regi, gubernarique perspicimus, uersabitur istiusmodi iustitia; sed alios extra requiret homines, alias ciuitates. Nos uero qui iure scripto æqualitatē illam ciuilem retinemus, à uera prorsus iustitia, cuius exemplum in natura quærendum est, alieni erimus: & hoc Philosophus dicere audebit: ac euertere ciuitates, quas à se potissimum uult esse constitutas: Iure ergo Athenis capitis saepe damnati, saepe acti in exilium, & antiquitus aliquot senatusconsultis ab Italia summoti sunt Philosophi. Si uero, id quod usu & uita magis comprobatum est, iustum nihil habet omnino cum natura commercij, sed opinionibus totum & consensione plurium in unum cœtum coëuntium conficitur: expeditior fuerit quidem de iusto & iniusto ratio. Sed huc nihil Philosophiam conuenit aspirare: non enim ad hanc quærendam agendamque iustitiam definitiones aut precepta Philosophorum, sed suæ cuique ciuitatis leges & patrij ritus erunt cognoscendi. In hac sententia Aristippus fuit princeps Cyrenaicæ sectæ, nihil omnino natura esse iustum, iniustum, turpe, honestum: sed haec expendi omnia & effici opinione. Sensit hoc idem Archelaus Socratis doctror: cui in Physicis consummato, atque perfecto fides habenda est, tanquam nullam in natura,

i 3   quam

quam proferre posset, iustitiae speciem intuenti. At eiusdem Socratis discipulus Aristippus: ut eandem de iusto, iniustoq; sententiam utriscq; interiectum tenuisse Socratem possimus suspicari: cum quod alteri tradidit, ab altero tulerit acceptum. Quan- quam si Philosophiae cum legibus, quod quidem communis utilitatis intersit, facienda est contentio, quid simile: ut fortē virum exempli causa constitua- mus, definire fortitudinem esse habitum animi fer- tem aspera, & difficilia constanter, quatenus decet, & quando, aliaq; similia multa, & legis iussa atten- dere. Miles qui sacramentum iustum dixerit, ad sis- gna frequens esto, imperia seruato, acie ne excedito iniussu imperatoris: ne'ue locum ab eo assignatum deserito, nisi teli petendi, aut hostis feriundi caussa: qui harum rerū migrassit, mors poena esto. Non'ne à lege hac uobis fortitudo, à Philosophia oratio for- titudinis uidetur tradi? Eodem modo in cæteris. Est enim grauitas legis, & autoritas in iubēdo, atq; uetando: Philosophiae uaniloquētia in hisce rebus omnibus ad disceptationes & uerba reuocādis, quo esse nil potest à uera uirtute alienius. M. Cato ille sa- piens, qui etiam ex sapientia hoc cognomen inues- nit, antequam in hanc esset urbē Philosophia per- lata, cum Carneadē, & Diogenem Philosophos le- gatos ab Atheniensibus in causa Oropi missos ad senatū, rem suæ ciuitatis audisset orātes, perturba- tus eorum oratione, quam primum censuit dimis- tendos

tendos: iuuentutem enim à studijs militiae ad eos audiendos cōuersam esse, simulq; intonuit, uelut oraculo quodam, Tunc orbis terræ imperio ciuitatem hanc spoliatū iri, cùm in ea esse honos Philosophiae cœpisset. Necq; ille opinione falsus est: omnes enim posteā huius præstigiatricis, & tanquam ueneficæ introitu in urbem, industriae nerui, & disciplinæ soluti sunt: nec antè desit è uirtute agere quisquam, quām de ea loqui didicisset. Sed quoniam nos quidem præclarissimum nomen hoc uirtutis à cognitione hominum & disciplina nō remouemus, quod eo è communi uita, tanquam sole è mundo sublato, niedum agendi splendide, sed ne loquendi quidem, uia & ratio ulla patere possit: quod antè fecimus de sapientia, ut exponeremus, quidnam ea esset, sententiam nostram, idem nunc conabimur de uirtute: nec tāquam è Philosophorum schola, quorum ego nec probauī unquam, nec penitus noui artē, ab ipsoq; primo limine tum nouis atq; absurdis sententijs eos rum, tum iurgantium inter se, rixantiumq; clamoribus fui repulsus: sed tanquam homo in hac urbe diu multūq; uersatus, in qua quod omnibus assentientibus uerè dixerim, tota mihi & agendi rite, & iudicandi ratio cùm inuenta fuisse uidetur, tum tractata semper atq; perfecta. Hāc igitur urbem ipsam si uerè, si iure, si meritò laudibus efferentes, præstissemus eam cunctis nationibus, cùm consilij & sapientiæ gloria, tum uirtute atq; factis existimamus: res cte omnis

Etè omnis fuerit ab illa in nostram disputationem & sapientiae, & uirtutis species describenda. Ut enim si quis fingendi artem, aut cælandi comparare esset meditatus, melius credo & facilius à loue Phidiæ Olympio mensiones, conuenientias, lineamentaque deduceret, quam ex ullius statuarij, si opus ab illo nullū proferretur, posset oratione; Sic nobis ad insdagandam, uel intuendam potius uirtutem ac sapientiam, non Philosophorum inanis sermo, sed simulachrum nobile præstantissimæ ciuitatis debet esse propositum. Quod igitur urbs Roma, uel ciuitas potius, quæ hunc murorum cinctum, quam urbē dicimus, incolebat, de principio sibi orbis terræ imperium designauit, quarumque rerum, atque artium usu, atque exercitatione illud poterat comparari, eas res omneis artesque adhibuit in disciplinam, legibus conseuit, honore aluit, præmijs corroborauit; iccirco nos sapientissimæ ciuitatis exemplum imitati, sapientiam eam descripsimus, quæ esset earum rerum scientia comparandarū, quæ communī aestimatio ne hominum maximi penderentur: eas porro res diximus opes, potentiam, imperium, gloriam: quāque in uno fortasse imperio insunt omnia. Sed quia non semper peruenitur ad summū, in quo to quoque uirtutis & sapientiae gradu insistere exoptandum est. Quoniam uero non in una sapientia opis tantū est, ut à semetipsa efficere omnia ea possit, cumulatèque explere, & consequi beatissimam uitam, nisi ad eius

eius opus, munusq; quod in prospiciēdo est ac p̄g-
speculādo, tum finē quo intendit, tum uias atq; itis
nera, qua ad eum finem peruenitur, natura acris &
uegeta adiungatur effectrix consultorum, quæ fue-
rint deliberata ratione: iccirco ad suis omnibus &
partibus eam, & numeris instruendam, quemadmo-
dum in corpore oculis manus, sic uirtus in animo sa-
pientiæ necessariò comes & administra data est, uis
& efficientia quædam in animo cuiuscq;, qui quidem
sit ad res gerendas natus, uigorq; & diligentia na-
turalis, hanc Græci Αυρότητα, nos Latinè, & quidem
aliquanto significantius, nauitatem possumus ap-
pellare, insitam illam industriam peragentem impi-
grè prudentiæ decreta: cuius cum ingenij, consilijq;
lumine societas & cōspiratio, nimirum illa chorūm
illum explicat, consensumq; uirtutum, quarum Phi-
losophi dūntaxat nomina, uiri fortes rem effectusq;
nouere. Nam ut sese prudentia nauitasq; coniuncte
uel ad labores, periculaq; dedunt, uel ad uoluptatē,
uel ad pecuniæ usum, & tractationem: ita sua in
quoque genere existit, elucetiq; uirtus, tum liberali-
tas, tum fortitudo, tum temperatia. Ac ut in eodem
exemplō insistamus: non sat fuisset profecto urbi
huic, nec uidere, summè omnium esse expertendum
cæteris gentibus imperare, nec uero quibus id re-
bus commodissimè agi & confici posset, etiam pro-
uidere; nisi uirtutem, hoc est, nauitatem, & industriā
ad agenda quæ uiderat, adhibuisset: quam quod

k adhib

adhibuit, & quidem ciuitatibus cæteris multo mag-
nificentius, icc*irco* cunetarum sibi gentium peperit dominatum: imperioque constituto, atque opibus omnium suæ potestatis factis, finem nacta quo intendebat, effudit demum ipsa ex se plurimas, & maximas in omne genus hominum utilitates. Si quis dem ex loco & solo hoc, ex his ipsis moenibus, non tam substructione murorum, quæ antiquæ maiestatis gloria & religionis honore munitis, omnis humanitas, omnis prudentia, leges, iura, ritus sacrorum, cultusque uitæ lautior, omnes denique optimæ atque honestissimæ artes in orbem longe & latè terrarum inundauere. Hac descriptione à nobis facta, quæ iam uera uirtus sit, quo'ue ea spectet, tanquam ad finem quidem, & quid sibi porrò expetat, arbitrorum uobis esse patefactum. Nam quem isti finem uirtuti statuunt, si modo serio id agunt, neque illudunt expectationi nostræ, est sane causa cur dimoueamus: aiunt enim uirtutis finem, ipsam esse uirtutem. Quos modo hoc narrant: non enim satis quid dicant intelligo: ut uirtus sibi ipsa finis sit: hoc est, ut quærat ea, & appetat semetiplam. Qui fieri potest: aut cur se iam nacta, uel agat. quicquam, uel moliatur ob adceptionem sui: neque potius iam contenta, & plena conquiescat: ut prorsus nulla à uirtute, si ita se habeat res, proficiscatur actio: Nam quid ab se egreditur aliquid operæ laborisque propter se suscipiēs: aut cur è complexum diuellatur suo, quo rursus deinde red

de redeat ad seſe, cùm iam in ſeipſa poſita & locata ſit? Nam quos nos illi fines propoſuimus, non illi quidē idem ſunt, quod uirtus: ſed uota, eſfectiones, præmiaꝝ uirtutis, ad quæ duce & comite uirtute, peruenitur. Imperiū, & potefas, & autoritas, & gloria, opesꝝ, ministræ earum cupiditatū, quas iuſitas in natura hominis, ad eum modum gubernat ratio, ut ſine danno, dedecore ſue optata nobis ſuppediantes, uitam iucundam & beatam efficient. In hæc aciē & lumen mentis omne intendit prudentia. Iuſtitia uero, ſi ſubtiliter tota & penitus introſpiciatur, nihil aliud agit profeſtò, quam ut comparata ſibi inter homines autoritate atꝝ fide, honoribus ultro, & præmijs cumuletur. Nam temperantia uoluptatibus adhibet modum: non odio quidem, aut conatemptione uoluptatū: ſed ut ſanitatem in corpore, tranquillitatem conſeruet in animo: quorum altero affequimur ut de uoluptate ipſa liquidius iudicemus, quod ipſum ad g��um eius & iucunditatem cōducit plurimum: altero, ut diutius illa, & ſuauius perfruamur. Vna eſt uirtus fortitudo, quæ declinare aliquantum à lege ſapienſiae, & laboribus quan- docꝝ tolerandis, periculiscꝝ alacriter ſubeundis, pa- rum cōmodi ſui rationem ducere uideatur: uerū tanta eſt lux eius illius gloriæ, quam ſibi habet pro- poſitam, ut quemadmodum in ſolis lumine colores cæteri diſcerni non facile poſſunt, ſic ſplendor laudis perſtingat ſæpe non ſolum fortunarum, ſed ſalutis.

k 2 etiam

etiam & capitis cogitationem. Nec uero Philosophi non in fine ipso titubauerunt : sed enim uirtutis finem, uirtute: sed beatam uitam uirtuti, ut finem, statutam uoluerunt : quod quidem probabilius dictu est : aliud enim necesse est finem , aliud eam esse rem, cui is sit finis. Sed de beata ipsa uita quid sit, aut ea in quo consistat , quid est tandem ab his communni omnium sententia quasi ueritatis lege sancitum, in quod intuentes diriger eodem rationes omnes nostras, & consilia totius uitæ conferre debeamus: O confusam & perturbatam disciplinæ rationem, quæ ueritatis notionem professa , in maximis errorum tenebris uersatur : & arte bene ac beatè degendæ uitæ se traditurā pollicens, non modo nihil certidat, nec explorati, uerum si quid à nobis uel cōmūnibus animi conceptionibus, uel uia ipsa naturæ, quæ omnibus profecto in rebus ualet una plurimū, comprehendens est, atque perceptū, id totum cōtortis quibusdā rationibus, & fallacibus plerūq; argumentis cōuelliit ultro, & labefactat: ut neq; unde deducti simus , necq; quo p̄grediamur possimus ullā in partē cōstituere. Quid inquam est ab his in re una omniū maxima, cōstituēdis uitæ nostræ finibus, hoc est, uiuendi iure, lege, more, ordineq; tradendo, fixum, firmum, ratumq; statutum, quod sequamur, quod & actionibus nostris, & cogitationibus anteponentes, rite recteq; uiuendi officium omne expleamus: At quāta in finibus disceptādis tumultuātiū certamina

Philo

Philosophorum sunt: quanti ipsi tumultus: quo modo uariæ & dissentientiæ, & controuersæ sententiæ: Voluptatem finem posuit Aristippus, & eam quidem, quæ sit corporis: quod cum dulci aliquo, & iucundo motu in sensibus perfundatur, sumum tum in eo existere hominis bonum. Idem uoluptatis nomen in fini statuenda secutus est Epicurus: sed aliqua in re ipsa tamen est dissensio. E' contrario grauem, & seueram honestatem opposuit Zeno, eamq; uitæ beatæ dominam esse uoluit: spretuit autem penitus & abiecit uoluptatem. Nec tanquam inter hosce contrariarū partiū duces acris pugna est, sed promouet uterq; acies suas, Cyrenaicas ille, Zeno autem Stoicas: nō ut disceptantū numerro causa definiatur, sed ut clamores & iurgia augeantur. At Calipho tanquam iudex blandior, litis fugitans, & se utriscq; uēditare cupiens, uoluptatem cōiunctam cum honestate statuit esse finem: uacuitatem cum eadem doloris Diodorus Peripateticus: nam Hieronymi Rodij sententia cauta mihi magis, quam fortis uideri solet: ille enim una indolentia summi boni nomine honestanda, non tam adipisci bonum, quam uitare studuit malum. Tribus autem tanquam finibus contineri beatam uitam, & ueteres Academicī, & princeps Peripateticæ sectæ Aristoteles uoluere: trinacri ab illis genera bonorum inuitata, quæ animi essent, & quæ corporis, & quæ fortunæ. Cōtra Euclides Megarenſis, ipse quoq; à Socrate

k 3 crate

crate, è quo Megarici Philosophi: summum bonū esse quod esset unum, & simile, & idem semper: nec tamen illud quod nam esset, satis explicauit. Quid aut impatibilitatē Pyrrhonis (eam Græci ἀπάθεασι) aut scientiam Herilli, aut indifferētiam Arystonis: aut mentem, aciem' ue mentis, qua uerum cernetur, quā Menedemus intulit, & ab eo qui sunt Eretiaci appellati; in ponēdis finibus commemoremur. Qui quidē fines innumerabiles penè Philosophis sunt: h̄demq; direpti s̄epe Philosophorum inter se contentionibus, s̄epe ultro citroq; statuti, rursusq; commutati, neutiquam adhuc finium regundorum stabile iudicium, nec certam mensionis notā tenuerunt: quoq; magis tantas iſtorum insanias mirere, possessione necq; uberi, & ea admodum litigiosa: at ita fusæ sunt eorum & discrepantes, ac ferè ad libidinem, contentionis studio, de his ipsis finibus bonorum effutitæ sententiæ, ut nemo mehercule sit, necq; ita orbatus animo, necq; oculis usq; adeo capitus, atq; conniuens, qui in quancunq; partē temere fortuitoq; se mouerit, non incurrat in aliquam earum, quas de summo bono tractant Philosophi, opinionem, atq; sententiam. Quæ igitur grauitas, qui ordo, quæ constantia: quid in Philosophia ista uerstra tale atq; eiusmodi, ut in ea accuratius uerfati, aut quietiores animo, aut consultiores iudicio atq; scientia, moribus ornatiōres, sapientia instructiores simus: Et hæc ea est (si Dñs placet) quæ nos se erroribus

ribus omnibus erupturam, in uiam ueritatis indu-
eturam, ad bene beateq; uiuēdum erudituram pol-
licetur. Simile uero est eximere erroribus, & his ma-
xime inuoluere: offerre dubitantibus lucem uerita-
tis, & clarissimis ultro rebus omnium tenebras du-
bitationum offundere: tradere uitæ beatæ rationē
ac regulam, & in ipsa constituenda beata uita, sum-
ma cum miseria & pertinacia, turpisimis altercatio-
nibus, & maximis contentionibus conflictari. Quæ
quoniam me bona ex parte uobis demonstrasse ar-
bitror cuiusmodi sint, & quām inania ab his, qui se
magistros uolunt, & doctores sapientiæ esse, non
suscepta solum, uerum etiam inconstanter, leuiter,
contentiose, nequiter & disputata & tradita: deq; parte hac, quatenus quidem pertinet ad mores, sa-
tis est dictum: quæ reliqua sunt breui iam sermone
percurramus. Restat enim pulchella & concinna,
non iam illa matrona, sed meretrix Dialectica: De
qua quid est cur iam multa dicamus? Etenim ea si
corpus suum haberet, & propriam subiectam huic
arti materiem in rebus & in natura positam, in qua
se uersaret, formamq; sibi inde alicuius certæ excus-
deret disciplinæ, esset fortasse aliquid, quod contra
eam serio dicere possemus. Nunc autem quid aga-
mus? suscipit illa iudicis, disceptatrixq; personā.
cuius munere decuriæ: Nullius: neq; enim in albo
prætoris ulla mentio: & suscipit tamen, uerū im-
pudenter: neq; adeo huius indignitate impudentiæ
stomachum

stomachum ut hominibus, sed ut risum moueat: ueri se & falsi ait esse disceptatricem, & de ea re latuā iudiciū. Quos internum Medicos, si quid incidat (ut assolet) controuersiæ de genere morbi, & num mittendus sanguis, aut alius ducenda sit: hic uerū illa dījudicabit, aut falsum. Quo pacto: aut quid ad eam attinet de medecina loqui? An inter Mathematicos, quid eius ullam in partem interest, puncta, numeros, lineas, sonos, motus, interuallacō cognoscere: nam cum duabus cæteris, quas nos paulò ante perstrinximus, Philosophiæ partibus, si quid habet communis, aut commercij, nequaquam esset illa ab his partis suæ proprijs insignibus, & ipso nomine discreta. Quid ergo est: nudata rebus omnibus, exclusacō doctrinis, ut est nimium ambitiosa, & in numerum procedere cupiens, format sibi ipsa atcō fingit articulam quandam uerborum scilicet, & eorū nouorum, ut aliquid saltē hoc pacto esse uideatur: terminos, propositiones, syllogismoscō fabricans, & syllogismorum figurās, tum simpliciū, tum (ut uocat ipsa) connexorum: quas etiam memoriæ uidelicet, & docilitatis causa carminibus cōpræhēdit, sane quam lepidis. Atqui uideamus quā rem agat: Omne animal est substantia, omnis homo animal. Quid ad te dialectice, homo animal sit nec nec hoc Physices est, & eius disciplinæ, quæ rerum naturalium profiteatur notionem. Nihil, insquit: sed exempli causa infero, ut argumenti uis intelligatur.

telligatur. Ergo tu serias res exempli causa affers, ut friuolas amplectare: Agam, inquit, alia ratione. Omne, b, est, a: Pulchrè: Omne, c, est, b: Probe: ergo omne, c, est, a. Admodum. O libidinē effræ natam garriendi: tanti' ne est hæc perplexa uestra cognoscere: quorum perceptio difficilior est propter nouitatem nominum nimirum, & contortionem argumētorum, quām sit cuiuslibet alterius scientiæ integra disciplina. Similia sunt illa: Si est, a, est, b: non est, b: non est ergo, a. Ne sit sanè. Quid enim quoniam quidem à ludo literarum discessimus, nostra quasi refert: Verùm tu grauis planè iudex, ueri disceptator & falsi, quid habes dicere, cur tua ista ars aliquid ueri nos doceat, cùm sit inanis tota, nec habeat quicquam in natura rerum consistens, quo tanquam fundamento niti possit: falsi uero uitandi, qui nos efficiat cautos, cùm si quid tamen agit, illud potissimum agat, ut captiosis & fallacibus conclusiunculis, si cui quid perceptum est, & comprehensum, id inuito, ingratisc̄ extorqueatur: Vnde enim Sorites: unde mentiēs: unde illud Corneum, præclara sophismatum, & cauillantium argumentorum nomina: nam ignauam rationem (*ἄγνωστη λόγοι* uocant Græci) optimè in hos conuenire non negarim, ueluti è qua omnis eorum uita dependeat. Sed quæro, num statutū etiam nunc nauis illa, X X X. remorum in portu Athenis, qua uectum in Cretam Theseum Minotauro interempto, septem illos nos

biles pueros in patriam reduxisse incolumes fama narrabat, sit' ne ea ipsa, quæ fuerat Theseis an prorsus alia: cùm quod ex ea uetustate deperierat, deinceps fuisset refectum? Quin & alia hisce consentanea: Est' ne tacentem loqui? nequaquam: at cùm lapidem loqueris, tacentem loqueris: acutè: quid ergo uetat lapidem esse te, et si loquaris tamen, sed quæ lapidibus digna: Item illud: Est' ne sanctè iurantem peierare? nihil minus: at qui iuratus se peieraturum, ubi peierauit, sanctè iurauit: igitur tu, qui ueri tibi arrogas iudicium, horum testium, qui ut sanctè iurent, libenter peierabunt, fidem dicto adiungendam putabis? Nam mehercule illud festuum: Quo Coriscum uerberari uidisti, hoc Coriscus uerberabatur: Næ: at uidisti oculo Coriscum uerberari. Cernitis ut plena omnia ineptiarum sint, nihilq; ab hac disciplina solidum, nihil sit firmum: necq; aliud quid tamen, quod in usum prudentiæ aliquem, aut scienciam nos inducat, sed in ea laqueos tantummodo & tendiculas confici captandis ingenij adolescentium: quibus si qua antea ordine statuta sunt, mox destituātur: ut Penelopen telam suam ferunt quantum texuissest interdiu, tantundem nocturno opere retexentem. Eadem cum essent nomina rerum causa indicandarum reperta, primum ipsa rebus omnino prætermisssis, in ipsis nominibus uersandis, ac citro ultronq; torquēdis operam omnem sumit. Deinde etiam alia sibi singit, tanquam ex argilla, & luto, quæ

to, quæ non rerum nomina sint, sed nominū. Tum autem toto isto in genere usque eò illudit tortuosè, atq; ambigue, usque eò sibi in eo uehementer placet, si quem inexpectatō, & præter concessorum sententiam captionibus includat, inopinantemq; irritat, ut casum pro casu, genus pro genere, tempus pro tempore, nomen pro nomine permuteat sæpe, & apertissimè atq; impudentissimè cauilletur, puerilemq; sibi ex hac re gloriolam & laudem intempestiui acuminis quærat. Quapropter melius Zeno, quamquam & hic Philosophus, attamen ille melius, quam aut Menedemus, aut Stilpho, ipsi quoque probati in Philosophia & clari, quorum in his sophismatis & argumentorum fallacijs omnis industria consumpta est. Etenim Zeno cùm dialectico arguento esset ab adolescentे quodam lacesitus, atque uti responderet efflagitaretur: Amabo noli, inquit, ad studia me puerilia reuocare. Stilpho autem tantum in his nugis posuit, ut capta per uim patria, cùm admoneretur à propinquis, si quid de bonis suis seruatum uellet, extra urbem ut efferret, responderit, omnia se bona sua secum ferre. Quanto hic arti suæ plus autoritatis contulisset, si illaqueasset argutij Demetrium Regem, ne quod ille institerat, Megaras urbem opulentam militibus diripiendam permitteret. Nam Menedemi fertur illud in primis: Alterum ab altero alterum est: prodeſſe, alterum à bono; igitur prodeſſe non bonum. Di-

12 gnuſ

gnus cui Rex Macedonum Antigonus, qui in hunc Philosophum plurima contulit, nunquam quicquā prodeisset: ut quod non erat bonum, eo illum ne aſſiceret. Sed hæc friuola, eaçq; innumerabilia, quippe in queis tota ista ars & ſtudium eſt ſitum, prætermiſt tenda nobis ſunt: finisq; faciendus, tum quòd ſatis iam de tribus partibus Philosophiæ diſputatū eſt, omniumq; inutilitas & uanitas demonstrata: tum ut ne in idem ipli uitium garrulitatis incidamus, quod in his repræhendim⁹. Reliquum nunc eſt, idq; extre⁹, ut uideamus quid afferant, non diſco iſti, qui Philosophiæ palam omnem honorem tribuunt, qui ſine illa arbitrantur nullius eſſe mo- menti uiuere: nam hi quidem ſua ſtultitia dupli- ter mulctati ſunt, & quòd ineptiſsimis in rebus tem- pus omne ſuum, & ſtudium diſposuerunt, & quòd ne hoc ipli quidem intelligunt, ſe oleum (ut dici- tur) & operam perdiſſe: Sed qui cùm tantum Philosophiæ non deferant, affirment tamen non eſſe illiberale hæc ipli cognoscere: ſcientiam enim omnem in partem bonorum eſſe: ita Philosophiæ ſtudium, ut nihil magnopere proſit, tamen nihil obeffe: Qui mihi uidetur non ea loqui, quæ ſentiūt: ſed quia ſi plena manu collaudet Philosophiam, ſi- bilum metuunt, cùm cupiant diſſimulare, uereri ne ipli quoq; ad Philosophorum numerum irriſione uulgi aggregētur, ſi qui præſertim prouectiore iam ætate hoc faciunt: nam pueris & adolescentulis (di- cam

cam enim ingenuè quod sentio) hæc quidem concessa sit potestas Philosophos tantisper sectandi: omnis enim illam ætatem decet ludus, quòd non gruitas ab ea, non consiliū postulatur: quin habet aliquid indolem ingenij, aliquod specimen ingenuitatis ista ipsa in pueris, ut balbutiendi, sic etiam Philosophandi grata intuētibus naturæ incohatio: uerum ubi grauiores anni accedunt, diesq; ipsa aliam uitā affert, alios mōres postulat, perseverare in his rebus, & ludicris exercitatiūculis serias res posthahere, summæ non solùm ignauiae, uerum etiam amētiæ est. Etenim nobis posita est ante oculos uita cōmunis, quæ nos incendere habeat studio, & cupiditate earum rerum assequendarum, in quibus cunctorū studia & cupiditates flagrare cernimus: Sunt honores, qui specie ipsa pulchritudinis & dignitas alliciūt ad sese animos nostros, & aduocāt: Sunt imperia, in quibus constituti qui sunt, cùm Deorū quasi similitudinem uideantur referre, fruuntur cul tu multitudinis, & magnitudine potētiæ suæ: Sunt opes atq; diuiniæ, subsidium uitæ, ornamētum ocij, uirtutis atq; prudētiæ necessaria supellex, solatiū in laboribus, auxilium in periculis, quarum qui potiuntur, ij neque ullam ipsi frustra fuscipiunt cupiditatem, & cæterorū quoq; cupiditatibus liberaliter inseruendo, studia sibi hominum, & uoluntates ad quodcumq; libuerit perficiendum, adiungūt: Est autoritas, atq; existimatio, quam qui in ciuitate sua

13 obtainent

obtinent, fide sibi apud omnes comparata, facilius & tutius, tanquam in obseruatis uestigijis, quo intenderint, possunt peruenire: est denique tota illa domi splendida, in foro illustris, ad populum gratiosa, in senatu grauis ratio uitae, atque descriptio: quae cum sibi in omnes partes congrua & consentanea fuerit, cumque ea se ingenij, & fortunae munierit apparatione, ut benevolis gratiam, inimicis metu possit afferre: neque aut propter debilitatem animi in aduersis rebus succubuerit, aut propter insolentiam in secundis immoderatius fuerit elata: sed eum semper tenorem, eam constantiam adhibuerit, ut neque animo unquam labefiat, nec consilio: admirabilem quandam speciem profert summi & excellentis uiri, quallem nos omni iandudum sapientiae laude decoratum esse uolumus. Atque hæc tot atque tanta, quae qui hominis prima & præcipua esse negant, homines mihi non uidentur ipsis, cum optabilia ipsa per se, & suapte uirum expetenda sunt, tum hoc magis inflammant mentes nostras ad appetitionem sui, quod omnium studijs atque uotis uehementissime conquiruntur: incitamus enim omnes profecto similitudine & emulatione quadam ad id certatim agendum, in quo uideamus ab omnibus certari, ut in eo maxima prorsus uis naturae eluceat. Quis enim in stadio currentibus subito cæteris, non continuo ipse animator ad cursum, ut etiam si se tenere uelit, nerui nihilominus uenientes turgescant, & tanquam signum expectantes

tes pulsū uegetiore ad profiliendum concitentur.
Quis aut in lachrymis circunstantium siccōs, aut in
plausu & lætitia merentes tenuit oculos: cui quāuis
timido & insolenti sonitus tubarum, & Martius ille
clamor prælium poscentium militum, non perfus
dit animum alacritate quadam, ut ad eadem arma
tractanda cupiditate tacita inuitaretur? Quem aut
proximorum metus ad formidinem, aut fiducia ad
spem nō iniecit: ac ut breui compræhendā, id quod
in fidibus lyræ uidemus accidere, ut si cōtentæ duæ
eisdem tonis fuerint, alterno pulsū resonent inter
se: sic cùm in omnibus rebus, quæ natura eadem
communicant, tum autem in hominum genere, in
quo præcipue, tanquam in pulcherrimo & nitidissi
mo speculo natura cernitur, magna uis est similitu
dinis, eaçq; maxime naturalis: cui qui repugnare co
nantur, nec eodem cursu ferri, eadem cum populo
opinione atcq; sententia se permittunt regi; ij Philo
sophiam non sapientiæ, ut ueritas ipsa cōuincit, sed
amentiæ & peruersitatis amplectuntur rationem.
Quod si hæc ipsa, quæ modo numerauimus, eximia
atcq; ampla, lusu quandoq; & temeritate fortunæ
nō ad industrios & laboriosos homines, sed ad de
fides inertesç deferuntur, non tantam tamen affe
runt iucunditatem, ut si sint eadem studio & labore
quæsita: mirabile enim est quantopere his delecte
mur, in quibus ipsi elaborauimus: & quā omnis
magis nos afficiat uoluptas, quā aliqua molestia an
tecessit,

tecessit, & solicitude: uel quia omnis boni mali'ue,
 suavis ac molesti iudicatio, in comparatione quadā
 est: uel quòd bona nostra, quæ ingenio autore no-
 bis ipsi effecimus, chariora multò nobis sunt, quām
 quæ à fortuna accepim̄s: nihil quidem natura ut
 sit fructuoso labore iucundius: sed quem in hac tan
 quam acie populari, in tanta uarietate & copia rerū
 amplissimarum , quibus quidem intermixtæ sint
 difficultates non mediocres, odia, pericula, conten-
 tiones, inuidiæ, aptè & nauiter uersari oporteat:
 profectò cernitis cuiusmodi eum esse necesse sit,
 acrem, firmum animi, consilio cautum, celeres mo-
 tus habentem, non solùm mentis atq; ingenij , sed
 corporis etiam atq; oculorum: ut tectus ipse & ab
 omni parte munitus, quatenus quidem expeditat,
 inimicis pericula, amicis commoda creare possit.
 Protrahamus nunc medium in forum consuetudis
 nem̄ communem Philosophos istos uestros, ut
 quam Philosophiæ debeant gratiā ab ipsa instituti
 & aliti possimus corām cōstituere. Ac primum hos
 nō tanquam ex equo Troiano claros duces, sed uti
 narrāt eos esse, qui sub terram aliquādiu fodiendis
 metallorum uenis detenti sunt, squallenteis & hor-
 ridos , sordida barba capilloq; , cadauerosa (ut
 ille inquit) facie esse reperietis, qui primo sui aspe-
 ctu moueant admirationem , ut percontentur hos
 mines inter se , illud'que Plauti habeant in ore,
 Vnde est ista auis? Et hercule, quoniam quidem
 auium

auium mentio facta est, non maiores ad noctuam
mirantium auicularum, quām ad hos barbatos
concurſus uulgi fiunt. Expectatur itaque ab his no-
uum aliquid & inuisitatum simile habitus & colo-
ris, & eius quam gerunt frontis, ac supercilij. At illi
tanquam modō de tenebris extracti, ne rectis qui-
dem oculis diem & lucem intueri ualentēs, perinde
ac cunctos paulo antē habuerint participes inaniū
curarum & commentationū suarum, effutiunt eues-
stigio aliquid, aut de scientiarum uarietate inter ins-
doctos, aut de prudentia inter fatuos, aut de iustitia
inter eos, quorū nunquā futurum est iuris partem
ullam administrare: & hactenus quidem feruntur,
quod ad uultum quidem attinet, atq; uocem: nam
odore corporis non sunt ferendi: uerum ubi ipsis
uicissim aliquid earum rerum tractandum est, quas
uita postulat communis, usque eō apparent absurdī
in omni genere atque incompositi, tantosc̄ risus
concitant, ut conuerso quodam, & præpostero mo-
do, quæ paulo antē Philosophi species contractio-
nem animi & tristitiam denunciabat, ea nunc rur-
sum pro ridiculo & delectamēto omnibus sit. Qua-
propter mirari satis non queo, quid Platonī in men-
tem uenerit, Socratem doctorem suum sic uitupe-
rare: siquidem in Gorgia quasi gloriari uidetur So-
crates, quod cūm tribus sua prærogatiuam ferret,
atque ipsi forte contigisset, ut custos esset suffragio-
rum, punctorumq; numerum ad consilium defer-
m ret, se

ret, se quod apte id facere nesciuisset, totius populi risum concitauisse. Atqui riserint sanè tunc illi haud iniuria inscitiam ineptiasq; Socratis: ego quod ipse de se hoc prædicet, & uelut gloriādo commemoret, non solum risu, sed maxima irrisione dignum puto. Quanquā quid in uno insistimus Socrate, cùm turbam legamus Philosophorum tantum sibi a sumplisse licentiae, usqueadē à pudore, à modestia, à communī usu hominū, ab ipsa lege præscriptio neq; naturæ abfuisse, ut sine ullo rubore, uelut animo abalienati, ea palam in foro ipso, in coetibus hominū facere & perpetrare auderent, quæ nos in conclusis, & semotissimis cubiculis uix audeamus: quæ ne aperte commemorem (equidem pudore impeditior) cum illi homines planè lauti atque mundi ita porrectis digitis ratiocinando concluderent, nisi hil esse re uera turpe, nec cum rubore agendū, quod necessitatē uel etiam causam haberet naturalem: ita quorum nos propè parietum ipsorum ac noctis conscientiam formidamus, in ijs illi & populū, & lucem uolebant habere testem. Verū sit hoc genus quoddam ineptum & rude Philosophorum, qui sine mente, sine ingenio, lingua tantum uolubili & concitata, nec quando, nec quatenus, tanquam qui in tenebris uixerint, nec uero quid, aut etiam apud quos pensi quicquam ducentes, ludos se maximos reddunt hominibus: ijdem omnium prædæ & contumeliæ expositi: quod quidem non iam liberi

beri hominis, sed abiectissimi mancipij est existimā-
dum. Sunt alij odiosiores, qui dum uolunt concin-
ni esse, atque urbani, primum isti ipsi Philosophiæ
(cuiusmodi eacunq; est) non uerè, neque ex animo,
sed ostentationis causa dant operam : domi otiosi
& desides, in compitis lectioni dediti, semper ali-
quid librorum in manibus habentes, commurmua-
rantes ipsi secum, & tanquam ad ea quæ legunt
acrius animum attendant, nunc collum subrigen-
tes, frontemq; & supercilia conduplicantes rugis,
tanquam scopulo in legendō, sic ambiguitate aliqua
offensi, mox continuo exhilarati, nutu significantes
quod obstructū aliqua difficultate fuerat, ingenio
esse patefactum: interdum constrictis & compressis
buccis admirationem in uultu deformantes, quasi
præclarum aliquid inuenerint tum maxime atq; di-
uinum : sæpe cogitatione tacita in obtutum oculo-
rum defixi, suffurantes interim oculis, si qui forte
prætereuntium obseruet se, & diligētius intueatur:
ijdem in circulis & corona, ubi ad disceptandum
aliqua de re est uentum, contentionē pertinaci tan-
tis rem agentes clamoribus, ut facile appareat, nihil
esse tam ciuersum, neque tam discrepans, quam à
uita Philosophorum orationem : Hi ipsi cùm se ad
familiaritates hominum, præsertimq; locupletum,
& ad conuiuia sodalitiorum dediderint, tanta in
utroque intemperantia feruntur, ut nec poscendi
unquam modum, nec liguriēdi finem statuant; sæpe

m 2   etiam

etiam madidi uino & semisomnes è conuiuio auferrantur : atque dum se urbanos uolunt ostendere, quòd nulla salis necq; facetiārum norunt condimenta, aut apertè & asperè maledicunt absentibus, aut in præsentis turpiter & conuictiose inuehuntur: nec uero lucello aliquo oblato non omnia perpeti animum inducunt, quæ fœdis assentatoribus , & leuis bus parasitis sæpe sunt proposita : ut non oblitos uultus solum, colaphorumq; messem perferat uberem : sed aulas quoque interdum, quemadmodum poëta ait quidam, in caput suum commeare patiantur. Horum nimirum turba fores Dionysij tyran ni refertæ fuerunt, cum ille nescio quibus propositis pecuniolis, Philosophorū undique greges atque examina , & in his tanquam Regem Apium Platonē ad se se illexisset: ubi tum , quæsto, erat uirtus, ubi continentia , ubi illa tantopere laudata & expetita libertas : quam prodebant ultro ipsi profecto, cum se ex Sophocleo carmine in domum potestatemq; tyranni , hoc est, in seruitutem dabant : nempe tota in libellis relicta domi, in queis omnis semper Philosophorum sapientia fuit : nullam eius partem in animo, nullam in uita gerebant: itaque per abusum contemptumq; tyranni , adigebantur subire ea , & perpeti, quæ ne liberis quidem mulierculis duceretur tolerabilia: ut & procumbere in faciem adorantis gestu, & in cōuiujs nudi, uel muliebribus stolis induiti saltare cogerentur : quanquam erant ex eo num

eo numero, qui iocis & cauillis eleuare conarentur tantam illam impositam Philosophiae contumeliā. Tertium genus est eorum qui ingenio acutiore, animo aliquantum sublatiore à natura instructi, cùm se de principio uel parentum culpa atq; inscitia, uel fortuito casu aliquo ad Philosophiam contulerint, multumq; in ea tēporis, optimamq; partem ætatis consumperint, nec sapientia sibi ex ea comparata, quod uerbis & syllogismis sapientia non traditur: nec usu, more, studijsq; hominum satis perspectis, propterea quod in illo inani studio occupati, serijs rebus operam dare nequiuerunt: ubi tanquam è somno expergefacti referre instituunt sese ad ciuiles occupationes, cōsuetudinesq; communes, profundunt ex se subito agmen ueluti omnium cupiditatum, furentesq; ambitione importuna, ac sumnum in locum quoquomodo ascendere instituent, non callide neq; dissimulanter (non enim astutè apteç; consilia exequendi, aut artem ullam nouerunt, aut modum) sed uastè, atq; perfractè perrumpunt, osmnia cædibus, incendijs, rapinis: nihilq; sibi faciunt reliqui, dum ad eum perueniant, quem cupiditatū duntaxat exatiandarum causa appetierint principatum: ut quidem nulla usquam maior, quam ab hoc genere hominum pernicies atq; calamitas liberis ciuitatibus & Rebus pub. inuecta noscatur. Declarant hoc ueteres Græcorum historiæ, quæ ex eorum numero multos, quos sapientiū nomine insignes fuisse

m 3 diximus,

diximus, ciuitatibus suis cladem & seruitutē prædis-
cant intulisse; Quorum in primis unus è septem Pe-
riander Cypseli nobilissimam ferè totius Græciæ
altam urbem Corinthum tam sœua tyrannide tenuit
oppressam, ut posteaq; cædes ciuiū maximas fecis-
set, matronas palam die festo atq; solenni omni mū-
do muliebri perornatas dispoliasset, sacra profa-
naq; omnia ad suum commodum libidinemq; con-
uertisset, miserit ad extremum nauim onustam pue-
rorum nobilium, qui execandi donabantur, nescio
ad quem barbarum Regem: quæ postrema nimirū
ciuitati illi calamitas incidisset, nisi eos ipsos pueros
in nauigando Iunonis Samiæ numen, & religionis
illius ceremonia liberasset. Quid illas deplorem o-
mnium artium ingenuarum inuentrices Athenas:
quæ cùm è satis ampio potentiae & dignitatis gra-
du in humilem locum essent deiectæ, cùm multas
domi seditiones, multos exterorum hostium incur-
sus, plurimas inimicissimorum Regum & finitimo-
rum Philosophorum iniurias pertulissent, nunquā
tamen adeò grauiter affectæ, necq; tantis sunt exitijs
& calamitatibus afflictæ, & perditæ, quam cùm ab
Aristone Philosopho in acerbissimam seruitutem
fuerunt redactæ: qui homo sceleratus & impius, o-
mniq; bellua longè immanior, cùm stupris, & ui ne-
faria omneis ferè familias nobiles dehonestauisset:
ciues qui uirtute atq; ingenio præstare uidebantur,
exilio partim, partim cædibus sustulisset, omnium
bona

bona atq; fortunas prædam suam duxisset, permisisset seruis Thracibus & barbaris possidēdam urbem, ad extremum obseßus ab exercitu Romano, L. Sylla Duce, maluit ciuitatem omnium clarissimā interire secum direptione atq; incendio, quām unus ipse cedēdo liberam incolumemq; relinquere. Hæc sunt præclara, atq; exīmia Philosophiæ istius uestræ documenta: sic ab ea uirtus hominibus & sapientia traditur: tales ab ipsius cura atq; lacte prodeunt alumni, qui nec rectam ipsi uiuendi rationem ullam tenent, nec si ad potestates & ad imperia efferantur, cæteros sinunt tenere. In hac deniq; ars est, & ratio, & consilium, & autoritas bene, beateq; uiuendi: è qua qui progrediuntur, & se dant in conspectum, aut tarditate ignaviaq; perridiculi sunt, aut scelere atq; malitia nobilitantur. Quanquām quid ego de uiuendi ratione Philosophiam insector: cùm ipsa se mortis commētationem esse dicat: utinam quidem esset, sicut in Cleombroto Ambraciota fuit, quem ferūt lecto Platonis libro de immortalitate animi, uale soli dicentem (ut in Græco epigrammate est) in mare sese ex altis rupibus præcipitauisse: eandem uiam tenerent cæteri, ne'ue commētatione tam diu turna indigerent, discederent aliquando è medio nugaces isti, suaq; nos obtundere loquacitate desinerent. Sed forte expectant illud eis dum obijciam, in quo maximè gloriari sunt soliti, infestam in primis & inimicam religioni esse istorum artē. Quod mediusfis

medius fidius non faciam; nec ullam in hos ex aris atq; templis, sed suis ipsorum, & proprijs ex criminibus inuidiam colligam: simul locum haud præbebo ostendandi ingenij, inq; eo gloriandi, quasi longe & multo plus uideant ipsis, quam nos faciamus, qui maiorum institutis & legibus facile acquiescimus: sic circaq; ob eam rem imperiti ab his, & idiotæ appellitamur. Sed per Deos immortales, erit ne aliquis ad spes magnas institutus, qui in hac uanissima, inertissimaq; scientia ætatem recte conteri putet: qui ueras arteis, studia grauia, occupationes illustres, quibus ad cōmoda uitæ & ad dignitates adiutus sit, postferendas esse ducat fictis & commētitis iam non illis rerū, sed uolitantium quarundam opinionum simulachris: fora relinquat, ut domi sit deses: consuetudinibus uiuentiū careat, ut cū mortuis fabuletur: ea quæ sunt, & quæ extant in promptu, ingenio industriæq; parata, cōtemnat omnia, dum quæ uel nusquam sunt, uel si sint, utilitatem tamen aliquam hominibus afferre non possunt, inani studio consecetur: Quæ ego omnia tibi in primis, Sadolete, prouidenda esse censeo: illudq; maxime uidendum, ne in tua ista Philosophia, quam ceu fororem osculari unanimem uideris, longius progressare, quam ut pedem postea referre facile queas. Non ornat ea homines, sed cōtaminat: nec instituit ad uirtutes bonum ingenium, sed corrūpit. Quod si tu necq; amicorum monitis, necq; eis, quas supra aduersus:

aduersus eam attulimus, rationibus facile cedis: etiam
 am'ne spem tuor, quæ in te uno posita, & opinionē
 principum uirorum, quæ de teipso suscepta est, falli
 omnino sines? Habes optimum & clarissimum ui-
 rumpatrem tuum Ioannem, qui cum ingenij memo-
 riæq; gloria, tum iuris ciuilis singulari quadā sciens-
 tia cum præstet omnibus, haud profecto tantum in
 te erudiendo studij & laboris impendisset, neque te
 à se diuelli fuisset passus, nisi huius urbis, & curiæ
 cōmercio, honores domum te, & fortunæ præmia
 referre uoluisset. Habes patronū, ad quem te appli-
 cuisti, summa grauitate, summa sapientia, genere, ho-
 nore, existimatione, copijs, sacri senatus principem
 Oliuerium Carrapham Pontificem Neapolitanū,
 qui admirabili qua est præditus prudētia, docere te
 possit, quæ sit uia ad nomen & ad decus in ciuitate
 obtainendū maximè accōmodata: ut tibi exemplum
 degendæ uitæ idoneum quærenti, grauior non sit
 autor requirēdus: quæ si ualere cuncta apud animū
 tuum sines, necq; sanis eorum, qui te diligūt, & fide-
 libus consilij obstrues aureis tuas, & auguror me-
 cum certus, & tibi spondere non dubito, magnū in
 te ornamentū domui & familiæ tuæ, magnum ami-
 cis commodū, ciuibus tuis præsidū paratum fore.
H I C . I L L E finem cum fecisset, nosq; aliquandiu
 admiratione defixi silentium teneremus: **G A L -**
L V S, Quid est, inquit, Sadolete, ecquid tibi Phæ-
 drus uidetur, non subita necq; improvisa, sed & accu-

n rata

rata & præmeditata oratione ad euertēdam Philosophiam accessisse? Quantum in illo copiæ, quantū neruorū fuit? Evidēt intelligo magnum tibi onus respondendi esse impositum, neq; adeò, quod tam difficile sit pro Philosophia, quām contra Phædrū dicere: sed tollendum id tamen, ne & nostra summa, quæ nunc pendet cùm maxime, per te deſtituatur expectatio, & tu eam, cui te totū dicas, quamcū ego etiam te autore complexus sum, hoc maximè necelſario tēpore prodas Philosophiā ac deseras. T V M E G O , Id, inquam, Galle, tacitus mecum nunc meditabar: nam si aliás unquam in dicēdo fuit aliquid Phædrus, hodie mihi uisus est se ipso longè fuiffse superior: nec uerborū ſolū ubertate, & ſententiarū, quibus omnis eius referta & locuples redundauit oratio: sed quod earum Philosophiæ partiu, in quas inuectus eft, omniū mihi uifus eft eſſe peritiſſimus. Itacū aut defiſtamus aliquid contrā, aut longius nobis ſpatium ad cogitandum ſumamus. M I N I M E, inquit Citrarius, neq; ego à te patiar deteriorē in locum, quām nunc ſit, Philosophiā tuam deduci: quæ ſi tua hac ſubita dictione deſenſa, & aduersus torretem orationis, qui modo ab ore Phædri profluxit, ſtabilis & firma retenta fuerit, erit cauſa, cur de illius grauitate & præſtantia ample exiſtimemus: ſin aliq; offendit, aſcribetur temporī & inapparatiōni culpa, non Philosophiæ. Quamobrem aggredere quæſo, & da te in certamē, in quo tibi, ut ego qui dem

dem sentio, nec turpe est uinci , & per honestum uincere. C O N A N D V M nobis est, inquam, quando quidem uos ita uultis. V O L V M V S, inquit Gal- lus, nec^z est aliud quic^z, quod uelimus potius. Sed quoniam æstus increbrescit, nec satis iam nobis aduersus solis uim in harum arborum umbra præsidij est, ad uillam censeo reuertendum: ibi inferiorem ad partem spatium est, locus^z opacior, & exedra, huic diei temporī, & nostro ualde opportuna sermoni. H O C sic omnibus cum placuissest, paucis sanè pas- sibus ad uillam nos recepimus.

I A C O B I S A D O.

L E T I A D M A R I V M M A F,

feum Volaterranum de laudibus

Philosophiæ, liber
secundus.

O N me præterit, Mari Volaterra- ne, fore non paucos, qui, cùm ego tantum laboris, tantum^z operæ in optimis artibus & studijs ponendum putem: plus^z statuam multo in his, quām in ambitione honorum, & in conquirendis opibus esse elaborandum: grauiter hoc meum consilium institutum^z repræhendant: ad eam^z me cu- ramatque cogitationē potius opinione sua uocent,

n 2   ut cùm

ut cum in foro atque curia uersari cum aliqua autoritate coeperim, iamque a summo principe consiliis fuerim interioribus adhibitus: eam uitae sectam studiosius persequar, per quam ad spem honoris, ac fortunarum munitur uia, aditusque facilis ad amplissimam dignitatem comparatur. Quae quidem horum repræhensio uehementius me moueret, si non aut ab leuisimo autore proficeretur populo: aut si uiderem, id quod minime intueor, eos qui ita egerunt, ac popularibus hisce opinionibus obsecuti, per summos labores, maximasque contentiones ad concupitos sibi honores tandem euecti sunt, cum eodem populo in gratia & in existimatione bona esse. Nunc autem cum intelligam id quod omnibus est apertum, quid de istis sentiant homines, qui dum splendorē honoris duntaxat sibi ante oculos proponunt, ad eumque unum studio omni inflammati feruntur, illud nequaquam attendunt, quod erat hominibus ueri honoris cupidis maximè animaduentum, quanta indignitas sit, quanta abiectio animi, ac leuitas in affectando, & ambiendo: non est causa, opinor, cur magnopere conturber uulgi sermonibus, aut cur de ea animi constantia firmitateque decedam, per quam necque pecuniae augendae, neque honoribus consequandis uolo esse addictus. Non dico hoc loco quod mihi & cæteris, qui accurate uoluerunt attendere, perceptum plane, obseruatumque est: eos esse plerunque horum ambitiosorum exitus, ut nemi

ut neminem uel paulò temperatiorem, mediocris status sui, minusque inuidiosæ fortunæ pœnitentia, Quanquam fortibus quidem, & bonis, & sapientibus uiris, qui in quodq; honoris gradu collocati sunt, & positi, nullam maculam uult afferre oratio mea; sed tamen illud euenire ferme cernimus, ut nul lorum sit quam istorum, qui domesticæ inanes & uacui dignitatis, externam aliam quandam & aduertitiam dignitatem tantopere expetunt, cum angori bus animorum, tum uolubilitate, incōstantiaq; opis nionum ac uolūtatum, uita perturbatior. Mihi uero alio rationes meas dirigenti, semper id uerissimum esse uisum est, quod est à sapientissimis proditum: re scilicet familiari antea commodè constituta, eisq; paratis fortunæ subsidijs, quæ & ad subueniendum necessitatibus uitæ idonea sint, & ab inuidia omni infamiaq; remota, maiorem quandam nobis tum demum & longè diuiniorem sequendam esse uitæ rationem, per quam admiteremur, non ut honorum insignibus è turba emineremus, sed ut ad Deum proximè adiungere nos possemus: quod tamen nobis natura est ita insitum, ut qui in aliam partem ac rationem sua studia contulerunt, optimum hi sibi hominis statum inuidisse uideantur. Etenim quis est (modo idem sit qui ingenio uegetiore à natura præditus, animum quoq; habeat ab his terrinis fordibus liberum) cui cum cœlum in conspectu sit, & hæc coelestia, que tanta mente ordinęq; geruntur,

tur, ut eorum solennem, æquabilemque in summa uarietate constantiam, nulla hominis ratio arte imitari queat: non præclara ipse cupiditate accedatur ad cognoscendum, & considerandum: cumque rursus aciem animi in haec humana deflexerit, tumultuque aspexerit uagæ huius, ac fluctuantis, & cum tempestibus omnium perturbationum ceu conflictantibus uitæ, non alium sibi potiorem uiuendi ordinem, alia consilia rerum gerendarum esse ineunda putet: quod quidem iam est proprium sapientiae munus, cuius adipiscendæ Philosophia sola magistra est, aut nullo alio pacto ad eam potest perueniri. Quanquam de his quidem quæ ad Philosophiæ officium pertineant, deoque eius artis diuinæ ac præcellentis utilitate, atque præstantia, satis à me explicatum esse arbitror in hoc secundo libro, in quo illa à me defensa est, cum esset oppugnata, & repræhensa à T. Phædro. Quem quidem ego hominem, Mari, ualde dilexi semper, idoneumque existimauit, cui hanc potissimum personam imponerem, atque eas tribuerem in sermonibus nostris partes, ut esset ille disciplinæ nobilissimæ accusator. Erat enim (ut tute nosti ac optimè omnium quidem: quippe qui illi & municipio, & propinquitate, nonnunquam etiam contubernio solebas esse coniunctus) ad obtrectandum dictis, & lacerandum aliquantum inclinatior: nec tam malevolentia ille quidem, mihi ut uidebatur, quam ardore quodam animi, & celeritate ingenij: quibus rebus

rebus fiebat, ut nullum paulò facetius, idemq; asperius & mordaciùs dictum facile posset continere: cæteris quidem partibus officij, suavitatis, diligentiæ, cum optimo quodq; erat comparandus. Quapropter nos, quando ipse agnosci ex suis scriptis haud ita iam potest: quæ etsi multa, egregiaq; confecit, orationibus maximè pangendis, quas antea pronunciaisset: illa tamen nescio quo pacto effusa post mortem eius, distractaç; euanuerunt: iucundū etiam nunc nobis amici nomen, ab obliuione hominum uindicare sumus conati. Quod idē, si uita suppetet, de eis omnibus studiose faciemus, quorū nobis in amicitia ipsorū, ac familiaritate & uirtus animi cognita, & spectata erga nos uoluntas fuit. Genius quidem orationis, Phædriç; cōsuetudinem dicendi, quantum assequi potuimus, in his libris expressimus: Quos ad te, Mari, potissimum ut mittemus, cùm ingenium tuum, ac uirtus, excellensç; scientia artium optimarum, tum suauissimi mores tui, dulciscç; illa coniunctio & studiorum, & animorum, quæ summa inter nos benevolentia nos astrictos reddit, suasit mihi uehementer atq; hortata est: amo enim te in germanum modum, tuoç; in nomine libentissime acquiesco: tecç; in primis habere cupio meorum studiorum & cognitorem, & partipem. Quare attende, quæso, num tibi in his libris Philosophiæ uis ac potestas satis diligenter à nobis uideatur esse exposita. Ut enim ad porticū sub uilla peruenimus,

Amo te i' germanu'
modum

peruenimus, atq; in Xysto, loco sanè amoenō id tēporis & salubri, aduersi consedimus omnes, cæteris in me unum intuentibus, sic ego exorsus sum:

QV A E fuerit Phædri nostri in accusanda Philosophia dicendi uis, qui orationis cursus, quæ copia, nil me referre nec cōmemorare attinet: ipsi uos paulo antè iudicium fecistis; quippe qui eius orationem non uoce laudeç uerborum, quod ipsum admodum iam uulgare & usitatum, sæpe etiam temporis causa suscipitur & simulatur: sed admiratio potius tacita fuistis prosecuti. Nam, ut laus illorum sit quæ quamuis rectè atq; concinnè, ex comuni tamen, & penè quotidiano more fiunt: sic admiratio eorum, quæ hominum usu, ac facultatibus uidentur superiora. Sèd quò huius uel oratio plenior, uel ingenij uis acrior, & uehemētior uobis uisa est, hoc mihi grauius onus respondendi est impositum. Ad eas enim partes repente defendēdas accedere me sentio, quas hic ut oppugnare atq; euertere facilius posset, assidua iandudum commentaryone se instruxit: in quo neq; ingenium illius apparationi defuit, nec tempus ingenio: cum ego utroq; horū nunc quidem deficiar. Nam & tardior sum ad exco gitādum, quæ sint accommodata causæ, & propter subitam, improuisamq; dictionem imparatior. Accedit illud præterea incommodum, quod ei succedo statim orationi, quæ nō præteruolauit aureis uestras, sed in uestris animis & mentibus penitus infedit.

dit. Ut enim Corybantes ferunt numine illo percis-
tos, etiam posteaquam tibiæ canere desierint, gerere
usque tamen illarum in auribus concentum, & ad
earum modos incitari: Sic non dubito, quin quāuis
tacente iam Phædro, tamen eius ipsius in intimis
mentibus uestris & uigeat adhuc, & loquatur ora-
tio. Hanc uim dicendi fuisse in Pericle, qui princeps
Græciæ habitus est, æquales temporum illorū poës-
tæ deprædicant: ut cùm concionaretur, non solum
tonare, fulgere, ciere fulmina: sed post dictionem
etiam aculeos relinquere in animis auditorum pu-
taretur. Quid ergo est? prodam' ne causam, & de-
seram? Minime isthuc quidem: non enim uiri foret
boni, & eius qui se iam diu Philosophiæ addixerit,
idq; certo iudicio atque explorato fecerit: subito ab
illa discedere, atque eam summo illius tempore de-
stituere. Sed sequar officium, opinor, uestraç; una
autoritati, qui hoc me depositis, obtemperabo:
cùm præfertim sperem atque confidam, uos onus
hoc mihi quod imponitis, eosdem etiam esse suble-
uatueros. Nam si in aliqua populi concione, aut co-
rona cuiusquemodi, dicendū mihi cōtra Phædrum
esset, næ ego uerbo hiscere non auderem: non quod
diffiderem causæ: quid enim uerius, quam & lau-
dare & defendere Philosophiam, cuius usus atque
tractatio Deorum uitæ est similima? sed quia con-
scitatos iudices extimescerem. Nunc uobis duobus
doctissimis, prudentissimisq; iudicibus, in pace &
o silentio

silentio suum obtinebit locum ueritas. Itaque Phædro nostro eloquentiæ palmam dabimus , ut suum ueritati honorem non negemus : Est enim ueritatis tum noscendæ, tum agendæ etiam atque nauandæ studium profectò sapientia. Vt emur enim hoc in Philosophia uerbo , tametsi in eo Phædrus facetè nos admodum , & crebro eluserit . Sed qui duas hasce res arcta naturæ cognitione inter se coniunctas, eloquentiā dico & sapientiam, quando utræcū res perfectio quædam, & altera mentis uirtus est, altera orationis , diuellere primus & separare est ausus, siue Leontinus ille fuit Gorgias, siue alius quis: maximā is profectò sementem malorum omnium in humano genere iecit . primus enim docuit , id quod omnium rerum est deterrimum , mentiri uitutem : aut si omnino uirtus mentiri non potest, nec falsam eiusmodi personam sustinere, instrumentum certè primarium uirtutis, ipsam interpretem animi & mentis orationem, falsos suscipere uultus coëgit: ut cùm à uera sapientia non esset profecta, assimilazione tamen , imaginecū sapientiæ, quām plurimos in fraudem & in errorem induceret. Ex quo linguae cordisq; dissidio, ingens hæc, quam cernimus, in omni uita secuta est perturbatio. Fraudes enim & malitiæ, omnesq; fallendi & ementiendi artes hinc exortæ, hinc se in hominum studia , moresq; profuderunt: omnis inquam hinc falsitas, omnis circumscriptio , & insidiæ omnes , ab hoc primo erroris fonte

fonte manauere. Nam cùm ex duobus inter se quasi de regno decertantibus, alterutrum in nobis dominum constituere nos oporteat: siue rationem uelimus tanquam aliquem Deum, siue cupiditatem ueluti belluam quandam; non tantum in eo mali est (quanquam nec mediocre illud est malum) uerunt tamen non usq; eò id pollet ad pestem, perniciemq; communem, oppressam plerunq; & perditam meliorem iacere partem, insolentem autem cupiditatē in animo dominari: quām illud est & horribile, & exitiosum, linguam sāpe instructam cupiditatum fallacijs, perferre foras mandata legationesq;, persinde ut à sancto & legitimo intus rege, ac nō ab improbissimo tyranno, ipsa uidelicet cupiditate, missa sit: quæ æquitatis & ueritatis fucatis coloribus, calidas suas machinationes depingat: quo labefactatis bonorum consilijs, eorumq; fracta & imminuta autoritate, aditum sibi ipsa ad omnium fortunas patefacere possit. In quo mirari satis non queo, non intelligere eiusmodi homines, cùm tantum uirtutis simulatione proficere se potent, quanto se plus arbitrantur uera uirtute esse profecturos. Sed ut ad naturam redeamus: nil potest esse tam copulatum inter se omni necessitudine, uinculoq; naturæ, necq; tam consentiens, quām aut cum affectionibus animi uultus, aut cum uoluntatibus sermo: ut enim lætitias moeroresq; intellinos frons atq; oculi, sic uoluntates & consilia lingua continuo refert: quæ si

o 2 officio

officio fungi ritè atque legitimè, suumq; planè illud munus tueri uelit, non solum uerè & incorruptè consilia mentis, atque decreta reddat necesse est, sed qualia etiam illa intus sunt, talia ea foris proferat, atque exponat: quod in utro defecerit, dedecus ibi statim existit, & claudicatio: hoc est, non integrum illa, sed mancum sui officij munus assequitur. Itaque & ampla magnifice differere illa debet, & copiosa largè, & alta sublimiter, tenuia subtiliter, misera do- lenter: deniq; ut quo habitu intus ornatus animus, & quibus copijs instructus fuerit, talem eum extra effera, & repræsentet oratio. Hanc speciem exi- miam perfectæ, absolutæq; sapientiæ, quæ in potis simis uitæ nostræ ducibus, mente, orationeq; uides licet, & in eorum inter se concordia conspiratio- neq; consistit, si quis facilem esse & in promptu os- mnibus putet, nempe ille fallatur: Omne enim præ- clarum rarum: & quæ communia cunctis esse pos- sunt, nunquam in magno honore sunt habita. Sed est tamen in ea consecranda, & adipiscenda ordo quidam, ac modus: ut si ad summum perueniri non possit, in eo quod quisque adeptus fuerit, cum qua- dam prudentia, moderatione q; uersetur: neque se amplius ostentet, quam quoad idoneus est præsta- re. Hoc enim qui sic egerit, ut totam sapientiam non possideat, non minimam is tamen illius partem fuerit cōsecutus: intelliget enim quid sit illud, quod in quaç; re est decere: quod unum est præcipue sapientiæ

sapientiæ omni propositum : nosse enim , & tenere quid in quaç re deceat, maximè proprium putatur esse sapientis. Qui ergo ad summam sapientiam omni studio contendens, aliquo in inferiore gradu restiterit, & mediocritatem in ea fuerit asseditus: uel cum in alterutra illius parte se exercuerit , alterius factus sit expers: ut si quis in cogitâdo quidem eruditus ac prudens , idem in eloquendo infans atque imperitus sit : aut contrâ , cùm abundet orationis copia, magnarum tamen rerum cognitionem non teneat: is si finibus se suis continuerit , nec in ea parte studuerit se iactare, cuius sit imperitior : sapientis ille laude & existimatione non carebit. Non enim exiguae in sapientiæ laude possidet partes illa uirtus , quæ à temperatione , & modo , præclaro quidem uocabulo, est appellata modestia. Ac ut in ædibus atque templis, etiam si magnificentia absit, sœpe tamen opere in paruo decor nihilominus eleganciæ artis appareat: Sic angustioribus interdum hominum ingenij, exiguisq; facultatibus , sapientiæ aliquis radius potest illucescere. Si qui non maximis fuerit ingenij opibus præditus, is cohibuerit se metipse , nec ultra id quod potuerit , progredi erit conatus . Verum ut horum numerus existat aliquis, qui mediocriter effecti sunt sapientes: ad illam quidem summam & absolutam laudem accedere sapientiæ, paucis adhuc est datum : quorum nimis nomen colimus tamq; consecratum immorta-

litati. Ac ut omittamus de eis loqui , quos non ex ipsorum scriptis, sed aliorum testimonio cognitos, & Græcæ, & Latinæ nobis indicant literæ: ut de parente totius Philosophiæ Socrate , de Anaxagora, de Empedocle, Democrito, Pythagora, Varone, Nigidio, alijsq; compluribus : isti ipsi quos nouimus, quos mirantes legimus , quos in manibus semper habemus , Platonem dico , Aristotelem, Theophrastum, Ciceronem, & reliquos, qui ad horum principum emulationem studia sua contulerunt: quales tandem nobis hi , & cuiusmodi uidentur: non' ne eximij, non' ne admirabiles, non' ne undique atque in omni parte summi , atque perfecti: An aliquid est in illis præterea quod requiramus: quorum ut tabulæ egregiè pictæ luce atque die, sic istorum incredibilis rerum prudentia, orationis lumine longè fit illustrior: qui ita implent sensus, animosq; legentium docendo, & disputando , ut neq; ad intelligentiam rerum quicq; mens nostra, neque ad iucunditatem animi amplius auris requirat. Sed, ut cooperam dicere, qui ad hoc fastigium ascendere nequierunt, si h̄dem, in suo genere quisque, modesti prudentesq; extitere, non caruerunt parte meritæ laudis. Qui uero cùm totam sapientiam persequi neglexissent , & ad captandas magis opiniones uulgi, quam ad ueritatem doctrinæ se exercuissent, maiores tamen quam erant, uideri studuerunt : hos video ferme in duo genera esse distractos. Alij enim rerum

rerum omissa & posthabita cognitione, in uerbis tantum ipsis, & in quodam loquendi artificio elaborauerunt: Alij præ studio percipiendæ doctrinæ, excolēda oratione minus sunt exercitati. Quorum utrorunque non mediocris error, & ad insciundam sapientiæ uim, obtusa atque hebes mens eorum extiuit: quanquam priores quidem illi malitiæ, inscitiæ posteriores magis sunt arguendi: hi enim non tam astuti mediusfidius, neque tam uafri, qui diuinarum rerum atque humanarum notitiam profensi, à cultu & elegantia sermonis longissime absunt, quam incomptè & ridiculè in liberaliores cœtus seſe dent, ipsi uidetis: in eo quidem admodum nobis odiosi, quod libris quotidie edendis, & conscribendis, semetipsos nobis, & opinionibus nostris intrudere conantur, uimq; quodammodo sensibus student afferre, quod de illorum bene ingenij existimemus: in quo imprudentia labuntur: non enim unquam mihi, neque cuiquam præterea (ut ego quidem arbitror) ingenuè instituto persuadere poterunt, ut cum barbara & lutulenta utantur lingua, genusq; scribendi adhibeant inconditum, & illiberale, iudicari debeant Græca aut Latina eruditione esse prædicti: cum neque id, quod sapientiæ proprium esse diximus, uidere in re quaque quid deceat, in ipso primo aditu sui conatus intelligent. Nam quæ horum ista esse sapientia potest, quæ prima egressione è penetralibus suis, ut primùm in
con

conspectum hominum proditura est, turpiter sese
in oratione ipsa dare, progrediç indecorè ne ani-
maduertit quidem? Atque hi tamen, cuiuscemodi
ipsi sunt, minus multo sunt nocentes, atque malefi-
ci, quam illi, qui ex ornatu solo, copiaç uerborum,
doctores se sapientiæ populis sunt professi: maiore
enim ij perfidiæ instrumento ad euertendas homi-
num fortunas parati accessere. Rursusç hi duplia
citer; aut enim cum se ad Rempublicam gerendam
contulissent, propter ubertatem, elegantiamç ser-
monis, fide sibi prudentiæ atque uirtutis in populo
falsò comparata, ciuitatibus suis pleriqz exitio fue-
re. Quo in primis malo, & rhetorum orba ueris sa-
pientiæ dotibus eloquentia, nō illæ modo tot præ-
stantium ingeniorum educrices Athenæ, sed cun-
cta olim Græcia planè concidit. Aut qui non tan-
tum habuerunt roboris, ut se regēdis & moderan-
dis hominum coetibus iudicarent idoneos, ij sordi-
diorem etiam fallendi & decipiendi artem fecuti
sunt: ut cum per omnem uagarentur Græciam, ado-
lescentes ad se uanis pollicitationibus allicerent,
quod his se notitiam gubernandarum ciuitatum,
& illam præcipue artem dicerent tradituros, per
quam scirent illi & tenerent, quemadmodum causa
inferior (sic enim loquebantur) dicendo fieri supe-
rior posset: hoc est, quemadmodum falsitas uerita-
tem, æquitatem autem atque iustitiam iniuria ipsa
superaret. Sophistæ hi nominabantur: quorum
quon

quondam multitudine & cœtibus uetus Græcia abundauit, nomenq; eorum aliquandiu in magno honore est habitum. Sed cum ipsis illi ciuilium rerum peritiam, uirtutisq; & uitij profiterentur notionem: ipsi uero moribus atq; uita à contemptissimo quodque nil different, spreti postremo ab omnibus, atq; illi si, dederunt locum Philosophiā uituperare uolentibus, ut id maxime secundo populo facere possent: in quos extrema in oratione, me quidem persubente, inuectus est Phædrus: qui si has huiuscmodi Philosophias falsa appellatione in nomen sapientiae temere inuadentes, sumpsit sibi uituperandas, adscribat licet ad iudicium suum opinionē etiam meam: sin autem id molitur, & agit, ut omnino abiijcienda sit, & repudianda Philosophia, non est nobis committendum, ut desertam illam & indefensam relinquamus. N A N Q V E hercule, inquit ille, hoc etiam restat, ut plureis iam pro una Philosophias habeamus. N O N I T A res sepe habet, inquam: nec tu istam multitudinem artibus ipsis attribueris, sed facultatibus potius eorum, qui dissimiliter illas tractant, atque suscipiunt: omnis enim ars una in se, simplexq; semper & eiusdem modi, non eodem tamen modo adhibetur ab omnibus: quod ne longè abeas, in tua ipsius arte potes, Phædre, perspicere: cum enim te oratorem nobis præbeas grauem, atque magnum, quod idem facere nituntur in hac ciuitate

p permul

permulti, quid causæ est, quòd te dicente concurris
 mus omnes undicę, attendimus, admiramur, tuaę
 eloquentiæ fulmina quasi extimescimus: quod sens-
 timus idem usu uenire nobis in Camillo Porcio: est
 enim ille ex tua & disciplina, & amicitia tibi in hac
 laude geminus, ac propè par. Laurentium autem
 Colaianum, & hunc stultissimum omnium homi-
 num Pionem, qui obsoletis, & horridis consestan-
 dis uocabulis, laudem in his dicendi se assecuturum
 putat, etiam eludimus, atque aspernamur. Num tu
 hanc uarietatem & discrepantiam arti, ac non homi-
 nibus ipsis attribuis? Omnis ars, Phædre, quæ qui-
 dem digna hoc nomine sit, una ipsa in se, & sui un-
 dique similis, dissimilitudine illorum qui eam tra-
 ctant, disparates aliquando suscipere uidetur formas:
 cum ita, ut fit, uarie ex ea ingenia afficiantur, ab
 alijsq; recte exerceatur illa ars, ab alijs perperam:
 & in his munus ipsa egregie tueatur suum, in illis
 minus id possit. Quod cum similiter in principe ar-
 tium Philosophia eueniat, quid obstat, quin tolla-
 tur omnis controversia: & cum ego Philosophiam
 ueris laudibus extulero, tu malos Philosophos iure
 redarguendos ducas? N E Q V A Q V A M hoc
 sic abierit, inquit: ego enim illā ipsam accuso, quam
 tu necessum est confiteare, tot huiuscemodi nebulo-
 num & nugatorū esse ueluti matrem. H O S T I S,
 inquam, Philosophiæ es, Phædre, aspereę nimium
 exerces inimicitias. Sed quoniam video te nullam
 omnino

omnino uocem æquis auribus admittere, quæ non
men modò Philosophiæ cum honore aliquo pro-
nunciet: aggrediar ad defendendum, si pauca antè
de meo officio fuero præfatus. Etenim ego cum plu-
rimum te amo, idq; merito tuo: multa enim signa
uicissim tu mihi, neque ea obscura, amoris tui erga
me tribuisti: & in ijs hoc recens, quod Curtianum
meum carmen humanissimis uerbis prosecutus es:
Tum mihi illud in te usu uenire experior, quod ul-
lius unquam uix familiaritate æquè sum delecta-
tus, ac tua: nihil enim fieri té uno aut amabilius po-
test, aut falsius: quod si ita non esset, tuum tamen
excellens ingenium, tua egregia uirtus, humanis-
tas, literæ, non solum meam, sed omnium tibi be-
nevolentiam facile conciliarent. Quod autem me
saepè & multum monuisti, ut dimisso Philosophiæ
studio, ad grauiores res tractandas me conuerte-
rem: probasti militi in eo tu quidem studium & uo-
luntatem tuam: confilium uero & iudicium non ita:
non enim si tibi omnia amicitiæ officia præstare de-
beo, quod faciam equidem semper, & faciam sedu-
lo, siccirco tuis etiam opinionibus annuere sum ob-
strictus: assentatoris esset, non amici, sic agere: ti-
bitq; ita obsecundare, ut cum meam rectè ac commo-
de tutari possem, tuam potius sententiam sequerer,
atcq; amplexarer. Illud cū dolore aliquo fero, quod
uideo esse in hac causa necessarium, ut mihi tu oppo-
fitus sis, quem refellere coner: in quo tu meliore
oi d[omi]ni p 2 multo

multo conditione usus es, qui tibi Philosophiā quā oppugnare, non me ipsum proposuisti. Quamobrem si redarguendi causa acrius agere interdum fuerō coactus, quæso ut bona tua cum uenia facere id mihi liceat: non enim tui refellendi, sed eius confundandæ rationis gratia, quæ ex ore tuo modò Philosophiam ut euerteret, equis uirisq; connixa est: uehementius mihi nonnunquam erit agendum: quod tu in bonā partem accipies, mihiq; pro ueritate, tanq; pro patria propugnāti, hanc curam, & hoc studium etiam ascribes laudi. Illud item peto, si contigerit aliquo loco, ut mihi de re quapiam interrogandus sis, id quod uides in tam graui causa fore faciendū, facilem te mihi in respondendo, & clementem præbeas. IN TERRORIS licebit, inquit, sed parcius: nam ego audire continentem orationem malo. GERMAM tibi morem, quoad potero, inquā. Sed ut nonnunquā opus est in ea disputatione, quæ ex contrarijs partibus defendatur, inueniundi ueri causa interrogare, & interrogari, refellere, & refelli, quòd aliter sæpe nihil expediri, nec ad exitum commodè deduci potest: Sic illud non solum Philosophia, uerum hominis etiam mediocriter eruditī prudenter indignum, utrumuis istorum cum iracundia, aut cum pertinacia efficere. Enim uero unde ego nam potissimum ordiar: aut quod initium meæ orationi sumam: an ab eo sapientiæ uerbo, in quo tu omni cum sale, cùm Priscos illos septem, tum Philo

Philosophiam omnem eludendo exagitasti: in quo et si nos mirabiliter delectasti, uel uarietate rerum earum, quæ à te ipso proferebantur, uel lepore sensuentiarum: tamen, quod pace dixerim tua, fluctuare interdum: cursusq; magis & copiæ, quam aut distinctionis aut ordinis cupida, ferri tua mihi torrens uidebatur oratio. QVID ITA, inquit: aut quæ nam fuit ista fluctuatio? QVIA, inquam, cùm temeritatem illorum, & arrogantiam reprehendebas, qui primi sapientium sibi nomen, & professionem usurpassent sapientiæ: nimiumq; sibi eos, & quod ferri non posset, appetuisse dicebas: ea re quidem, quod (ut aiebas ipse) nihil sit omnium rerum neque in coelo, neque in terra sapientia diuinus:mirabilem quandam rem profectò, & cæterarum omnium longè maximam, huic sapientiæ uero constituebas subiectam. Rursus ubi eorundem leuitatem & inscitiam irridebas, qui professionis suæ titulo inflati, & tumidi, præstare cæteris se arbitrarentur, propter illud unum sapientiæ nomen, quod in reliquas omnes etiam abiecas & ignobiles conueniret artes, fabrorumq; sapientiam in eo & Homerum testem adducebas, nihil huic uoci relinquebas subiectum: quod aestimatione ulla uidetur dignum. Ita cùm duabus disiunctissimis in rebus, una eximia atque primaria, altera porro abiecta atque ignobili, eodem sapientiæ nomine utere: quid mirum si fluctuare mihi oratio tua, nihilq;

p 3 stabile

stabile & firmum in animis nostris constituere uis debatur? Atqui ignosco equidem: sunt enim ista rhetorum: pompam querunt & gloriam: nec tam exactam in audientium animis earum rerum scientiam, quas tractant, quam exigui temporis postulant opinionem: non enim docere propositum illis est, sed mouere. Itaque nullis certis in dicendo finibus continentur; quoque fusiores, & abundantiores semper sint, ut litigiosi uicini terminos, sic isti uocabula, rerum notas confundunt: cumque unius uerbi inuolucro plura complectentis, in quam commodum est, usi fuerint partem: tum ubertate & copia, numeroque bene compositæ & iucundæ orationis in auditorum animos influentes, uim saepenumero afferunt ueritati. Contra hæc omnia Philosophia, rem ipsam aperit, ambigua distinguere uult, inuoluta euoluere: hoc ipso tamen imbecillior, quod ut ferè acerrimæ inter sanguine coniunctos eueniunt dissensiones, sic ista ab ea, cui germanitatis uinculo coniuncta fuerat eloquentia, deserta, non modo minus habet splendoris ad illustrandam, uirium ad confirmandam uirtutem: sed eius ipsius eloquentiae inimicissimos impetus uix ab sepe potest propulsare. Quo utique dissidio (ut antè dixi) magna hæc, quam cernimus, in omni uita exorta est perturbatio. Quod si mea uox unquam quicquam habuerit autoritatis: omni ope adnitar, ut omnibus suis partibus & numeris perfecta, integræ sapientia

Dissensio

tia, ingenuis mentibus restituatur. Ergo in nomine sapientiae ambiguus Phædrus: Quid in ipsa re? Descripsit enim ipse sapientiae quoq; formam ueræ illius atque eximiæ. Audio: Sed tamen eam totam è uulgi iudicij esse aptam uoluit. Vnde tantum repente in uulgo autoritatis? Nam & hoc loco quæro, Dixeras illos septem, si populorum suffragio dicti essent sapientes, non habere eos causam iure gloriandi, propterea quod stultorum de sapientibus iudicium nullum existeret. Quo pacto igitur qui de sapiente nec iudicare quidem possunt, horum iudicij niti & opinionibus, ea sola iudicabitur ritè sapientia? Sic enim (si memini) positum abs te est: Quicquid in bonis numerarit populus, & quæ studia cunque magni fecerit, in his necesse esse apostime uersari sapientem, si uelit esse sapiēs; nec eum à populi studijs, & uoluntatibus uel tantulum disscpare. Quid habet igitur præclarī ista sapientia, si nil aliud ipsa sit, quam uulgi opinio? Nam nos quidem cum notionem sapientis, quam in animis nostris natura inseruit, ipsa nominis uoce excitati, cogitando pertractamus: proponimus nobis longe præstantius quiddam, quam quod assequi, quo ue aspirare uulgas ipsum facile queat: speciemq; eam in animo informamus, in qua nihil temeritatis insit, nihil festinationis, nihil inconstantiae: quæ quidem uulgi & populorum uitia sunt notissima. Neque est quisquam uersatus inter homines, & qui ipse

ipse modo sibi notus sit, qui aliam formam sapiens
 tis mente concipiat, quam hominis grauis, atque
 firmi, nequaquam pro temeritatibus uulgi sua stu-
 dia regentis, sed ipsius ultro moderantis, ultro co-
 hibentis populum, si populus autore eo uti ad ca-
 pessenda rerum gerendarum consilia uelit, sin mi-
 nus, sententiam tamen suam præstantis, non popu-
 li. Quod de Phocione claro Athenis uiro memoriae
 proditum est: qui cum reclamante populo Athe-
 niensi, dissuasor fuisset eius belli, quod post Ale-
 xandri mortem aduersus Antipatrum, & Boeotios,
 duce Leosthene, gestum est: resq; initio prosperè
 Athenas renuntiarentur, essetq; ob eam rem in læ-
 titia, & gratulatione ciuitas: interrogatus, ecquid
 illa sic cecidisse molestè ferret, quæ contra eius sen-
 tentiam suscepta essent? Nequaquam, inquit: uerū
 tamen ego in sententia mea nihilominus perma-
 neo. Satis declarauit eo responso uir prudens, non
 ex fortuitis euentibus sapientiam, neque ex leuita-
 te, iactationeq; populari, sed ex grauibus, certisq;
 consilijs pendendam esse. Et sane quidem illius exi-
 tus belli Atheniensibus extitit calamitosus. Atqui
 talis nobis ob animum uersatur sapiens, qui frænis
 saepe quibusdam quasi contineat populum temere
 ruentem in ea, quæ concupuerit: non qui conuella-
 tur ultro ipse, & auferatur à populo: qua specie qui-
 dem in sapiente, nihil nec cogitari potest indignius.
 Tu contrà, nouo de sapiente iudicio uteris, nihilq;
 neque

neqz rectum, neqz graue existimas, quod non à populo prius probatum, adscitumz sit : ut tibi in hoc paulisper assentiar (nam quid uerius sit, mox uidero) Agè sanè, Sit munus primarium sapientiæ studia uulgi persequi: Rationem atqz tempus huius fungendi muneris quæro : non enim semper (ut tu ipse inquiebas) modo eodem conuenit. Quid ergo: cùm uulgas semper uarium incertumz sit, atque ut in euripis, & fretis undarum assidua est cōflictatio, fluctusz fluctum identidem & impellens, & reuocans: sic temeritas populorum incitata & uolubilis, contrarijs ueluti æstibus frangat sæpenumero, impediatur semetipsam : quod erit populo tempus iudicij faciendi, ferūdæcz de sapiente uiro sapientiacz sententiæ: Tum'ne, cùm repentino aliquo studiorz motu incitatus, ad appetendum aliquid feretur effusus: An post, cùm repræhenso errore, uel etiam sola mobilitate poenitens, repudiabit illud quod paucò antè intenderat: In hac inquam uarietate, & in his errantibus populi opinionibus & studijs, utrum tandem quasi æstum sequens sapientia, ius suum & nomen ritè obtinebit: ut de Q. Fabio Maximo legimus, eo qui bellum cum Annibale gesit, De quo Ennius:

Vnus qui nobis cunctando restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem:
Ergo magis magis atqz uiri nunc gloria fulget.

Atqui gloriam ille istam fuerat adeptus, quod à
quod populi

populi uoluntate dissentiens, fortunam Reipub. in discrimen prælij non adduxerat, ob eamq; rem ab eodem postea populo sapiens est iudicatus. Quaero igitur, quando sapiens cùm populi & militum incitatis ad pugnandum studijs obsestebat: & quia minus illorum cupiditati obsequebatur, suæ famæ & dignitatis detrimentū accipiebat? At non hoc modo pendeat è uulgi opinionibus sapientia: An post, cùm cunctorum uoce & concursu maxime laudatus est, quod leuia uulgi iudicia contempsisset, sumq; ipse iudicium fortiter retinuisse? At hoc posteriore populi iudicio, id quoq; est ab eodem populo iudicatum, nequaquam esse sapientis imperitæ multitudinis studijs obsequi, nec consilia sua ex populi opinionibus moderari. Ita inanis in omnē partem sapientiae iudex est populus: minimeq; idoneus, cui hoc tantum munus committatur: atq; id decretis non solùm grauium atq; prudentum, uerum etiā suis. Verum hoc fortasse haud ita uult Phædrus, neque omnibus ipse populi scitis sapientiam adiungit: sed ea sola in hanc laudem recipit, quæ non mobilia & uaga, sed firma constantiacq; sunt, nec ulla unquam uicissitudine permutantur: ac ne multis, ad ea bona nos reuocat stabilia atque rata, quæ semper populus maxima iudicat bona, diuitias, honores, imperia, uoluptates; huc enim conuersam omnē uult esse sapientiam, ac in his potissimum appetendas, cum populo eam ait consentire oportere: musc;

nusq; sapientis præcipuum esse, ut referat is ad se se omnia quæ concupiscat populus, partesq; suas in ijs longè principes esse studeat, necq; aliū esse arbitretur, qui illis potiatur, se ipso digniorem. Quod si ita sit primū, quī conuenit, eundem populum, quem temeritatis & inconstantiae plurimare rerum arguas, atq; condennes, repente una certa in re, & ea quidem maxima, idoneum statuere sapientiæ au torem. Quis hoc sic dijudicauit? Quis distinxit? Quis has ueluti prouincias sic partitus est: ut ex eodem autore quæ prodeunt, horum partim sapienter de cœnata existimari debeant, partim stulte. Deinde, si hæc semper fixa de ciuitate & uoluptatibus populi est opinio: quomodo tu non frustra illam nobis imaginē ante oculos effinxisti, qua paratum ad subitos excursus sapientem constituebas; eum quidem eum ueluti Scytham aliquem, aut Nomadam, cui nullum usquam certum domicilium esset, tanquam in rheda collocasti, ad prosiliendū attentum: ut simul atq; populus novo æstu aliquo cupiditatis effervescent, delabi quopiam, confluereq; coepisset, eodem ipse præcurrere & aduolare niteretur? Quid inquam opus fuit hac mobilitate, & hoc tanto excubandi, uigilandiq; negotio? & cur non protinus sapientem in ipso opum & uoluptatum regno consti tuisti, fruentem pacato animo eis rebus, in quibus fructus sapientiæ præcipue cernitur, nulla eiusmodi anticipi cura distractum, tanquam rescissurus aliz.

q 2 quando

quando populus decretum suum, & de huiuscemo^d
 di bonis sententiam mutaturus sit? Iam illud quis-
 dem, quod maximè ad rem pertinere arbitror, que-
 rendū in primis mihi statuo, Vnde tanta sit æstima-
 tio hisce bonis: Ex ipsis' ne: hoc est, ab ipsis' con-
 ditione atq; natura, ut sint ipsa per se & sua uiæ æstimata
 manda: An à populo? eo quod populus illis hoc
 tantum autoritatis attribuat? Si ab ipsis, quonam
 sapienti opinione populi multitudinisq; iudicio fue-
 rit opus? An dubium id est, quin ipse melius &
 consideratius multò, quam imperitum uulgas so-
 leat, de eo quod bonum est, constituturus sit, & iu-
 dicaturus? quippe cùm sapientiæ in primis sit, non
 aliena eam subsequi, sed sua ipsam iudicia proferre,
 quæ alij potius sequantur: aut ne nomen quidem
 suum ipsa retineat, si in iudicando alijs concederit.
 Si uero bona illa magni iccirco facienda sunt, quod
 eadem plurimi fiunt à populo, nullum erit illo-
 rum ueritate neque natura, sed tantum uulgi op-
 nionibus bonum: ita in bonis existimatis & opi-
 natis, non in ijs quæ uerè bona sunt, egregia
 ista popularis sapientia enitebit. Quid ergo illa,
 quæ uera bona sectatur, & in illis appenditis uti-
 tur iudicio non uulgi, neque imperitorum, sed
 suo: quo tandem nomine fuerit appellandas? Num
 ea quæso indignior habebitur, quæ sapientiæ no-
 men obtineat? & iccirco eam popularis sapiētia an-
 tebit, quod hæc ueritatem honorè amplectitur, illa
 ipsa

ipsa duntaxat opinionem? nisi forte nullum omnino re & ueritate est bonum, omniscip̄ boni ratio ex sola opinione existit. Quod si ita esse suscipiatur, rursus Protagorea ratio inducatur necesse est, nihil re ipsa uidelicet, neque natura uerum, nec̄ bonum esse: sed quale cuique quid uideatur, id illi tale existere. Quæ positio Sophistæ in primis (ut tum habebatur) nobilis, diu & multum in Græcia iactata, ad extreum doctissimorum disputationibus fracta, atque conuicta est. Etenim tum perspicue est demonstratum, si ita se res haberet, primum, contraria in eodem & repugnantia simul conuentura esse, quod nullo modo fieri potest: quippe cum contrarie diuersis de quaç re uideatur: deinde artem omnino nullam neç scientiam habere locum posse: nihilç interfuturum esse inter doctissimos & imperitissimos, neque inter eos qui omni rerum prudētia usuç se excoluissent, & eos qui nunquam animum omnino ad agendum quippiam, aut considerandum appulissent: Ita omni omnium rerum penitus sublato delectu, omnibus cōsilijs iudicijsc̄ peremptis, fore planè nihil quo res rei ulli momenti aliquo antecelleret. Sed nos illis disceptationibus omissis, quæ latiores sunt, quam ut angusta & breui oratione concludi possint: ad ea quæ nobis sunt propiora redeamus: idç dicamus, quod retis centibus etiam nobis necesse est intelligi: si boni ue- riç ratio opinionibus duntaxat pendenda sit, pos-

q 3 pulum

pulum ipsum iure unum appellari conuenire sapientem: Quippe cum plurium concors consentiensque opinio, singulorum sententijs sit anteponenda: Populus itaque solus sapiens. Qui ergo nobis constamus ipsi, dum hoc communis loquendi more errorrem, inconstitiam, uanitatem populis ascribimus: uerbaque stultitiam & temeritatem significantia, in genere sapientissimo usurpamus: Num aut maiores fortem nostri aberrauerunt hi, qui rebus impo- suere nomina: aut nos illa ipsa nomina perperam prepostereque accipimus, alienaque prorsus loquimur, cum ordinem, grauitatem, constantiam, cæteras rascas huiusmodi uirtutes ab errore leuitateque disiunctissimas, unanimes comites sapientiae attribuimus: At enim æquius multo est unum concedere sententias plurimorum, quam unius plurimos: sic enim dicebas: Quid cum plurimi ex contrariis partibus dissentiant, multitudinesque ipsæ inter se sunt discordes: numero ne semper, nūquam autem pondere grauitateque disceptantium lis dñjudicabitur: Quid cum non hominibus solum, sed populis universis diuersæ sunt sententiae: Lacedæmonfurari ingenuis adolescentibus est permisum: Athenis nihil minus. Contra, Atheniensibus lege oculi erat mulcta: at liberale uel maximè id apud Lacedæmonios. Ex quo illud legati Spartani dictū, qui Athenis quendam damnatum oculi duci cum uideret, quæsuisse fertur perstudiosè, quis esset ille, qui tam libe

liberalem subijsset multam. In dissimilibus ergo duorum principum populorū opinionibus & sententijs, utram tandem ueriorem & sapientiæ congruentiorem dicemus esse, aut si non facile id est iudicatu, tuam scilicet, Phædre, sapientiam ad sciscensibus: constituemus quidem hoc certè, quod est necessary, hominem unum atque eundem Lacedæmone sapientem, Athenis stultum fore: ut cum secum foras extollere domesticam sapientiam nequuerit, in alienam ciuitatem, quemadmodum hospes, sic etiā insipiens introiisse dicatur. Verum ut congreduamur proprius, ac de eo ipso genere bonorum, quo Phædri ista in primis aspirat sapientia, de diuitijs inquam, ac uoluptatibus uerba faciamus, quando horum bonorum iudicium omne ipse attribuit populo: si uaria existant hac quoq; de re populorum decreta, quid erit tandem statuendum? Lacedæmos ne durissimis Lycurgi legibus, quoad ille uiguerunt, neque ad pecuniam, neque ad delitias aspirauit quisquam. Nemo igitur illis tot seculis in ea ciuitate sapiens: ne Romæ quidem, qua tu ē ciuitate exemplū omnis sapientiæ & uirtutis in nostros animos transcribebas, primis illis CCCC. LXXXIIII. annis diuitiæ admodum in usu, aut in honore ullo fuere: neque publicè id adeò, neque priuatim. Ac publicè quidem, Q. Fabio Pictore, L. Quintio Cons. nummus in hac urbe primum argenteus signatus est, annis quinque ante primum Punicum bellum

bellum; cùm antea graui ære, inepto ad coaceruandum, ac seponendum, omnes uterentur: priuatim uero qui argētum possidere comperti essent, hi neque legum poenas, neque censorias notationes effusgerent. Ita in hanc urbem aditus omni illo tempore sapientiae interclusus fuit: nisi forte tum populi Romani opinione & iudicio, ex alieno quodam genere sapientia extitit, non uoluptatis & copiarum, ut nunc est, sed abstinentiae, frugalitatisq; magistra: cuius tamen moris ac disciplinæ temporibus optimis Pop. Rom. non pœnitiebat, tum cum ab arastris accersebantur homines, quibus magistratus, curationes, imperiaq; mandarentur, totaç; Respublica committeretur regenda: quorum quidem consilijs, fortitudine, iustitia potissimum effectum est, ut hæc ciuitas ex minima, ad summum rerum humanarum fastigium perueniret: nam ab hac quidem populari sapientia quotus quisque est, qui ad gubernacula Reipublicæ translatus, officium suum, atque operam ualde probet populo? Quòd si populum quoque uelim in hac ratione defendere, non'ne id dicam, quod ab omnibus concedi necesse sit? non hosce cupidos & ad omnia progredientes, quibus omne in pecunia, & in ambitione honoris positum bonum est: qui'que quò plurimum in sua ciuitate possint, anxij semper, atque solliciti, omnes intendunt machinas, omni uia moliuntur: sed abstinentes, sed moderatos, sed graues, eos esse, qui

qui à populis præcipue & probentur, & diligan-
tur, quorum se fidei libens multitudo ipsa commis-
tat. Videtis campum, in quo exultare possit oratio
mea. Sed mittamus: sitq; sanè & Phædro, & po-
pulo teste, opum & iucunditatum consectatrix sa-
pientia: Illud quæro: in quo uim & facultatē istius
sapientiæ ponitis? Vtrum si adipiscatur commoda
fortunæ hæc, quæ uos tantopere extollitis: an si
uiam, rationemq; commonstret adipiscendorum?
Hoc est, Vtrum in euentu adipiscendi, an in consi-
lio duntaxat insit sapientia? Si in euentu, atq; ut adi-
piscatur, qui iam distinguemus fortunatū à sapien-
te? aut cur non idem atque unum fortuna ac sapien-
tia fuerit? Et quidem hunc honorem in scena & à
Comœdia cernimus Fortunæ datum, Centum dos-
tum hominum consilia hæc una deuincit Dea For-
tuna: atque hoc uerum est, perinde ut quisque ea
utitur, ita præcellet, atq; exinde sapere eum omnes
dicimus. Bene ubi cui discimus consilium accidil-
se, hominem cautum eum esse declaramus: stultum
autem illum, cui uertit male. Nostis carmen profe-
cto, quo, scenæ uulgiq; iudicio, in sede sapietiæ for-
tuna constituitur. Et ridiculus Pacuuius, qui de For-
tuna secus sentit: Fortunam insanam, & cæcam, &
brutam perhibent Philosophi, saxyq; instar globosi
prædicant uolubilem. qui enim ea poterit uolubilis
atque insana esse, si cum sapientia semper coniun-
cta sit? Quanquam Pacuuius (quod ita Phædro

r uideatur

uideatur necesse est) nequaquam satis idoneis testibus Philosophis, fortunam in crimen & in uituperationem uidetur accersere. Sed persequamur, ut coepimus, hocq; urgeamus: si in adipiscendo & potiundo uitæ commoda sapientia tantummodo sit, nihil inter eam, interq; fortunam interfuturum esse, casuq; & fortuito quenq; effici posse sapientem: ut enim ad honores quis & ad diuitias euectus fuerit, ita sapientiam euestigio fuerit consecutus. Vbi circunspectio igitur, ubi consilium, ubi illa accurata & diligens consideratio, quæ habita est semper propria sapientis? qui se nunquā in præcipitem locum committit, certa que ratione dirigens appetitiones suas, diuitias & potestates sæpenumero prætermittit, quò se bona existimatione in populo communiens, ueras uitæ uoluptates, quæ ab honestate & innocentia se iunctæ esse non possunt, tranquillo animo consequatur: nihilq; unquam molitur, in quo subductis calculis non plus consilij & rationis insit, quām fortunæ. Quod si non tam in adipiscendo, quām in acutè acriterq; peruestigando quibus ad fortunæ præmia itineribus ueniatur, sapientia magis elucescit: equidem non negarim hoc sapientiæ munus magis congruere. Adeſt enim, iam consilium & cogitatio, quæ sunt cognata & familiaria sapientis. Sed quid, si, omnia ipsa cum egerit, uehementerq; elaborauerit (quandoquidem euentum atq; fortunam præstare nemo potest) spe & conatus

bus

bus suis fuerit decepta : retinebit' ne sic elusa atque
irrita, sapientiæ nomen, nec' ne retinebit'. Si non re-
tinebit, falsum erit in explorādo, & indagando spe-
ctari sapientiā: rursusq; omnis sapientis approbatio
à casu, & à fortuna erit repetenda. Si retinebit, potes-
tit iam certè esse aliquis sine fructu ullo & sine emo-
lumento sapiens. Quod neque tu Phædre ita uis, &
ego maxime alienum à sapientia statuo. Quid enim,
rem' ne unam omnium pulcherrimā & maximā, ad
quam nostra uota & desideria præcipue cōtendunt,
possideri sine fructu, atq; adeò sine maximo fructu,
in animū inducere poterit quispiam? non cadit hoc
in cogitationē hominis, nostræq; id mentes penitus
respuunt: potius quicquid uitam exornat atq; excos-
lit, facitq; ut pacatè & splendidè, & cum uoluptate
uiuamus, totum consilio & sapientiæ refertur acces-
ptū: ut cui sapientia ipsa adsit, ea illi inutiliter & sine
maximo fructu nequeat adesse. Relinquitur igitur,
ut iunctū utruncq; & copulatum, sapientiā cōstituat:
hoc est, ut uera, germanaç; sapientia sit, cùm potiri
fortunæ bonis, tum studio īs nostro, industriaç; po-
tiri. Quod sic recordor abs te fuisse positum, iucun-
diora esse munera fortunæ, quæ aliquis labor ante-
cesserit & molestia, q; ea quæ sua sponte nec opinati
adueniunt: propterea quod uoluptas omnis ex con-
tentione ipsa molestiæ percipiatur uberior. Si in qua
ita sit, suauioraç; sentimus, quæ cum labore quodā
& sollicitudine animi, nobis ipsi expugnauimus, q;

r 2 quæ

quæ ultro accepimus oblata: optanda est mala ualutudo, ut eius prosperæ atq; bonæ lætitia amplior nobis adueniat. Falsò igitur est in cōmunib; uotis usurpatū, rem esse optandam nobis, non partam labore, sed relictam. Quanq; ista quidē leuiora sunt: illud porrò graue, grauiterq; animaduertendum: Quòd si ab industria coniunctè & à fortuna efficiatur sapientia, necq; alia conditio quæpiam modusq; aliis apponatur: hoc est, quo cuiq; ordine, qua temperatia, qua etiam à malis facinoribus abstinentia, ad opes & imperia peruenire sit licitū: nil causæ fuerit, quin quæ ad quæstū maximè, & ad pecuniā apposita fuerint artes, eæ potissimū nomine sapientiæ ornentur. Erunt igitur foeneratores in hanc laudē uocandi, erunt circucriptores, erunt testamētarij. De nichq; quotquot sibi periurio, & fraude, & malis artibus rem aut potentia quærūt, modò assequātur id, quod cōcupierint, prouidi hi, & solertes, & sapiētes esse iudicabūt. Quid ergo: hanccine placet consti-
tui sapientiā, & talem eam in hominum coniuctus, commerciaq; produci, quæ populatoribus humanae societatis non solum impunitatem, sed gloriam etiam nominis sui proponat: non' ne plurimū intererit, quo pacto quisq; ad opes, honoresq; perueniat, & qua ad fortunæ bona nitatur uia: Nam qui iustè & castè id egerit, idemq; ea fuerit constantia prædictis, ut maius sibi bonum in uirtute atque honestate, quam in uoluptatum, opumq; affluentia consti-
tuat,

tuat, cum sanè nos uirum bonum appellabimus,
 maximamq; illi fidem rerum omnium habebimus:
 sapientem uero etiam, si cum integritate una & cum
 iustitia, mentis præterea ingenijq; acumen habuerit
 coniunctum: quod omnino sapientiam in actione
 mentis, & quasi ingenij uigilia quadam constitui-
 mus: quæ si à uirtute & innocentia disiuncta sit,
 suisq; propriè consilijs absque iustitia ueritateq; ni-
 tatur, non iam sapientia, sed malitia sit nominanda:
 ut quæ celeres quidem animi motus, & ad uiden-
 dum quid expeditat acutos: sed eosdem prauos &
 inconstantes & perfidiosos habeat. Quapropter
 decuit abs te, Phædre, sapientem tuum ex hoc gene-
 re constitui, qui polleret quidem mentis intelligen-
 tiæq; consilijs, uerùm idem omnia tamen ad uirtus-
 tem, æquitatemq; referret. Quem tu nunc cuiusmo-
 di, quæso, & quo ex genere nobis effinxisti? occul-
 tum quendam & cautum designasti artificem simu-
 landi, dissimulandiq;, qui cùm specie quadam splē-
 dida & liberali oculos nostros quasi perstrinxisset:
 intus autem copi pectore (ut ille inquit) arcana con-
 tinuisset studia malitiæ suæ: tum ut sese ulla aperi-
 ret occasio, reiectis inuolucris dissimulationis, ad
 illa fortunæ bona prorumperet, quorum adipiscē-
 dorum gratia, nec uiolare ius fasq;, nec cæteros sup-
 plantare indignum arbitraretur: qui si non uastè ac
 præruptè, ut de Philosophis ipse dicebas: at elegan-
 tiore quadam improbitate magisq; concinna, præ-

r 3 riperet

riperet cæteris adipiscendi palmam. Vafrum inquā nobis hominem, & astutum, plenumq; doli ac persolidiæ descripsisti: atq; eum qui cùm nullam ueram speciem sapientiæ nossent, uirtutemq; ac dignitatem utilitate sola metiretur, præstare semper arbitraretur pudere magis, quām pigere: multoq; plus dolebat non adeptus, quod concipiueret, quām in impuritate aliqua facinoreq; deprehensus uerecunda return. Detorquebas interdum tu quidem, & splendidis ac sonantibus uerbis umbram illi appingere uirtutis contendebas. Sed facile patebat, totamq; se indicabat oratio tua: Dum enim inobseruatis uestigij aiebas curaturum esse sapientem, ut quō intendisset expeditius perueniret: non mediussidius lumen neque diem, sed noctem & tenebras quærebas sapientiæ. Quòd si huiuscemodi sapientiam esse placet, quæ eos, quibus æmulatur, tyrannos imitetur: ut quemadmodum illi segregatos ab sese habent omneis bonos, seruorum autem & facinorosorum & barbarorum circum se comparant manum: sic ipsa ueris uirtutibus electis, fraudum insidiarumq; comitatu, ad opes sibi acquirendas stipata incedat: nimirum nobis præterea nihil est dicendum: quandoquidem non parte aliqua, sed tota sapientiæ ratione dissentimus: nam ego illam ex alieno longè genere, prorsusq; contrario esse statuo. H I C G A L L V S, Nequaquam hoc uereare, Sadolete, inquit, ut quisq; nostrum (nam pro Citrario tibi etiam

etiam spondeo) sapientiam cum scelere, & cum perfidia purer iungi: neque uero Phædrus hoc perspiciuit posuit: uidebatur quidem interdum oratio eius abundans & concitata, labi huc, atque effluere. Sed nosti Rhetorum morem: mihi quidem ratio illa uehementer probatur, nec sine ueris germanisq; uitibus sapientiam, nec sine sapientia uirtutes ipsas existere: sapientiamq; ingenij & mentis actionem, non fortunæ euentum esse ducendum. Sed quid si in circlo plurimi sapientia sit, quod ea nobis bonæ fortunæ effectrix, atq; administra est; non malis insidiosisq; artibus, ut tu modò improbabas, in quo tibi planè assentior: sed uirtutum choro nixa comite, fidemq; & ueritatem ad omnia adhibens: ut sapientis sit honestis rationibus uitæ copias consequi: sapientiaeq; effectus fortunata uita sit; num hoc quoque fuerit eiusmodi, ut alienum grauitate sapientiae esse uideatur? Mihi quidem notio illa, quam in animo insculptam de sapientia gero, hac ratione etiam pulchrior, magnificentiorq; occurrit, si sapientem omnibus subsidijs fortunæ florentem atq; ornatum esse uideamus: addet enim hic externus copiarum apparatus, illius profecto decori dignitas, tunc permultum. D I C V N T V R ista, Galle, speciosè, inquā, & aliqua ex parte etiam probabiliter: sed uidendum tamen est, ne conturbemus. Etenim si hoc ita intelligatur, ut sapientiae fructus omnis in fortuna sit, & cum fortunam adepta erit sapientia, tum

tum demum nomine illo digna censeatur : aut nihil ipsa omnino per se fuerit; aut, quoniam fortunam præstare nemo ne sapiens quidem potest, sine ullo commodo & emolumento adesse nobis sapientia poterit: hoccine igitur tu ita uis? M I N I M E, inquit; Sed ego cum maximas per se utilitates in ipsa sapientia inesse statuo, tum arbitror uberior illam fore ornatam, si fortunæ quoque benignitas accesserit. F A C I L E hoc tibi concederim, inquā: dum ne illud ita sentias, omnem uim sapientiæ hic intentam esse, ut fortunæ ea nobis conciliatrix sit. Sequitur quidem ferme fortuna sapientiam: rarusq; admodum, & difficile factu est, ut sapiens idem & infortunatus sit. Ex quo dictum ab antiquis, Suæ quenque fortunæ sibi fabrum esse. Sed tamen fortunarum consecutio appendix quædam bonorum consiliorum est: modicq; semper est, ritè æstimantibus, ad sapientiæ fortunæ accessio. Nanque ipsa sapientia maiores sibi multò opes, & præstantiore ex genere in se paratas habet: necq; ex aliis generibus bonorum, sed ex se, & sua uir comendat nobilitatem suam: quæ si domesticis fructibus non contenta, alienis opibus perficere se cogatur, non iam necq; libera ipsa iuris uei sui, nec ullius compos dignitatis fuerit: seruiet enim necessariò fortunæ, totamq; se ad illius nutum finget, atque conuertet, ut suum bonum, quod habet in illa repositum, illius ipsius beneficio possit consequi. Quare si huius

si huiusmodi sapientia sit, quibus ea, quæsto, ornamentis dignitatis, aut quo honore libertatis poterit esse prædita? Nam ut seruire hominem homini dicimus, non eum solum qui emptus pecunia & mancipio acceptus sit; uerum etiam illum, qui cuius ipse rei egens est, eam rem cogitur ab alio ambire, & mendicare. Sic cum propter fortunam sapientia expetenda sit, iam non ipsa domina rerum, sed pedestris fortunæ existimada est. Etenim quicquid amat aut appetitur propter aliud, id non ipsum appetitur per se, sed omnis illi dignatio prouenit ex eo, ad quod hoc tanquam intermedio itur atque contenditur: ut postea finem, atque extremum quod optabamus consecuti, horum quæ adhibuimus tanquam adminiculorum ad potiendum & consequendum, iam ne reminiscamur quidem: eorum enim consumpta opportunitate, nulla reliqua in ipsis remanet dignitas, quæ nostros animos teneat. Sed nostrum omnne bonum in illo summo agnoscimus, ad quod de principio iam tum tendebamus: sic uerportu adepto, nauigio non amplius opus est: & uictoria constituta, arma deponuntur bellica: Sic fortunæ opibus comparatis, inanis de cætero sapientia est. Igitur in hoc ordine, & tanquam curriculo quodam interuenientium rerum ad aliosque fines properantium, sapientia si constituatur: non ea spoliata solum suo decore, seruat & ancilletur fortunæ necesse est: uerum cum fuerit ad fortunam peruentum,

s nullam

nullam iam ulterius partem commodi, necq; æstimationis obtineat. Quod est rursus illa sapientiæ notitia indignum, quam in animis nostris natura ipsa descripsit. AG E' AG E', Gallus inquit, cogor enim tibi hac ratione assentiri, fortunam non esse sapientiæ dominam: quæ uideretur fore, si ad eam unam sapientia tota pertenderet: Sed quin sit sapientia ex comitatu bonæ fortunæ splendidior, hoc' ne inficiari quisquam, & deterere dicendo ex animis nostris poterit? QVID possit, inquam, alio loco uidero: Nunc hoc sic habeto: Si acri aciem naturam rerum intueri uolueris, te non difficulter animaduersurum, in tanta uarietate & artium & operum, quanta hominum labor atque industria quotidie efficit: nihil in eis rebus inesse dignitatis, quæ ad propulsandū incommodum duntaxat, & ad necessarios uitæ usus reperte sint: quod huiuscemodi quæ sunt, seruiunt omnia necessitatib; necq; habent in se quicquam soluti, & liberi; sed alienis astricta legibus tenentur. Quod enim fugere incommodum atq; malum à natura ipsa cogimur, ideocirco sunt ista uia & necessitate expressa, ut naturæ præstò sint, uitamq; ac salutem hominis custodiant. Nihil autem coactum suapte natura est laudabile. Vbi ergo existit dignitas: ubi laus? Nempe in his, quæ necessitatis soluta uinculis, ipsi nostræ uoluntati sunt libera: Nam quoad laboramus & tendimus, ut subsidijs fortunæ conquirendis fulciamus, & tuea

& tueamur uitam nostram, quoniam id non spon-
te, sed naturæ lege atque imperio facimus, hactenus
sumus & laudis, & criminis expertes. Quod enim
alieno gerimus coactu, neutram id in partem attri-
buendum nobis est, quandoquidē nulla in hoc ani-
mi nostri neq; ex uirtute, neque ex uitio declaratur
affectio. At cùm superesse incipit necessitatibus no-
stris diuitiarum copia, & fortunæ quasi quædam
ubertas, materiemq; habemus ampliorē, in qua li-
berè uersari uoluntas nostra, & suo se arbitratu ge-
rere in ea possit: tunc si rectam rationē, consiliumq;
bonum administrandis fortunæ facultatibus adhi-
bebimus, ornabit quidem fortuna sapientiam: sed
propter eam causam ornabit, quia ipsa antè à sapien-
tia fuerit ornata; omnis enim illa directio, & prudēs
aptaq; dispositio, tractatioq; opum & fortunarum,
sapientiæ tota est: atque eadem sapientia ea est, quæ
in potestatibus & opibus, omnibusq; bonis, mune-
ribusq; fortunæ, lumen illud accendit pulchri atq;
decori: cuius non solum oculi hominum ad aspe-
ctum, sed mentes etiam ad admirationem conuer-
tuntur. Nam ipsa quidem fortunæ bona, si per se
illa spectes, quid habent in se præclari atq; magnit
quæ iacerent penitus inanimaduersa & mortua,
nisi actum tanquam animam à ratione utentis acci-
perent; perinde autem ut quis utitur, ita efficiuntur
170 & laudis participia, & uituperationis: si enim ordi-
ne & ratione disponuntur, nihil spectabilius: si per
participia
s 2 inconsul

inconsultam, cæcamq; cupiditatem effunduntur,
 nihil fieri potest turpius: ut cùm ad homines indi-
 gnos delata sunt, augeant potius & cumulent illo-
 rum indignitatem, quām quicquam illis splendo-
 ris aut ornamenti afferant. Igitur quicquid ex for-
 tuna est, quod superfluat, ultraq; usus uitæ necessa-
 rios sit, totum supellex est, & instrumentum libe-
 ræ uoluntatis: particepsq; hactenus & uirtutis &
 uitij: ex alio genere utile, quām quomodo ea sunt,
 per quæ necessitatibus uitæ subuenitur: illa enim ad
 incolumitatem duntaxat utilia sunt: hæc ad ampli-
 tudinem, ad gloriam, ad dignitatem: cuius quidem
 pulchrioris, præstantiorisq; utilitatis amore & stu-
 dio, liberæ in primis mentes & ingenuæ excitantur:
 plus'que multò sibi statuunt in honestatis decore,
 quām in salutis incolumitate esse repositum. An
 uos aliam esse causam, & rationem putatis, quam-
 obrem non solùm erectioribus animis qui sunt, ue-
 rùm ignauiores etiam alijs & demissiores, nisi illi si-
 milia brutis mancipia omnino sint, flagrent nimis
 acriter interdum studio rerum gerendarum: sefécq;
 adhibendi in aliquod opus illustrius, sui'que inge-
 nij periclitandi cupiditatem habeant insitam: nisi
 quòd amplitudinis splendore illo ad amandum ar-
 repti, cupiunt se in illa luce constituere, & nos-
 bilioris fieri naturæ participes: uegetiore uero
 qui sunt animo, ut requietem nullam inueniant, ut
 tanquam cœstro quodam exagitati & perciti, The-
 mistocleo

misticōdeo exemplo, nihil aliud noctu interdiuq; co-
gitent, quām quemadmodum queant maiores atq;
honoratores cæteris existere: atque ardorem ani-
mi sui, quem compressum, atque retrusum ferre nō
possunt, in illustribus actionibus exponere, ac pate-
facere: hinc honorū ambitus, hinc magistratum,
hinc omnis opum pecuniæq; cupidus, suscepta qui-
dem illa primo honesti decoriç; causa, ut in oculis
hominum splendidi incedamus, ut aliquid ipsi esse
uideamur: uerūm pōst ob inscitiā ueri boni, erro-
remq; ignaræ mentis, ad inanem oculorum ostensio-
nationem, improbioresq; exaturandas cupiditates,
quæ sita atque translata: quam nunc quidem sectā-
dæ sapientiæ rationem, frequentiorem nimirum
magisq; in populo usitatam, Phædrus omni sua
oratione communiuit. Sed nos qui ex eo genere ho-
minum uolumus esse, quod rarius quidem est, ue-
rūm multò præstantius: quodq; amore diuinæ pul-
chritudinis incēsum, dignitatem sibi præcipue pro-
ponit: ferturq; omni studio ad illud potiundum bo-
num, quò naturæ ipsius instinctu ferè omnes, certo
iudicio sanè quām pauci nouerūt niti. Si Philos-
phiā nobis ducem adhibemus, quæ se effecturā am-
pliter pollicetur, ut sine errore ullo, sine offensione,
optatum animi nostri ualeamus consequi: quis hoc
nobis iure ascribet uitio, ac non laudi potius ducet,
quod in cupiditate tanta, nos tamen ita contineas-
mus, ut non impetum animi, nec quicquid statim

s 3 nobis

nobis expetendum occurrerit, sed certam consilij & rationis regulam, cuius quidē sola Philosophia magistra est, in dirigendis nostris opinionibus persequamur: H I C C I T R A R I V S, Probè loqueris, inquit, & contineamus sanè nos, si modo quod pollicetur, præstare idonea Philosophia est: cuius tantam hanc uim iandudum expeccto nobis ut patefasias. T E M P V S admonet, inquam, & res ipsa eò iam me uocat: nam adhuc quidem uelitati magis inter nos sumus ego atq; Phœdrus, quām iusto prælio cōgressi. Nunc quoniam legib; iam, & ritu Philosophorum differendum mihi est, qui captiones uerborum excutiunt, nihilq; obscurum neque ambiguū in oratione esse patiuntur: nomē mihi primo sapientiæ non definiendum nunc quidem (alius enim erit magis aptus ad id faciendum locus) sed in qua ponatur re, peculiariter est indicandum. Etenim cùm duo sint à ueteribus illis uerborum & linguae repertoribus facta uocabula, quæ ad duas res in tota hominis natura multò præstantissimas, significandas ualeant, prudentia uidelicet, & sapientia: equidem non abnuerim horum duorum uocabulorum usum ab optimis interdum auctoribus promiscuè fuisse sumptum: quod (ut mihi uidetur) & sæpius, & liberius facere solet Plato: Aristotleles quidem, & prorsus cæteri omnes, ubi ad germanas & proprias rerum declarationes fuit ueniendum, sic distinxerunt; ut prudentiam eis rebus humanis

*Prudens et
Sapientia*

humanis præficerent ratione consilioꝝ gubernan-
dis, quæ in motu & in uarietate semper essent, nul-
lamꝝ certam haberent in se, quapropter hoc ma-
gis, quām illo modo euenturum quicquam esset,
causam aut necessitatem: quam illi partem rerum
opinabilem omnem uocant, habitumꝝ animi illis
imperantem & moderantem, prudētiam: Alteram
uerò partem diuinorum rerum & immutabilium,
quarum perpetuus semper & uniusmodi esset sta-
tus, sapientiæ uoluerunt esse subiectam: ut in ijs cer-
nendis contemplandisꝝ duntaxat, nullo alio mu-
nere, districta sapientia teneretur. Hac diuisionis &
nominum ratione, Græci eos nominauerunt pru-
dentes, qui autoritate in publicis rebus & consilijs
floruere: quæ in illis magis locis ualuit nominatio,
ubi minus roboris in legibus, & in communibus
moribus minus firmitatis, maior autem uis in subi-
tis populorum scitis, quæ psophismata appellant
Græci, extitit. Qua de causa plures Athenis pru-
dentes fuisse memorantur, quām fuerint Lacedæ-
mone: quòd ualidæ illic leges Lycurgi, atꝝ firmæ,
minus ingenio loci & callidis consilijs dabant. In
rebus autem incertis, & uariè se habentibus, maxi-
mè existere uideatur prudentia. Quod etiam Phæ-
drum nostrum similitudine induxit, ut cōsiliorum
hanc uarietatem, mutationemꝝ actionum sapien-
tiæ ascriberet. Sapientia porrò est, ut ex communi
hominum sententia cōstituamus hoc nomen; siquis
dem

dem uerborum usus & significatio à populo , rerū autem intelligentia à sapientibus est petenda; Sapientia inquam est, ex qua eos etiam , qui huius , quam diximus, prudentiæ expertes & essent , & haberentur, in astrorum coelicq; & rerum illarum sublimiū ac mirabilium aspectu, contemplationeç uersatos, sapientes nominandos Græcia censuit: cuiusmodi septem illos consensu populorum uocatos fuisse, litteris proditum est: prudentem autem Periclem , & eum, qui fluctum Barbariæ è Græcia expulit, Atheniensem Themistoclem: Quam nos eandem sermone nō nostro patrio rerum nominumq; distributio nem, acceptam à Græcis, secuti sumus. Quòd si ratio quoque reddenda huius distinctionis sit, nimirum ea esse intelligatur, quæ etiam est in communib; hominum sensibus posita: decreui enim, quoad quidem potero, non difficiles aliquas uobis , neque contortas, sed è medio sumptas , proponere ratios; ad quas percipiendas , non exquisita quadam doctrina , sed parua tantummodo admonitione opus sit. Est hoc igitur in omnium ferè hominum opinionibus insitum, ut unus sese quisque ad res gerendas autorem esse idoneum arbitretur : sibiç persuadeat, si ad rectionem Reipubl. ipse adhibeatur, facile se & magnitudini rerum , & expectationi hominum satisfacere posse. Itaque nemo est ferme tam imbecillo animo tam' que abiecto, qui non alia quam partem prudentiæ, sua sibi ipse opinione arroget

roget: usque eò quidem, ut in genere illo non facile alteri cedat; & si alium uiderit honore atque auctoritate in administratione rerum publicarum sibi antecellentem: felicitate quadam, non ingenio, se ab eo putet uinci & superari: qua rursus populari confusa existimatione, in idem uidetur fortuna & prudenter conuenire. Ac de prudentia quidem, ut uides, sic sentiunt omnes: animiç habitum hunc communem & uulgarem esse putant: hoc est, in communibus quasi principijs naturæ, omnibus hominibus insinuatum & traditum. Sapientiam uero, cuius nomen est nomen positum in altissimis rebus, quarum rerum cognitio à uulgo est longè semota, cuiusmodi coeli illa, & cœlestium rerum indagatio est; illis attribuerunt, qui in sola mentis atcq animi exercitatione uersati, res in natura abditas, ad quas populus ne aspirat quidem, inuestigare sunt conati. Itaq sapienti unusquiscq de populo, in facultate illa & cognitione rerum sublimium facile cedit: prudenti, & perito rerum gerendarum haud ita cedit. Quoniam autem ars ista indagandæ, speculandæq naturæ in suo munere occupata, curam rerum gerendarum non sæpe admodum appetit: suisq oblectationibus contenta, quas & plurimas semper, & maximas habere solet, in hos populares æstus ambitionum & cupiditatum se ne committit quidem: iccirco & totum sapientiæ studium tanquam inane, atcq iners à Phædro conuitijs agitatum est: & priscis item tem-

t poribus

poribus, sapientes in societate hominum, & rebus publicis inutiles, infructuosicq; sunt existimati. Ex quo & Thales ab anicula, & Socrates ab Atheniēsi populo, Crates quoq;, Anaxagoras, Democritus à suis ciuib; iure lusi uidentur. His sic demonstratis, accedamus proprius ad declarandam Philosophiæ uim: quæ cùm harum duarum rerum præstantium & singularium, sapientiæ, prudentiæq; uidelicet, siue eas facultates quasdam, siue scientias, siue habitus animi præclaros atq; diuinos, uelimus intelligere, notitiam & adeptiōnem, si se sequi uelimus, das turam nobis policeatur: diligenter inspiciunda ipsa à nobis est, & undicq; excutienda, an quod profitetur, præstare parata sit. In quo sensim tamen nobis & consideratè est progrediendum: ut quoniam excelsum fastigium constituere uolumus, habeant fundamenta soliditatem stabilem. Ac ut, quemadmodum coepimus, ab insitis in animis nostris notionibus ducamus exordium, quas in nobis penitus hærentes, sed longa forsitan desuetudine obscuratas, aliquantum opus est extergere, & illustrare, quò facilius mentibus nostris illucescant: agnoscimus sic natura comparatū esse, ut omnium rerum, quæ gignuntur, & fiunt, præstantior semper sit usus, quam cuiusque rei effectio. Exempli causa: Fabrica aeraria, quæ lebetes, & cacabos, & labra, uasaq; eiusmodi plurima efficit, cuidam alteri arti deseruiat, & famuletur, opus est, quæ uasis illis utatur: siue ea ars

desuetudo.

*Vsus rei præstatio
quam effectio.*

ars coquinaria , siue balneatoria sit : atque usque eō
quidem deseruiat , ut suum in excudendis illis iudicium ipsa adhibeat nullum : sed tantummodo eius
quæ his usura est artis lege ac præscripto moueatur :
formam enim ab altera arte & modum efficiēdi ac-
cipit : neq; hoc solum , uerū id quoq; evenit , ut si
æneis uasis , ars quæ utatur nulla existat , ne ærariæ
quidem fabricæ in natura rerum sit locus : tanta est
uis & potentia ipsius usus , non solum ut præcipiat ,
& imperet efficienti arti : sed in numero etiam rerum
ut illa sit , tribuat : quod una in arte demonstratum ,
ualet idem in cæteras : Etenim si non sit qui mariti-
mis cursibus utatur , quæ sepe ars pangendis nauis-
gij addicet : Et si equitandi peritia nulla sit , quis
frænorum & ephippiorum fuerit artifex ? Denique
ut in unum omnia comprehendamus , perspicue in-
telligi arbitror : artes efficientes , earum quæ utan-
tur nō solum ancillas existere , sed hoc ipsum omnino ,
quod sunt , & in natura locum & partē ipsæ ha-
bent , ab illis totum obtinere . Hoc similiter & eo-
dem modo in natura tota est , in qua nihil est non ad
aliquem actum usumq; creatum : sed est fortasse con-
fandum naturæ in pleriq; obscurius : reuelamus igitur
illud quoad potest & proferamus : atque ita , uti
plane queat conspici . Etenim si esset aliquid in natu-
ra rerum quod nihil ageret , necq; ullum sui exhibe-
ret usum : cùm causa fuisset nulla cur gigneretur , ne
genitum quidem fuisset : Siquidem nil absq; causa

t 2 aliqua

aliqua gignitur: quocirca esset id omnino nihil. Cur
 quicq; autem gignatur, causa ea est, quæ in fini ex-
 tremoq; generationis, uel gignenti arti, uel naturæ
 ipsi est proposita: Ut si dicamus, baccas arborum
 propter eam causam genitas à natura, uel ut ex illis
 pastus animatibus sit, uel ut arboribus plantisq; ad
 perpetuandam speciem suæ cuiuscq; naturæ sit pro-
 gressus: uerè quidem dicamus alterutrum, & utrūq;
 etiam simul: nam & ad propagandū genus cuiuscq;
 suum, & ad animantium uitam sustentandā, fruges
 & poma à natura creata sunt: sed hic tamen est finis
 naturæ aliquantò remotior: quod sic intelligi uolu-
 mus, ut naturæ quidem consilium & procreandi ra-
 tio, ad hæc ulteriora extremaq; perueniat: labor au-
 tem & operatio eiusdem non perueniat: ut enim pri-
 mū ad speciē suam quæcq; res à natura perducta,
 & naturalem facultatem agendi ex se, & operandi
 nacta est: tunc conquiescente ibidem naturæ opere,
 sua uia ipsa, & sua spōte deinde cætera molitur: quod
 in feris manifestissimè cernimus: hæ enim catulos
 cùm genuerunt, eosq; nutricatu, & multa assiduita-
 te confouerunt, usque ad eum terminum, quo ad illi per se niti, & sibi conquerere uitæ subsidia pos-
 sint: tum deserunt ac derelinquunt illos, atq; ad alia
 ipsæ sibi naturalia munera conuertuntur. Ex quo
 patet, naturam, cùm in quaç; re speciem illius rei
 propriam finixerit atque insignierit, ad peculiarem
 aliquam agendi facultatem finxisse rem illam &
 genuisse:

genuisse: quæ si nullum sui usum præstaret res aut haberet proprium, uel nulla ipsa specie insignita, nusquam etiam locorum existeret, uel illud frustra retineret insigne. Quid ergo referret, esset ne insignita, nec ne esset: uolo enim per hoc insigne accipi, illud suum cuiusque & singulare, quo differt à cæteris, uimq; & naturam habet sibi uni congruentem: quod si nullam ad peculiarem actionem natum sit, quid, aut quale sit, ne cogitari quidem potest: Quæ admodum de materia intelligimus, illa ultima loquor, in quam & intereunt omnia, quæ dilapsa occidunt, & ex eadem cuncta rursus efficiuntur: hæc enim quod nulla specie propria insignita est, ne sensitur quidem uspiam esse, nullamq; suā habet actionem propriam: sed tantummodo efficientibus causis parata est, ut ex ea concrescat aliquid, atque dignatur: ubi uero aliqua iam impressa forma, suum & certum genus in numero rerum accepit, statim ad actiones cōuertitur sive naturæ proprias: quod omnis est uis, omnis actio, omnis nitendi aliquid, operandiq; facultas, ex specie cuique rei sua peculiariter insita. Quamobrem, hoc quoque constituto, quicquid creatum & genitum in natura rerum sit, ad aliquem usum esse genitum, usumq; rei semper effectione potiorem existere, ipsumq; in causa esse, cur quæque res & dignatur, & fiat: uideamus dehinc, inter ipsos usus num discriminem aliquod sit, & differētia eiusmodi, ut aliis alio duci præ-

t 3 stan

stantior: quod quidem dupliciter necesse est ita esse; nam & rebus uti nobilitate imparibus, ad eandem actionem possumus: ut ad procurationem rei & priuatæ & publicæ, uel liberis hominibus, uel seruis: ad militiam ijs, qui aut stipendia multa meruerunt, aut tyronibus: in quo, non usus, sed res adhibita ad usum, discrimin habet dignitatis & indignitatis: Et saepe in ipso usu per se, cum res illa, qua utimur, eadem unaq; sit: ea differentia inest, quod & bene uti & male eadem re possumus: sed quoniam nihil est neque ab arte, neque à natura ad eos fineis effectum, ut peruersè & præpostere in usum adhibeat, sed ut aptè & conuenienter: sit, quod paulò ante dicebamus usum rei effectione semper præstantiorem esse, nunc sic nobis interpretatum, ut de laudabili & recto usu dictū intelligamus: hoc est enim id ipsum, quod contendit natura, & in eo uim suam omnem positam agnoscit: ut quocunque gignitur ab ea, atque fit, id ad exequendum munus sibi congruens sit procreatū, atque factum: Quod si & rei, qua utimur, nobilitas, & usus illius rectus id efficit, ut quæ illo modo aguntur & geruntur, bene, præclare, sapienter, utiliter dicantur geri: nulla nobis potest esse præstantior actio, neque ad naturam uitamq; accommodatior, quam nobis meti ipsi, qui in ordine rerum, summum propè & nobilissimum genus sumus, rectè & commode & cōuenienter uti: in quo & naturæ nostræ perfectio maximè inest, & uera

ueræ uitæ felicitas. Ac nos quidem uocabulis abutimur, si quid forte pronuntiamus in rerum natura se ipso posse uti, nisi quod ratione præditū sit: nam quæ inanimata sunt, nullo modo ipsa se ipsis, sed illis alia utūtūr; quæ autem uitæ & sensus sunt participia, ut uideantur utentium imaginem quandam habere utuntur enim & baccis, & frugibus, & latibus, & semetipsis ad conseruationem sui uolucres, atque feræ; itemq; in aquis quæ demersa animantia sunt, suos rerum sibi congruentium usus habent; non tamen usus illiusmodi laudem recipiunt, aut uituperationem, propterea quod non à soluto, & libero animi iudicio, sed tantum ex instinctu naturæ profiscuntur. Qua etiam de causa, eodem semper propemodum fiunt modo: non enim uisis & imaginibus rerum, quæ occurunt, atque offeruntur, resistere bruta possunt: sed permouentur & cedunt, eoq; necessariò feruntur, quo appetitus ea traxerit. At nos, qui rationis dono diuino atque mirabili, à natura ipsa locupletati sumus, non in appetitu potissimum insistimus, quærentes quid uel delectet duntaxat, uel prospicit, quæ duo nobis cum brutis communia sunt: sed sequentes nostræ naturæ diuinum ducem, ad illa expetenda in primis fermur, quæ sunt ipsorum uel præcipua bona Deorum; ut decus, ut laudem, ut dignitatem, ut amplificationem quandam nostrimet, & quasi ex hominibus in Deos conuersionem, potissimum persequamur

In similitudine naturæ

mur; quorum quidem bonorum, neque participes nobiscum ullo pacto belluæ sunt, & nos in his uersando ac proficiendo, id certè assequimur, ut perficienda ac perpolienda natura nostra, cognitionem nostram cum Dijs arctiorem faciamus. Proprium igitur naturæ nostræ munus tum maximè obimus ac fungimur, cùm ad ea quæ sunt laudabilia & honesta, usum nostrum adhibemus. Et est hic quidem rectus nostri usus, ad quem sumus facti à natura atque geniti. Sed quoniam ea ipsa ratio, quæ, ut tanti boni consequendi facultatem habeamus, uim nobis præbet; eadem etiam dat menti nostræ libertatem, & consecandi huius boni, & aspernandi: neq; ulla ad alterutrum necessitate nos astringit: iccirco ad utram partem nos dederimus, iure nos insequitur laus, aut uituperatio: Quorum neutrum, si ad alium præscriptum agere omnia nobis esset necessæ, ad nos ipsos pertineret: sed eo potius referretur, unde illa nobis inuecta esset necessitas. Quamobrè, ut concludamus: cùm in solis nobis iure possit prænuntiari & asseri, nos esse unos, quibus conueniat nobis uti, quod soli ex libera uoluntate id agamus: sit autem una quæque res nata ad id agendum, quod ipsi est rectissimum: uel in primis confitendum est, nos ad usum nostri rectum & laudabilem esse natos. Verum ista laus nō simplex, neque uniformis, sed in duas partes principes distincta: suos deinde unius cuiusque partis & uarios habet gradus: non enim

enim in ijs quæ ratione recta geruntur, pulchrum & conueniens in omnibus idem est: sed plurimum interest, ut semper consilio mouearis & ratione, quos fineis tamen tibi proponas & intueare: finium enim diuersitas, differentiam quoqz actionum facit: in quo illud accurate est animaduertendu, omnium rerum quæ sint, fiant, atqz gerantur, bonum in fini atque in extremo esse positum: quò cùm peruenient, res quæqz conquiescit. Porro bonum cùm dici-
mus, id uolumus intelligi, quod cuique naturæ pos-
test esse optimum: siue illud splendidis & magnifi-
cis uerbis exponendum sit, ut quod pulchrum, de-
cens, honestum: siue commodis & uoluptabilibus,
ut salutare, iucundum, utile: sunt enim omnia hæc
uocabula cum bono ipso tanta cognatione constric-
ta, ut diuelli non possint. Sed ad nos ut reuerta-
mur: Pulchrum & bonum eorum, quæ recta à no-
bis ratione geruntur, in fini semper inest. Interest igitur,
cuiusmodi sit ipse finis: qui prima, ut diceba-
mus, diuisione est duplex: quod aut extra nos, aut
in nobis ipsis est situs. Etenim cùm quid suscipimus
& molimur, si alterius cuiusdam rei extra nos effi-
ciendæ causa id agimus, non in nobis, sed illa ipsa in
re quam effecerimus, bonum omne hærebit: si uero
nostra actio nihil spectabit externum, sed in se ipsa
conuersa, finem suum & ultimum intus continebit:
tunc erimus nos ijsdem qui agimus, totius boni ac
decori compotes. Superioris generis artes ferè sunt

u   omnes

Aedificatoria

omnes, quæ in subiecta aliqua materia , corpore & manu operâdo uersantur : cuiusmodi statuaria est, & ædificatoria : quarum quidem artium & similium cæterarum, facultas omnis & apparatio , non se ipsa finita est, sed ad aliud extra se tendit, & elabosrat extreum , in quo suum bonum positum sibi sentit. Quæ uero ex uirtute geruntur, & ex animi quadam moderatione , quoniam se ipsis terminata sunt, suo ipsa, & eo insito fruuntur bono : nec id in alio, quid sit à se diuersum, exponere coguntur. Approbat hoc tacito suo, parum quidem in uulgus notato animaduersoꝝ iudicio , natura ipsa ; quæ in templis & edificijs magnifice structis, simulachrisꝝ affabre factis, facit nos nec opinanteis, oculos mens temꝝ defigere , opusꝝ ipsum intueri : ab eo uero, qui fuerit operis artifex, auertere , atque amouere: quod ratione ea fit, quia bonum artis in opere ipso, tanquam in extremo & fini, non in artifice inest : incredibile autem est, quantopere nos & amore boni natura ardeamus, & aspectu delectemur. Itaque nemo unquā fuit, qui nō louem Phidiæ multò magis, quam Phidiam ipsum sit admiratus : at ubi actum aliquid est magnanime , temperate, prudenter, fortiter, cuiuscꝝ hominis talibus actionibus referta uita sit, in quibus præsertim adhibita fuerit constans tia : quod non subiti animorum impetus , sed libes rum, cōsideratum, perpetuumꝝ iudicium factis tribuit dignitatem; tunc, quoniam bonum omne in eo ipso

ipso inhæret, qui se in his sæpenumero probauit, concursus in eo fiunt, & spectationes, & admiratio eiusmodi, illa ut dicantur, Hiccine est Telamon ille, quem spectabant, cuius ob os Graj ora obuerterebat sua? Themistocles quidem post explicatā maximis è periculis, & suo unius consilio liberatam Græciā, cum ad Olympia accessisset: ac multitudo, quæ ad ludos frequentissima conuenerat, dimisso certamisnum spectaculo, ad eum unum intuendum cōuersa omnis esset, maximum tum se laborz suorum præmium percipere dixit. Et re uera, auersis etiā nobis, & aliud cogitantibus, tacitè insinuat ipsa natura, ut eas potissimum actiones appetamus, quarum splendor & dignitas in autore ipso permanet: non in alio extrà opere quopiam est spectanda. Sed quorsum hæc tot & tanta? Nempe huc ut ueniremus, quod iam breuiter compræhendendum est: summam esse hominis præstantiā ac nobilitatem, rectè semetipso uti, ad eos quidē usus, ex quibus decus, & dignitas, & pulchritudo: non in externa aliqua re, sed in eo ipso, qui utitur, hæreat & constituta sit. Hoc si aliena lege, præscriptoꝝ gereretur, & ad tenendū uitæ ordinem hunc atꝝ cursum, sine errore ullo natura sola sufficeret: non esset, opinor, causa, cur disciplinam aliquam agendæ uitæ quæreremus: principijs enim naturalibus abūde suppeditati, superuacaneis laboribus & curis non implicaremur. Si uero hoc lumine obscuro atque occulto, naturæ quidem ipsius in-

u 2   stinctu,

stinctu, ad magnas quasdam res appetendas agi, & stimulari nos sentimus: quæ uero illæ res & cuiusmodi, quo'ue in loco positæ, & constitutæ sint, propter ignorantiam minime sæpe animaduertimus: nobisq; tanq; in tenebris errabudis, aliud pro alio frequenter accipitur: ex quo offensiones, & peccata, & præcipites lapsus, scopuli deniq; uitæ penè innumerabiles existunt. Amabo si qua est ars, aut scientia, quæ se nobis caliginem hanc ab oculis erupturam, iterq; rectâ demonstraturâ polliceatur, & ad eos finis nos deducturâ, qui maximè è natura sunt, & in queis summa & absolutio uitæ nostræ contineatur: erit' ne quisq; tam abhorrens ab æquo, & bono, qui ad hanc uocē occludere aureis suas, tantiq; promissi magistram despiciatui ducere, & præterea exagitare cōtumelij; audear. Atqui hoc promissum, hoc munus, hoc officiū Philosophiæ est: illaq; nobis hanc doctrinam pollicetur, ut nobis q; optimè uti, & dirigere actiones nostras sine errore ullo possimus. Quid ergo est: Nihil' ne hoc uobis uidetur: an cæterorū omniū longè maximū: nam reliquis quidē rebus cùm utimur, agro, ueste, edibus, equo, mācipio, necq; omni tempore illis, & cum eis unā nobis quoq; ipsis utimur: nostri autē usus, cùm plurimus ubiq; est, tum nullo unquā uel minimo temporis momen-
to intermittit: siue enim laboramus, siue requiesci-
mus, siue rusticamur, siue sumus urbani, siue publi-
cam agimus rem, siue priuatam, siue cum alijs, siue
soli

soli nobiscum, siue in serijs, siue in ludicris sumus; nulla unquam est intercapedo temporis, quin alsi-
duè, perpetuò, sine intermissione ulla, nobis ipsis
utamur: quod, cùm in omnem prorsus uitam per-
manet, atque pertineat, si prauè perperamq; agas-
tur, miseram mehercule & infelicem necesse est à no-
bis degi uitam: contraq; si bene, ac prudenter, bea-
tam atque felicem. Hoc totum igitur est, quod Phi-
losophia profitetur; daturam se nobis uiam & ra-
tionem, qua nobis ipsis quam rectissimè utamur:
quod cùm promittit, eadem nobis opera beatam
uitam se daturam promittit. Atque hæc est illa una
omnis sapientia, quæ nos similes Deorum immor-
talium, & eorum uitæ æmulatores esse facit: quæ so-
la constituit beatam uitam atque confirmat, si no-
bismet ipsi aptè, decorè, commodè semper uta-
mur. Quam quidem ad excellentiā cognationemq;
diuinam, nisi lumen nobis Philosophia præferret,
non modo aditum nō inuenire, sed ne uestigio qui-
dem ullo duci ad indagandum possemus: ut sine
sensu, sine gustu, sine sapore ullo præstantissimæ
uitæ, futuri semper fuerimus, nisi ducem nobis ad
uiuendum adhibuissemus Philosophiam. Declarat
hoc, & magis quidem quam uellem, communis ho-
minū uita: quæ uulgo ignara suimet, se seq; in usum
quemadmodum adhibere debeat, parum attendēs:
in tantis uersatur errorum, & ignorantiae tenebris,
ut non incredibile modo sit, tantam uim mentis at-

u 3 que

que ingenij, quātam in hominibus natura inseruit,
 cæcamq; & propè amentem aberrare rationem:
 uerūm etiam miserandum. Quotus enim quisque
 est, ex eo genere etiam hominum, Phædre, qui sa-
 pientiæ illius tuæ præceptis instituti, diuitias & po-
 testates sibi potissimum asciscūt: qui cùm sibi opti-
 mè consulere credat, dum bonum illud occulto na-
 turæ instinctu appetit, cuius formā & faciem pro-
 pter ignorantiam nesciat, non ruat præceps in ali-
 quod dedecus: eosq; æstus animi, atque angores
 contrahat, qui uitam efficiunt amarissimam: Ne-
 minem nominabo, necq; sanè neesse est: obruimur
 enim exemplorum copia. Sed certè communis uita
 usque eò ueris bonis, & recta uiuendi regula, ac ra-
 tione orbata est, ut neque in cupiditatibus modum,
 neque in aduersis secundis ue modestiam sciat reti-
 nere. Cuius quidem erroris tam latè diffusi, tamq;
 uniuersi, correctionē, sola Philosophia pollicetur,
 si qui reperiāntur, qui se illi curandos instituēdosq;
 permittant. Sit igitur hæc à nobis, tanquam primis
 ducta lineamentis, simplex adhuc, & inchoata Phi-
 losophiæ descriptio: esse eam scientiam uidelicet,
 semetipso rectè conuenienterq; utendi: atque ita
 utendi, ut totius hominis usum, & uniuersam in ho-
 mine rationem ipsa complectatur. Nam cæteræ ar-
 tes atque scientiæ, quæ nominatim alicui certo ge-
 néri addictæ præfectæq; sunt, & in eo uno uerfan-
 tur, nō sunt hominis propriæ ut homo est, sed talis
 hominis

Ita quid

hominis, puta geometræ, aut statuarj, aut musici.
 Philosophia autem totum illud ipsum quod est ho-
 mo, perficit, atque exornat: id porrò integrū quid-
 dam est, & uniuersum, è quo ceu fonte ex amplissi-
 mo, deducti riuuli, in singulares deinde, & limiti-
 bus certis circuncryptas diuiduntur artes: in quas
 singulas tantum de homine ingreditur, quantum
 de ratione, quod multò quidem contractius, angu-
 stiusq; est, quam totus homo, & tota ratio. Quare
 quæ uniuersam rationem scientia perpolit, ea meri-
 tò ars artium nominanda est, & scientia sciētiarum.
 Sed quando primam Philosophiæ quasi formam
 delineauimus, ducendi nunc colores sunt, singulaç;
 illustranda; & omnes eius pulchritudines, quæ in-
 numerabiles penè sunt, in suo lumine collocandæ.
 Diximus Philosophiam scientiam esse bene & lau-
 dabiliter semetipso utendi: in eoç; munere, si quis
 id aptè riteç; exequatur, beatam uitam præcipue
 contineri diximus. Nunc istud ipsum munus præ-
 clarum atque eximium, quibus ab initij nascatur,
 intelligi nobis oportet: nempe enim rectum nullius
 rei usum tenere possumus, nisi prius cognoueris-
 mus, quid illa res sit, & quam uim habeat, quasq;
 ad res agendas à natura sit parata. Itaque primo in-
 ceptu, statim ad præceptum illud reuocamur, quod
 in foribus Delphici templi inscriptum, quia supe-
 rius ingenio uidebatur esse hominis, uni omnium
 Deo prudentissimo est attributum: Nos uidelicet
 ipsos

ipsos ut noscamus. Et nimirum si commodè uti nobis ipsis uolumus, ab hac cognitione proficiscamur oportet: quî enim poterimus rectum tenere iter, si neque naturam nostram ipsis, nec quæ naturæ consentanea sunt, percepta habuerimus? Noscendi igitur nobis nosmetipsi, & in id curriculum uitæ inducendi, in quod natura ipsa nos immittit. Quæ sane nostrum cognitio, non ab exquisitis & abditis primò rationibus, sed à communi hominum intelligentia petenda est: fit enim posteà increbrescente studio, & progradientibus rationibus, ut nostri nobis notio in dies reddatur certior. Quæ ex his quidem in præsentia quæ sunt in promptu, & omnibus patent, explicanda nobis est, in conspectuq; posnenda. Perspicuum enim est, idq; planè extat, treis esse in hoc inferiore mundo animantium naturas: quorum partim uiuunt duntaxat, idq; alieno munere, nihil ipsa afferentia ex se, quam ob rem hoc magis, quam illud sequi, & appetere uelle uideantur: quam uitam degunt cuncta ea, quæ tenentur solo infixa, eamq; uegetabilem uitam appellamus. Partim iam sensibus prædicta, & suum aliquod naturæ uiuendi iudicium, uim habent à natura insitam discernendi quodcumque oblatum illis fuerit: idq; uel appetendi, uel aspernandi, uel insequendi, uel fugiendi. Tertium porrò genus & reliquum est, quod cum ambo ista contineat in se, ut & uiuat, & sentiat: habet præterea præpositam hisce omnibus, & an

Animarum' natura

Tres.

& antecellentem honore, atque imperio, rationem, supra quam nullus iam est ullo ex genere uitam h̄c degentium, nobilitatis ascensus. Atque hæc tria simul copulauit in genere humano , intexuitq; natura. Sed duo h̄c animaduertenda sunt, unum quod patet ex se, manifestumq; est, in his tribus scilicet naturæ quasi generibus , quod maximè necessariū ad uitam sit, id cæterorum esse indignissimum , maximeq; ignobile : quod iam cum superioribus nostris sermonibus congruit , quibus dignitatem à necessitate nunquam non segregatam esse diximus : & re uera seruum semper est natura id , quod obnoxium necessitati est: liberum enim ius suum nullum id habet, sed ad alienum imperium præstò est semper, nec ullo dignitatis suæ honore censetur; hoc itaq; unum non tam nunc quidem positum à nobis est, quam à natura omnibus propositum , animam illam quæ uitæ soli sit attributa atcq; addicta , quam uegetabilē appellamus, in toto animali genere longè subiectissimam atcq; ignobilissimam esse, infimumq; eam locum obtinere. Alterum uero duorum, quæ diximus, diligentius aliquanto nobis est attendendum: omnem uidelicet naturam , quæ non solitaria simplex'ue sit, sed ex pluribus quasi rebus conflata consistat, genus habere suum, propriamq; generis appellationem , ex illa parte sui , quæ in quaç; re eiusmodi princeps sit : quod in coniunctione plurium, uni semper naturæ traditus principatus est . Quod

x cum

cùm ita sit, & in nobis longè dominetur ratio, principatumq; ipsa teneat: quicquid sumus ipsi, totum id accipimus & possidemus ē ratione, ut sit ratio illud ipsum planè, quodcunque est homo: Sequitur deinceps, ut distinguamus quæ harum partium cuiusc uis, quæq; facultas sit, seorsum primum & per se, deinde in iugatione cum alijs partibus copulatuq; exposita: Etenim aliud est, quòd unaquæq; animæ pars per se singulariter agere nata est: aliud, quòd in aliarum partium comitatu & coniunctio ne: quòd naturæ simplicis, simplex est actio: cons flatæ, mixtæq; coniuncta. Sed de mixtis mox: nunc simplicia illa munia, atque officia singularum animæ partium uideamus. Ac illius primum quæ sine cura ulla nostra, sine rectione uiuit in nobis ac uis get, quam uegetabilem animam nominamus: ea enim est qua alimur, & sustentamur, & extenuamur, & augescimus, accipimusq; habitum hunc, & figuram corporis quæ in nobis est, & fingimur car nibus, ossibus, neruis, cute, sanguine, & ad gignendum quod in eodem genere simile nobis sit, natura proni sumus: cui sunt animæ quædam membra attributa, quæ sine nutu nostro, & considerant, & extentur, eaq; est una fundamentum & stabilitas animarum reliquarum: quæ nisi adesset, neque sensus in nobis, neque ratio esse posset: & tamen ipsa ita est necessaria, ut sit reliquarum longè infima. Atque hactenus ferè huius animæ pertinet potestas. Illa uero

uerò sentiens, quæ aliquo iam cognoscendi iudicio
prædita est, uim habet sibi peculiarem uidendi, au-
diendi, tangendi, olfaciendi, gustandi: atque in-
ter hæc sensilia differentias notandi, contrariaçō in
suo cuiusque sensili genere distinguendi: necnon re-
rum motus, figuræ, magnitudinesç percipiendi,
oculis quidem & aspectu quam maxime, sed cæte-
ris quoque sensibus nonnihil. Eiusdem est animæ
officium, ea quæ sensibus semel compræhensa sunt,
etiam postea quam illa abierint è conspectu, inte-
riore nihilominus animi facultate quadam, imagi-
nibus repræsentare, & tanquam in thesauro in me-
moria recondere, aliquantumç ibidem temporis
spatium custodire: quod illis formis & imaginibus,
ad inquirendum maximè aliquid, & ad declinan-
dum, animalia moueantur. Tertia est ratio peculia-
ris generis nostri, quæ nullo alio in genere animan-
tium cernitur: per quam nos omnibus mundanis
rebus præfecti sumus, cuius munus proprium &
primaria facultas est, intueri quidem illud primò,
& per se, quod semper idem est, atque eodem mo-
do se habens, quod necessariò immortale est, atque
diuinum, in eoç tanquam in familiari & cognato
genere uersari, ueritatisç ibidem pasci cibo, sua-
uiore multo, quam ambrosiæ & nectaris. Quando
quidem in eis solis, quæ sibi perpetuò constant, &
usquequaç immutabilia sunt, habitat ipsa ueritas,
eadem in fluxis & continenter labentibus, tanquam

x 2 simul

simulachris , & similitudinibus illuditur . Sed si ad
 hæc quoque , quæ non uniusmodi semper sunt ,
 ipsam conuerti rationem oporteat , in ijs eius sit of-
 ficiū præscribere , ordinare , dirigere , imperare :
 quod huius naturæ præcellentis ac diuinæ solius
 est imperandi , & præcipiendi potestas . His sin-
 gulatim de unaquaque partium animæ à nobis sic
 expositis , ueniendum deinceps est ad functiones
 eas , quæ ex partium coniunctione inter se , copu-
 latuque existunt : quarum mediusfidius incredi-
 bilis est multitudo : nec numero ea solum , sed mo-
 dis etiam , & conditionibus , multiformis , ac uaria.
 Sed nos genera duntaxat ipsa perstringemus : ad
 minutissimas partes explicandas non accedemus .
 Ex parte igitur sentiente , & uegetante , ambarum
 que inter se iugatione , atque complexu , primum
 cura & studium custodiendæ salutis , deinde uo-
 luptas , molestiaq; exoritur . De ea uoluptate nunc
 loquor , quæ maximè sentitur in ipsa coniunctio-
 ne molestiae : ut sitientis est ideo cum uoluptate bi-
 bere , quia cum molestia sitiat : cuius quidem mole-
 stiae ea est uis , ut cum primum desierit sitis , simul
 item desinat bibendi delectatio : hoc genus uolupta-
 tis (nam est aliud quoddam purius , atq; præstatius ,
 quod nulla omnino admixtum molestia est , de quo
 alio loco fiet mentio) hoc inquā mixta uoluptatis ge-
 nus , quod etiā uehementius uideri solet , propter ap-
 positionē , adiunctionēq; cōtrarij . Dicimus ex hac co-
 pulatione

*Voluptas coniuncta
molestia .*

pulatione sensibilis, & vegetabilis animæ primò nasci, ut in ipsa quidē vegetabili situm, fundatūq; sit, à sentiente autem percipiatur, & iudicetur. Verū habet id terminatas in animantibus cæteris uarietates; in homine uero si rationalis anima huic curæ se submiserit, & ad sectandas huiusmodi uoluptates sit conuersa, crebrius idem multo & multiplicius factum, innumerabiles illas gignit cupiditates, quas uolitare in anima ipsa pañimq; discurrere ac tumultuari sentimus. Hinc iræ, hinc reconciliaciones in gratiam, hinc amores, hinc odia, hinc libidines, hinc ambitus, hinc suspiciones, obtrectationesq;, hinc alacritates, consternationesq; animorum, & quæ quasi capita omnium huiusmodi perturbationum sunt, spes, metus, letitiæ, dolores. Sed nos his breuiter percursis, ad illam alterā complexionem, temperationemq; rationalis animæ cum reliquis duabus naturis, accedamus. Ex qua quidem copulatione non pauciores profecto q; ex cæteris effectus proueniunt: etsi ex alieno hī tamē sunt genere. Nanque ipsa ratio, quæ si pura sit per se, atque simplex, in eo, quod idem semper est, cōtemplando, perpetuò inhæreat: neq; sponte se usquā à diuina illa disiungat ueritate: inidem huc euocata, atque huic corpori nodo inextricabili, quoad in his fuerit locis, adstricta, comitatu importuno sensuum & cupiditatum, desciscat à semetipsa necesse est: & ad hæc infirma, instabilitaç; consideranda torquea-

x 3 tur

tur : quorum primo obtutu tanquam caligine oc-
 cæcata atque conniuens, ut quæ ex illo illustri æter-
 næ ueritatis loco, in tenebras repente uenerit, aduo-
 care sibi cogitur communes quasi administratos &
 suos, & sensuum, per quos item cōmune opus cum
 illis unà peragat, atque exequatur, fidem, opinio-
 nem, consilium, cogitationem : quorum fides qui-
 dem, mentis animicę est assensio, assertioni creden-
 tis, quæ sine ratione quippiam confirmet : opinio
 autem intus concepta existimatio est, non sine ra-
 tione quidem, sed tamen infirma ratione subnixa:
 quæ rem aliquam arbitratur aut esse, aut non esse,
 aut huiusmodi eam, aut alio modo existere. Ac in
 his duobus ratio consistit tamen, & requieta est,
 quòd eo est contenta, quod quoquo modo sibi fue-
 rit oblatum: in illo autem altero pari, consilio, cogi-
 tatione, iactatur adhuc, positaq; est in motu: nec
 dum eò peruecta, quòd affectat & tendit: est enim cō-
 silium, quasi itineris & viæ inuestigatio quædam,
 conquisitioq; adiumentorum, quibus id queamus,
 quod designauimus consequi: cogitatio ueroe eius-
 dem ferme modi est indagatio: uerūm non ea effi-
 ciendi quidem quippiam, sed tantum intelligendi
 causa suscepta. Hactenus informata nobis sit, &
 tanquā leui ducta penicillo agnitio nostrimet: quæ
 etsi propria Philosophiæ consideratio est, non ma-
 xima tamen uidetur indigere admonitione ad spe-
 standum & percipiēdum, Nunc hoc rationale ani-
 mal

Fides .
opinio .

Consilium

Cogitatio

Leui penicillo

mal, quod uocatur homo, tribus ex naturis cohæ-
 rens, atque conflatum; quod fungi debeat actiones,
 & singularum naturarum proprias, & omnium cō-
 munes: fungi cō ratione, & ordine, si uitam eam ue-
 lit degere, quae felix & beata sit: tradamus Philo-
 phiæ instituendum, ac poliendum: ut uideamus si
 dictis eius atque promissis, facta etiam consentiant.
 Quid promittit illa autem? némpe scientiam se, &
 facultatem homini præbituram, qua is semetipso
 commodè uti, & ad omnia rectè exhibere se posset.
 Atqui nihil omnium rerum melius, neque præsta-
 bilius profectò est: neque ego solus hoc dico, sed tu
 quoque Phædre, & quicunque educiti liberalius
 sunt: nemo cō potius omnium mortalium tam abie-
 cto animo, tam cō infima & sordida conditione uitæ
 est, quin si diligentius consulat semetipsum, & cogi-
 tationes suas expendat, hanc huiuscemodi sciens-
 tiam omnibus anteponat opibus, atque fortunis:
 quippe qui ex ea se assicuturum omnia optata sua
 confidat, & ad suorum uotorum summam peruen-
 turum. Veniat igitur in medium promissum hoc
 magnificum, & graue, ut excutiatur à nobis, & con-
 sideretur, in quo sic primum ordietur Philosophia.
 Etenim singamus fisti illi à nobis & commendari,
 ac de manu in manum (ut aiunt) tradi hunc eum
 ipsum, quem cupimus huius tam eximiæ facultatis,
 & præclari suimet usus fieri compotem: illa enim,
 credo, ut primum aspicerit adolescētem, nostros cō
 sermones

biliori, per quam sustentamur, & alimur, ceu finis, & ultimum in columitas proposita est, quæ eadem salus & uita est intelligenda, genusq; illud boni, quod utile appellatur, in hoc genere animæ præcis pue est fundatum; utile enim potissimum id uocamus, quod ad salutem & in columitatem uel dannam, uel conseruandam, uel restituendam etiam pertinet, quod inter reliqua bona maximè necessarium est: etenim est cæterorum tanquam solum, fundamentumq; bonorum, quo subducto, atq; sublasto, reliqua non uideantur bona uspiam posse consistere. Atque huius quidem etiam boni participia 159 illa sunt, quæ omni carent sensu: ut stirpes, arboresc&, & cætera eiusdem modi, quorum est natura in toto animanti genere longè subiectior: nihilq; in se continens, nisi quod necessitatis sit: ideoq; honore nullo, nec nobilitate prædita. Altera est natura iam sentiens, uimq; & facultatem habens huiusmodi insitam, ut affici quodāmodo rerum appulsionibus, idq; ipsa sentire, ac propterea moueri ad appetendum, uel ad aspernandum, possit: cuius finis & proprium bonum intelligitur uoluptas: certè enim nisi aliud quid presit, quod moderetur, & corrigat, semper ut ad suum summum, summeq; expetitum bonum, sensus ad perfruendā rapientur uoluptatem. Tertium porro animæ genus, quod rationis particeps, uel ea ipsa potius est ratio, cœleste atque diuinum; cuius præ nobilitate ac præstantia, reliqua genera

Hampfus

nera aut nullius quodammodo , aut certè ita parui
 sint momenti, ut ne comparanda quidem sint: finem
 suum & ultimum propositum sibi habet , si ipsum
 per se solum spectes, scientiam & ueritatem : si cum
 reliquis coniunctum , decus atque honestatem. Est
 enim honestas, quam eandem dignitatem, decentiam,
 amplitudinemq; appellare iure possumus : si acutè
 inspiciamus, nil aliud profecto, quam ueritas, cum
 reliquis aliarum partium finibus, utilitate uidelicet,
 uoluptateq; coniuncta. Ut enim luminis natura can-
 dens ipsa per se, & suo quodam splendore lucida,
 si illustratis rebus admisceatur, colores eos excitat,
 qui uarietate & pulchritudine decentes sunt: Sic ue-
 ritas adiuncta hominū studijs & affectionibus, cùm
 in agendo, regendo, communicandoq; expromitur,
 illam in primis gignit , quam ingenuæ mentes tan-
 topere mirantur, conuenientiam rerum omnium, &
 dignitatem. Atq; his tribus finibus proprijs trium
 partium iam cognitis , in quorum unoquoq; suum
 cuiq; parti bonum est : uideamus nunc totum hoc
 complexum , & copulatum , quod est homo , quos
 ad fineis à natura directum sit , & quam uitam age-
 re debeat, quoq; modo se metipsum in usum sui ad-
 hibere, si ad extremum & ultimum suæ naturæ bo-
 num sit peruenturum. Atq; horum quidem trium,
 primum illud Philosophia duntaxat docet : reliqua
 autem duo præterea etiam tradit. Quid est autem
 quod doceat? Nempe sicut nos coniuncti, & tempe-

y 2 . rati

rati ex tribus naturis sumus, sic tria illa bona in unū
 miscenda nobis esse, & capienda, si beatam, & ex-
 pletam suis omnibus numeris uitam uelimus conse-
 qui. Quid ais Zeno? Quid nouas uerborum con-
 technationes implicas, quibus nos captare, & illa-
 queare coneris? Bonum esse quod honestum sit: As-
 sentior, & ex præstantissimo quidem genere confi-
 teor esse bonum: At id solum bonū, prorsus nego:
 nisi aut unicum tantūmodo bonorum genus in na-
 tura rerum sit: quod cuinam quæsto queat probari:
 cùm omnibus rebus natura & specie inter se pluris-
 mum differētibus, suum cuiq; earum in fini atq; ex-
 tremo sit positum bonum, quod esse idem diuersorū
 non possit: & ni ita sit, frustra pleraq; creata à natu-
 ra, & nulos ad fineis effecta intelligātur. Aut si alia
 quoq; honorū genera sint, quoniam de hominis bo-
 no nominatim nūc quærimus, ex unica natura nos,
 hoc est, mente duntaxat & ratione, oporteat esse fa-
 ctos. Atqui alias prætereà naturas in nobis obtine-
 mus; Vbi ergo repētē deserimus illarū bonū: quod
 si alsequi possimus, intelligamus id certè ad aliquā
 partē nostri pertinere: Nisi fortè reliquarū partium
 bona stare, atq; cōiungi cum rationis bono nō pos-
 sunt: quod usq; eò falsum est, ut in illis præcipue sibi
 accōmodandis, & concordibus secum faciēdis, eni-
 tescat & elaboret nostra ratio. Sumus ergo ad ista
 tria bona & appetēda, & cōsequenda à natura facti:
 quorum quidē cōmunio bonorū, in ipsa partiū no-
 strarum

òmnia striccas.
 Coniectantur

strarum coniunctione spectatur. Sic enim debemus exquirere, & consecutari singula, ut ad communia tamen omnia referamus: atque hic illud peruidendum est, usque eō congruere tria hæc inter se bona, & uelut conflata esse, ut quāquam unum quodque illorum suo & proprio genere censeatur, societatem tamen cum reliquis generibus, & naturalem quandam intelligatur habere cognitionem: nam & quod utile cui est, id suapte etiam natura conueniens illi est, ac iucundum: & honestas suam utilitatem ac iucunditatem secum adiunctam habet: & cum uoluptate, quæ ē natura sit, sua est utilitas, conuenientiaqz coniuncta. In quo perspicue natura contra Stoicorum rationē decernit, illud uerè perfectum, & cumulatum hominis bonum esse, quod sit ex his tribus in unum quasi temperatum, atque mixtum. Sed nos cum suos cuiuscz naturæ fineis appellauimus, illis nominibus singulos indicauimus, quæ præcipuam, & principem in una quaque natura rationem boni declararent, ad quam cætera adiuncta bona pro accessionibus ducerentur: quemadmodum in sequentibus fiet manifestum. Etenim notatis iam, & constitutis finibus ad quos hominis uita, natura^z contendit, aperiendus dehinc est communis penè cunctorum hominum error: quos ignoros, quatenus quicquam cōueniat, illam^z partium in nobis consensionem uiolantes & distrahentes, stultitia in uita, quasi furia quædam, incitat, atque

y 3 pertur

perturbat; ut neque placati sibi ipsi, neque cum cæteris concordes esse possint: quos cum ab hoc tanto malo se abducturam Philosophia polliceatur, & in possessionem summi boni induceturam, perspiciamus, quæso prius aliquantum magnitudinē mali: ut quantum deinde illi beneficium debeatur à nobis, melius agnoscamus. Etenim si quisquam est, cui hæc tanta communis uitæ confusio curam aliquam iniiciat noscendi, & contemplandi, unde illa & quibus quasi radicibus exorta, quotidie magis fruticetur, & ingrauescat: is reperiet primum ignorationem sui in uno quoque, deinde prauum usum, qui nec rectus esse ignorantis semetipsum potest, hanc tantam errorū syluam profudisse, per quam exclusa luce ueritatis, totum ferme uitæ iter nobis impeditum atque cæcum factum est. Nam aut fines eos, ad quos natura generati sunt, nequaquam homines mente, & intelligentia compræhendentes, feruntur fortuito, & temere: & ut ad unum aliquid studium, quasi fluctu, delati sunt, ita inhærescunt in eo, cæteraque nosse & uestigare contemnunt: ex quo statim diuellitur in nobis naturæ illa consensio, maioriç pars nostri neglecta à nobis inaccurataç relinquitur: Aut qui plureis fineis tenere constituant, ignari quid postulet illorum unusquisque, & quantum cuique tribuendum sit: inepta & dispari compositione, non illos conciliant inter se, sed committunt: ex quo seditiones graues, & prælia in animis intus

intus excitari necesse est. Ac ut rem exemplis notios
 rem faciamus, diximus utilitatem, uoluptatem, di-
 gnitatem, humanorum esse desideriorum ultima,
 copulata ipsa inter se, quando & nos conflati ex
 triplici natura sumus: ut cuique naturæ suum ulti-
 mum sit, non illud quidem adiunctum omnino, &
 separatum à cæteris, sed proprium tamen cuiuscumque,
 atque præcipuum. Quid ergo? Non ne cernimus
 ex hominum numero nonnullos, qui cum utilita-
 tem nimis adamauerint, quod ad eam sunt, aut con-
 suetudine diuturna, aut propinquorum imitatione
 atque exemplo, aut æqualium hortationibus addu-
 cti, paruam uoluptatis eius que alieno ex genere sit,
 nullam omnino dignitatis ducunt rationem: sed
 ambo hæc genera reliqua in una sibi utilitate con-
 stituentes, uni illi seruiunt uitæ, quæ animantibus
 quoque reliquis & stirpibus communis est: cuius
 fundamentum, & stabilitas in parte animæ igno-
 bilissima consistit: reliquas uero naturæ partes, de-
 serunt, atque despiciunt. Itaque rei faciundæ maxi-
 mè addicti, & mancipati, nullum sordidum, neque
 turpem iudicant quæstum, unde ad uitam utilitas
 aliqua perueniat: ex quo infinita in illis quotidie ma-
 gis pecuniæ cupido adnascitur. Atque hi sunt, qui
 solliciti semper, & anxij, minutatim, & pauxillatim
 omnia expendentes, nati esse uidetur ad omne per-
 ferendum dedecus: litigiosi, difficiles, scrupulosi: qui
 ne irrisi quidem, & ludibrio habiti, animaduertere
 possunt

Utilitas
Voluntas
Dignitas

Minutatim
Pauxillatim

possunt, quām misera conditione uiuant; tantumqz
 illud pertimescunt, ne quid ab ijs petatur, aut aufe-
 ratur; itaque & fugiunt bonorum coetus, & à con-
 suetudinibus hominum abstinent: nec audent qui-
 quam facere, aut dicere unquam fortiter. Hos tu ho-
 mines esse statuas, infimæ illi uitæ, & ignobilissimo
 generi bonorum addictos: ac tanquam spongias la-
 pidi, sic ipsos auro affixos, & pecuniæ: His è regio-
 ne alij, nulla neque uitæ, neque utilitatis habita ra-
 tione, ad uoluptatem unam toti sunt delati: in eaqp
 exquirenda undique ac perfruenda, summam sibi
 uitæ constituunt: cuius quidem uoluptatis, eius ni-
 mirum quæ populo & nota, & nominata est uolu-
 ptas, regnum in parte naturæ sentientे cōstitutum
 est: nam neque uoluptas est, nisi sentiatur, sensusqp
 perfundantur, & deliquescant ex ea: Et memoria
 præteriorum, expectatioqp futurorum, quæ ambo
 in solis sentientibus sunt, productas tempore & spa-
 tio, facit sentir uoluptates: quas sola instantis bre-
 uitas temporis inanimaduersas, & imperceptas trā-
 sire cogeret. Ergo ad uoluptatem qui sunt omni stu-
 dio conuersi, cùm genus eius nullum repudient, nec
 prætermittant; in eo tamen genere plurimum adhæ-
 rescunt, quod ex sentientе ac uegetante anima con-
 iunctum est; quando id quidem omnium est acerri-
 mum, & ad concutiendum totum hominem maxi-
 mè uehemens: est autem id positum in eo, ut cùm
 pars illa uitalis & uegetabilis, quæ cæterarum par-
 tum

tium rudit & corporea maximè est, defectionem naturæ suæ, & maiorem aliquem discessum à tempore ramento patitur, in quo molestia iam inest, & quasi naturæ tristitia quædam non mediocris : si subleueratur, ad naturamq; restituatur, incredibili quadam uideatur sibi perfrui suauitate : quod ut in compensatione nigri color albus, sic in adiunctione molestiæ uoluptas acrior sensibus nostris appareat. Atq; hæ huiusmodi in primis plebeiae & sordidæ sunt uoluptates, quæ ab hominibus nequam, atq; ignavus potissimum expetuntur: quarum uim conditio nemq; cunctarum, in una si placet specie, eademq; notissima, parumper consideremus. Est enim moribus uulgaris sanè, & omnibus notus, quem psoran Græci uocant, nos uertimus scabiem : cum sanguis intus biliosus & aceescens, sparsim è cute conatur erumpere : & quacunq; funditur, propter acumen, stimulis pungit, inficitq; corpus, & inficiendo pruritus acreis ciet, qui sunt quasi fermenta quædam & nuncij appropinquantis doloris. Huic malo, & molestiæ subuenimus scalptione, atque unguibus, uel asperæ rei alicuius fricatione, & attritu. Ponite uobis nunc ante oculos formam atq; imaginem huius prurientis : uidetis ne ut miserè ipse se exerceat, mixtamq; ex uoluptate, & ex molestia, indignantis simul & lætantis, exhibeat faciem : cumq; intrare eō digitis planè non possit, ubi maxime fodicat, & stimulat uis morbi, quemadmodum cutem suam di-

z laceret,

laceret, uocibusq; inconcinnis obganniat, anhelitus
 efflet graues, & mirandum in modum corpus, uul-
 tum, membraq; iactet, atque distorqueat: qualem
 hunc, quæso, & quo ex genere hominem esse statue-
 tis? Atqui talis ferè est, attente si inspexeritis, uni-
 uersa eorum uita, qui se potissimum dicant, & de-
 dunt corporis uoluptatibus: alij enim in epulis, &
 ebrietatibus hoc idem efficiunt: alij in congres-
 sionibus corporum, turpitudineq; libidinum: nonnulli
 etiam sitim medicamentis colligunt, ut sit potandi
 maior quædam iucunditas: plures sine fame & siti,
 & sine uehementi aliqua cupiditate, sola recordatio-
 ne suauitatis adducti, uino, gulæ, libidiniq; inser-
 uiunt: qui semet etiam inuitant ipsis, excitantq; lan-
 guenteis: nihilq; prorsus præterire earum rerum
 uolunt, quas aliquando nouerint afferre delectatio-
 nem solitas. Quod quidem proprium & præcipuum
 falsæ atque corruptæ in nobis rationis malum est:
 idemq; non necessarias suscitans cupiditates: Nam
 cætera animantia quoquo pacto se gerant, cum con-
 trarijs molestijs ad appetendas illiusmodi uolupta-
 tes compulsa sunt, naturæ tamen plerunq; finibus
 continetur. Homo solus corporis uoluptatem, non
 necessitate (nam ea quidē faceret sibi ipsa modum)
 sed ratiocinatione falsa demetiens, in eiusmodi ge-
 nere cupiditatū, insatiabilis prorsus, & infinitus ef-
 ficitur. Atq; horum duorum generum quæ memo-
 rauimus, auari illius dico, huiusq; uoluptarij, tanta
 est à

est à ratione recta animi & uoluntatis auersio; ut nulla bestia sit, quām utruncq; est istorum, aduersus uocem ueritatis agrestior: nam neque castigatores ullos hi perferunt, & rectē suadentibus semper sunt inimici: ipsi uero ultro eludunt etiam cæteros, suaçp cuiq; alibi studia, quām in corporis uoluptatibus collocāda esse negant, propterea quia quicquid non manu & corpore teneatur, inane id totum, & superuacaneum iudicant esse. Sunt alij, nimis cupidi illi quidem, & studiosi uoluptatum, sed tamen in eo uisio aliquanto leniores, qui uoluptates potissimum eas consequantur, quæ sensuum propriæ sunt: nec ita magnam habent cum illa corporea parte contractam rationem, ut qui musicis & cantibus assidue dediti, personare aures suas uocum, & fidium, & tibiarum cantu semper uolunt: aut qui oculis rapiuntur in omnem cupiditatem, ut signorum, tabularum pictarum, argenti uestisq; stragulae, gemmarum quoque & margaritarum studio propè infinito ducantur, domos autem suas ita refertas habent atque exornatas, ut nil festiuus, neque concinnius ne cogitari quidem possit. Sunt etiam qui odoribus præter modum delectentur, & eorum innumerabilem undique conquerant uarietatem. In queis tribus sensuum uoluptarijs generibus, luxuria præcipue ea inest, quæ etsi libero homine putatur esse dignior, frangendis tamen & uiri, & uirtutis nervis, uim permagnam habet. Restat ut de ges-

nere illo tertio & præcellente dicamus, quod si peculiari suo solum munere fungatur, & in una contemplatione ueritatis positum ad reliquas partes asperatum nullum referat: homines efficiet squalenteis & moestos, nil ferè habentes cum humanitate commercij: & ad oīnnia quæ occurrerint quasi obstus pescantes. Sin autem cum sensibus sociatū atq; iunctū, illis ut ministret, & subseruiat, adductum fuerit: eò maximè admittetur, ut popularem gloriam, & potentiam in primis assequatur: uimq; aliquam uehementiorē nactum, urbes, populos, regna sæpenus mero euertet. Sin autem animo fuerit infirmiore, & tenuioribus opibus, ad illa cōuertetur, ut nimio uestitu cultuq; corporis, aut alio quodā ostentationis artificio, cogat se spectari. Sed quid ago: sanus' ne sum, qui tantam errorum molem, quantam omnis uita fert, euoluere me posse atq; explicare sim ratus?

Hic C I T R A R I V S, Imò fecisti tu planè operæ pretium, inquit, qui ista nobis ante oculos adduxisti, ex quibus facile deinde sit ad reliqua coniectura accedere: Video enim iam planè, & cum animo meo cogitans intueor: non hos solum, qui in unius partis fini præcipue insistunt, sed istos etiā qui cunctarum fines partium, atq; extrema cōflectantur, nisi apto cōmensu quodam, & bene examinata ratione id faciant, inæqualem eos, & confragosam uitam ducerē, conficiq; semper sollicitudinibus & molestijs: ut non minutissimis corpusculis Democritiū inane, quam

quām huiusmodi dissidēs & conflictationibus animorum, refertior uita sit: quibus quidem rebus lumen afferri, atque ordinem, præclarissimam rem esse, intelligere mihi uideor: si tamen hoc præstari à Philosophia ipsa posse. A T Q V I , inquam, pollicetur illa hoc quidem: Sed illud quoque, Citrari, intelligere te puto, ordinem istum, atque lumen, de quo narras, sine cognitione certa earum rerum, ad quas adhibituri nosmetipso sumus, haberi planè non posse. Q V I D N I intelligam: inquit: an quisquam rerum earum, quas minime nouit, prudens director esse potest? Q V I D S I , inquam, homo eiusmodi est, ut si se totum præstaturus sit, cuius rei disciplinam, ut antea diximus, Philosophia profitetur, omnia illa intelligat, & noscat necesse est: quibus cum, commercio, aut usu, aut cognitione aliqua est implicatus, num tibi uidebitur quicquam in rerum natura penè esse, quod non illi cognitum, & perceptum esse debeat? V I X uideor hoc posse inficiari, inquit. A T Q V I confiteare hoc quidem necesse est: omnia enim prorsus illi noscenda, & compræhendenda sunt: uerūtamen modo quodam singulari atque suo: Est enim duplex rerum cognitio: Altera, quæ in partibus explicat se, atque dispergit: Altera, quæ in genere summo, atque universo est collecta. Primam illam artes & opificia, & circumscripτæ terminis, limitibusq; scientiæ: secundam uero cognitionem Philosophia sola comple-

Cognitio rex
duplex

z 3   ctitur

Etitur: atque ut dicebamus, talem præstare hominem, aut talem, huius esse, uel illius artis: ipsum autem hominem præstare quicquid ipse est, proprium esse Philosophiæ. Item dicimus nunc in cognitione talem esse rem, aut tantam, aut huiusmodi ad scientias artesq; peculiares: id autem ipsum simpliciter, quod res quæque est, ad Philosophiam unam ut cognoscatur, pertinere. Quid est ergo quod uehementius homines in errorem inducat & fraudem, quam in inferioribus niti notionibus, superiores autem illas & primas non tenere? Ut puta, diuitias sibi bonum arbitrari, cum quid bonum sit, & que sit eius rei uis ac natura, in uniuersum nō intelligatur. In quo quidem uno principe bono atque summo, eiusq; cognitione & scientia, omnium deinde bonorum, que ex illo effluunt, posita & collocata est ueritas. An tu alium fontem bonorum ullum & noscendorum & tenendorum existimas esse, quam ueritatem? Veritas est lumen illud atque ordo, quem modò adhiberi rebus aiebas oportere. Quod cum animi oculus cognitione, intelligentiac; compræhederit, idq; & actionibus suis proponere, & præferre sibi ipse cœperit: tum tutò uestigia ponere, tum uanos illos terrores, inanesq; blanditias falsarum opinionum, quæ totam improvidam uitam perturbant, depræhendere, atque discutere, & se in arce ueri boni poserit constituere. Veritas enim est, quæ instruit nos & docet, quid quæque res, quantiq; sit, & quantum eadem

Veritas lumen

eadem nobis conferat ad uiuendum. Veritas est, quæ nos nostrimet gnaros & prudentes esse facit: nec solum primam illam & inchoatam, quam suprà diximus, sed absolutam, & integrum nobis dat nostrum cognitionem. Veritas, cum res nobiscum, nosq; cum ipsis rebus comparat, atque componit, modum ipsa una & dimensum illum tradit, per quæ res nobis, nosquemet rebus ipsis ita applicamus, & adiungimus, ut neque obruamur nimia copia eorum, neque remaneamus ipsis uspiam inanes. Quid est, quod uerorum bonorum & intelligētiam monstrat nobis, & adipiscendorum tradit facultatem? Quid nos ipsa uia & explorato itinere ad optatos fineis ducit? Quid potissimum facit, ut sine metu, & sine poenitentia rectis consilijs usi, pacatam, ac iucundam traducamus uitam? Nimirum omnium huiusmodi bonorum, & aliorum etiam maiorum, ac præstantiorum, quæ à notione uulgi magis remota sunt, origo nobis, & caput, & stabilimentum, est ipsa ueritas. Ut ambulare in tenebris sine lumine, sic periculose, & præceps est peragrare, & confidere uitæ uiam sine ueritate; & mehercule, si alter utrum è mundo tollendum sit, multò minore incōmodo diurno sidere, quām ueritatis luce careamus. Quis enim falso bono potiri uoluit aliquando: aut quis unquam extitit, qui duros, & graueis in uita cum exantlasset labores, eo ad extremum præmio contentus esse posset, quod inanis & falsa utilitas

attu

attulisset: Quapropter, Phedre, cùm sapientiae omne iudicium ad multitudinis opinionem contulisti, hanccine spreuisti Philosophiae uocem, quæ ueritatis studium primarium esse omnibus uult: rectasq; etiam opiniones, si quæ aliquando absque certa ueritatis cognitione existunt, cæcis comparat, casu rectum iter insistentibns: an est quod proferri indignus possit, quæ sapientiam nescire se ipsum, sed tantummodo quadam opinione de se niti: Quis hoc è uulgo infimus homo non facit: Ergo satis erit nobis, non quidem scire beatè uiuere nos, sed solum opinari uiuere nos beatè. Quot multos enim uero hominum, quotidie ista opinio decipit: Non est hac opinione contenta, non in hoc nostra conquiescit Philosophia: Scire nos id ipsum ac nos se apprimè uult: Itaque tradit uias noscendi, & intelligendi, neque beatam uitam, nisi scienter illa animaduertatur, & agnoscat, ullius nobis ad iucunditatem animi, esse momenti putat: non plus quidem quæ stipiti aut arbori, que ramis pomisq; insigniter adornata, suam ipsa uiriditatem feracitas temq; non attendat. Quòd si ueritas quoque definienda est, & tanta res tam paucis in cōspectu quasi ponenda: Dicimus, ueritatem aliam in ipsis rebus inesse, aliam autem in nobis. In rebus ueritas est, primum illud ipsum, quod quæque per se res est, quod tantum habet una quæc res de natura, quæcum habet de ueritate: Deinde, rerum ipsarum inter se con-

*Philosophia nos doceat
scire.*

veritas duplex

se confensio & concordia, cum responsus quidam in *Responsus* his fit, aptaꝝ compositio: secunda quodam modo naturæ ueritas est: orta illa quidem ex superiore il- la, & simplice: sed nobis, qui ab humilioribus scans- dendo ad alta nos attollimus, anterior, & primò obuia. Ad has porro naturæ percipiendas uerita- tes, cùm se applicat nostra intellectio, ad easꝝ sese componit, atque exæquat: tunc naturalis illa ueris- tas, tanquam in speculo, relucens in anima nostra, imaginem diuinæ nobilitatis in nobis constituit: si & noscamus opera, atque consilia præpotentis Dei: & quoad homini licitum est, in consilijs item nostris illa imitemur. Ac ut præclaro hoc ab auspi- cio, & ueritatis tanquam fundamento, proficisci- mur ad reliqua: percipiendum uobis illud est, tri- nas illas in nobis facultates animæ atque partes, ex quibus nostra omnis natura compacta sit, non pos- se rite præstare commune omnibus munus, nisi in suo quæcꝝ peculiari munere priuatim prius instru- cta & erudita sit: quod in illa infima parte statim fit manifestum: ea enim sola à cæteris partibus ab- iuncta, opus tueri suum potest: in sensibus quidem, quis non uideat, non posse hoc album atrum'ue, quod ad functiones uitæ pertineat, appeti aut uita- ri: nisi prius atrum cognoscatur, atque album? Quanquam de cæteris minus negotij fortasse sit: ratio quidem nostra, quæ illud ipsum est, quod su- mus nos, domina & rectrix humanæ uitæ, per quā

A. habet.

habemus, atq; obtinemus, non quod uiuimus dunt
taxat (id enim potuit vegetabilis pars, quæ infimi
generis & muneris est, præstare) neque uero etiam
illud, quod cum uoluptate & suauitate uiuimus:
Est enim sensibilis in nobis facultatis in primis hæc
oblectatio: Sed quod decoram, & splendidam, &
cum dignitate agimus uitam, præcipuum est in com-
munitate rationis munus, atque officium. Hæc igit
tur inquam ratio, nosse ipsa prius, & apprimè te-
nere debet, quid pulchrum sit, quid honestum, quid
splendidum, antequam illud in commercium reli-
quarum partium deferat: Et denique princeps o-
mnis ueritas rerum illi percipienda est, antequam
eam exprimat, ac referat in ueritate actionum. Quæ
cum totam ratio uitam hominis contineat, partesq;
illi cæteræ pareant, eamq; consequantur: nimirum
de ea nobis potissimum sermo habendus est, ut ui-
deamus primum, qui rectus illi usus suimet per se-
metipsum & separatim à reliquis sit: deinde qui
in reliquarum partium comitatu & coniunctione.
Quod his duobus rite expositis, cunctam uim Phis-
iologiæ, ut opinor, explicatam & perspicuam ha-
bituri sumus. Est igitur rationis, cuius nomen à ra-
to deductum est, discernere ea, quæ rata esse de-
beant: hoc est, uera, firma, constantia: quam facul-
tatem profectò in his mortalibus & fluxis reperire
ipsa nequit. Quocirca ad ea conuertat se, & confe-
rat oportet, quæ sunt perpetua, & immortalia:
quod

Rationis Munus

quòd si etiam in his, quæ gignuntur passim, & intereunt, aliqua imago existeret perpetuitatis, qualis fortasse in ipsis generibus inest, quorum uniuscum semper permanet, individua quotidie dilabuntur: in optima tamen, & constantissima parte naturæ illa quærenda est, ut ubi maximè lucet, ibi potissimum ueritas exquiratur. Est enim eiusdem scientiæ & facultatis, cùm tractare de re, quæcunque illi res subiecta sit facultati, tum de ea summa absolutissimâque tractare. Cùm igitur peculiare officium rationis sit, indagare ueritatem: in diuinis autem & sempiternis maximè existat ueritas: diuinorum indagatio in primis rationi est proposita. Hic me recens ista Academia non permouet, quæ percipi & compræhendi negat posse ueritatem. Ne que enim illi ne istud quidem ipsum esse perceptum potest. Non est omnino de singulis argumentandis locis: Tantùm contrà dico, si ita res se habeat, quemadmodum autumat illa, & perstrepit: frustra & in nobis, & in natura ipsa factam & constitutam esse rationem: Vt enim suprà demonstravimus, quod usum sui nullum habet, id non modo frustra est, sed neque ullo pacto esse potest omnino. Vt si intellectio non sit, ne ratio quidem existat: cuius officium cùm sit intelligere, solum autem quod uerum est id intelligatur: adempta ueritate intelligendi, funditus tollitur è natura, &

A 2 exterm

exterminatur ratio , cui conclusioni constanti & fir-
 mæ quam multa incommoda absurdacę sequan-
 tur , profecto intelligitis . Sunt alij agrestiores , ne-
 gantes utilem homini esse diuinorum cognitio-
 nem : quos patet nullam utilitatem agnoscere , præ-
 ter eam , quæ tactu & corpore percipiatur : At ea
 maxime bruta & aspernabilis præstantibus animis
 iudicatur utilitas . Sed ut redeamus , unde digressi
 sumus : Ratio semetipsa uolens uti , & separatim
 exequi munus suum intuendæ ueritatis , sensuum
 quidem adminiculo primum nixa est: initium enim
 illi primum animaduertendi , deinde pertentandi ,
 ac paulatim altius erigendi se , atque attollendi à
 sensilibus factum est : ex admiratione enim eorum ,
 quæ in natura sensili maxime spectabilia sunt , pri-
 mūm orta esse dicitur Philosophia : post uero ubi
 satis his instructa , & adminiculata ratio esse cœpit:
 cum ad principes naturæ causas , illasq; generales
 notitias , rerumq; rationes inuestigandas se datura
 esset , ne simulachris sensilibus distraheretur , quæ
 uaria & multiformia , sœpeq; inter se repugnantia ,
 mentem , cogitationemq; obturbant : necesse habuit
 subsidio sibi aduocare artes alias quasdam , tan-
 quam puriores exercitationes suimet : quarum usu
 tractationeç assuefacta , posset paulatim extollere
 se , atque eminere , ut Arithmeticam , omnemq; ma-
 thematicam cognitionem : cuius ea uis est , ea'que
 exerc

adminiculatum

exercitatio, ut mentibus nostris rerum in corpori-
bus iacentium, atque insitarum, naturam speciemq;
proponat, sine ulla corporis mixtione. In primis
autem & maxime adsciuit Dialecticam, quæ ars
nulli nominatim rei naturæ ue præfecta: ipsas tan-
tummodo ratiocinationes per se, & mentis quasi
ex uno iñ aliud transitiones ac peragrationes, me-
tiri, & perpendere, & æstimare nata est: quæ cui ui-
delicet ratiocinationi ratiocinatio conueniat, aptaç
sit: quam quæ antecedat, aut consequatur: quid sit
repugnans in illis, & ambiguum: quid distinctum,
& illustre: quæ sit plurium inter se ratiocinationum
contextio, aut etiam disparatio: & quarundam in-
sociabilitas, aliarum ita arctè hærens connexio, ut
diuelli nō possit: his enim ipsa ratio in se prius exas-
minatis, ac perpensis, ubi uires suas domi iam per-
spexit, exploratasç habere cœpit, tum demum sic
egredi in aciem, & ad contemplationem naturæ tu-
to ausa est accedere. Ac primo quidem ortu Philo-
sophiæ, antiquitus (sicut monumentis literarum est
mandatum) ex rerum illa coelestium aspectu exci-
tata ad cupiditatem cognoscendi, cùm Solis & Lu-
næ, errantiumq; syderum, nec non eorum que sem-
per coelo inhærent, motus, formas, pulchritudi-
nesç spectasset, uicissitudinesç notasset anniuera-
rias, & cum admiratione maxima tantarum descri-
ptiones rerum contemplata esset, ex ratis ordinibus
eorum, perpetuisç cursibus, eadem semper inter-
A 3 ualla

ualla lege certa seruantibus, suspicari cœpit, esse autorem, & principem huic mundo quendam, cuius imperio & nutu mouerentur cuncta, & regerentur: Neque sola hac suspitione contenta, ad peruestigandum se dedit, si quid posset de eo firmi, certiç conscipere. Amōto igitur oculorum sensuumq; admiriculo, ipsum motum in sese, ipsumq; tempus, & quæ horum duorum considerationi adiuncta sunt, infinitatem diuisionum, æternitatem seculorum, diuersitatem naturarū, inquirere est conata: cumq; uideret nil tam cognatum esse cuiq; naturæ, quam motum proprium illi & congruentem, quod in eo primum natura rei cuiusque ostenditur: perspicere cœpit, ex dissimilitudine naturaliū motuum, dissimiles item rerum naturas indicari: itaque & cœlum propterea ex alio genere esse intellexit: atque ista inferiora corpora sunt quatuor, que generationi supereditat: quod illud orbiculari motu deferatur: ipsa hæc recto. Et cum orbicularis motus perpetuus esse possit, rectus autem nequaquam: distincta à terrenis coelestia mortalitate esse, & immortalitate intellexit. Porro autem cum motus omnis aliquid querat, quod nō habet in se; idç cupiat assequi, ex quo omne quicquid moueat, haud planè perfectum, nec cumulatum omni bono esse intelligatur: ipsum autorem & principem uniuersi, unde omnis ista tantarum rerum, motuumq; descriptio ortum atque ordinem suum obtinet, unum & sempiternum, eundemq;

*orbicularis motus
perpetuus.*

dem̄q̄ præpotentem & prorsus immutabilem necessariò esse cognouit: Ad quem intelligendum , ris teç̄ compræhendendum , quando quidem sine eo nec ueritatis, nec ordinis , nec conuenientiæ ullius, ipsiusq̄ decori notio ulla firma & stabilis haberi potest: cùm in primis uocet nos , & acuat Philosophia: utinam eò tam facile aspirare possent mentes nostræ, quām nos id auemus , & cum ardore maximo expetimus. Sed si minus nominatim, & directè, alia qua tamen circuitione, & exemplo, informanda nobis nunc est præclara hæc, & admirabilis Dei summi cognitione: cuius similitudinem in ea re capiemus, quæ sensibus nostris una omnium maximè aperta patensq̄ est. Siquidem hoc Sole, qui fons diurni lumenis est, nihil nec cogitari potest illustrius. Quoniam autem sicut omnis cognitione mente atque intelligentia nobis est compræhendenda : sic sensum quendam habemus, qui simili ferè modo naturam luminis percipiat: noscenda huius ipsius sensus uis, actioq̄ est, ut eam deinceps cum mente & actionibus mentis comparemus. Nam cùm omnium sensuum facultas, ad ea quæ cuicq̄ sensui subiecta sunt, percipienda , nata sit: in sensibus reliquis satis est adesse subiectam rem ut sentiatur: in oculo & uisione non est satis: tertiam enim quandam naturam adesse oportet, & eam quidem multo præstantiorē, splendoris , luminisq̄ uidelicet , quæ ad hanc rem eam ipsam facta, creatarq̄ est, ut uisioni ipsa sit.

adiu

adiumento: tanto fabricator ille cunctorum sensuum
 Deus, uim uidendi cæteris pretiosiorem finxit: ius-
 gauit enim facultatem & uidentis rei, & uisæ, ut ad
 uidendi actum ueniri posset splendidissimo naturæ
 genere: nisi forte uile & abiectū est in natura quod
 nominamus lumen. Atqui huius tam ampli, tamq;
 preclari muneris, quod lucere est; itemq; eius, quod
 effluit, manatq; ex isto, quod est cernere, atque cer-
 ni, unum in cœlo dominum autoremq; agnoscis-
 mus, per quem optimè ista, perfectissimeq; fiunt:
 quem nuncupamus Solem: nempe quia solus coe-
 lum atque terras lumine suo compleat, reliquaq; ab
 eodem astra mutuentur lucem eam, quam possidet:
 porro oculus ad Solem, tanquam ad suum bonum
 natura est conuersus: non quod oculus quidem,
 nec quod ipsa uisio efficiantur Sol: sed quia sensus
 hic unus maximè est solaris, uisq; ea omnis, quæ ad
 uidendum sit, ex hoc sidere tota hauriatur, & per-
 fluat, usque eò quidem, ut & quod intuemur Solem
 eū ipsum, & quod præterea reliqua cernere omnia
 possumus, totum ab illo coelesti lumine teneamus.
 Hunc igitur ipsum Solem, diuinæ illi essentiæ &
 unitati, quæ cunctorum summa, & princeps causa
 est, fonsq; bonorum omnium, & uerum ipsa solumq;
 suapte uicinum, imagine quadam comparamus,
 similemq; ostendimus: ut eodem modo illa in intel-
 ligibili loco: Sic enim conuertimus, quod Græci
 ῥωτὸν: Et sane necesse est, fidentius uti uerbis in sum-
 mis

Essentia

In intelligibili

mis rebus explicandis, & declarandis : quod etiam modò factum à nobis est, cùm essentiae nomine, Græco nomini, quod ῥία est, Latinum reddidimus: faciemusque in eo quoque, si necesse fuerit, ut uerbum infinitum, sine persona & tempore, nominis loco ponamus : quod cùm Græcis ipsis perquam usitatum sit, uidetur quoque nobis interdum esse concedendum. Sed ut dicere coepерamus, ita illa alta & longè eminens rerum omnium ratio intelligibili in loco, ad mentem habet se, & ad ea, quæ mente percipiuntur, quemadmodum in hoc uisibili sol sese habet ad oculum, & ad ea quæ oculis comprehenduntur : oculi enim si ad eas intuendas res conuersi sint, quarum colores non diurnum sidus, sed nocturnæ luces offundant, hebescunt quodāmodo, & retunduntur : similesque fiunt cæcutientium, & hallucinantium oculis, ea re quidem, quod pura ipsis uisio ne minime tunc fruuntur : Si uero eò se moueant & intendant, quà sol illustrat : tum & clare, liquidoque cernunt, & eadem quoque claritas in eis ipsis inest. Igitur in anima eadem proportione est noscenda ratio, atque attendenda : Dum enim anima ad id percipiendum intendit se & adnititur, in quo ueritas & ipsum esse è regione refulget : quod est, ut lux à Sole, sic istud ex Deo intelligibile quasi lumen : intelligit id plane atque noscit, mentemque sibi ipsa habere in se & possidere tum uidetur. Cùm uero eò se convertit, ubi tenebræ admixtæ sunt : in id quod generatur,

B ratur,

ratur scilicet, & quod corrumpitur, quodc^z simus
latis & fictis obtunditur imaginibus: tunc hallucinatur
nimirum, & quasi somniat: uarijsq^z ultro ac
citro iactata opinionibus, mentis sibi ipsa, ac intelligentiae
uidetur inops. Hoc igitur summe præcellens
ac diuinum, quod & rebus cognitis præbet ueritatem,
& cognoscentibus uim cognoscendi: caput
ipsum naturæ totius, & absolutissimam speciem o-
mnis boni, in Sole nobis similitudine propinqua,
repræsentari cernimus: quod idem omnis scientiae
& ueritatis est causa: ueritatis, inquam, in rebus qui-
dem factis, quatenus illas ut sint facit: nostra autem in
anima, quatenus eam lumine illo intelligibili, & ex
sele, & ex rerum essentijs ab eodem ipso manatibus,
informat, atq^z illustrat: qua quidem ex ueritate ge-
neratur scientia, quæ est rerum eodem modo sem-
per se habentium firma mentis intelligentiaeq^z com-
præhensio. Sed ut in natura uisili, oculum & lucem,
solares quidem uirtutes, & facultates conuenit ap-
pellare: Solem autem nequaquam, quod Sol utriscq^z
his multò præstantius quiddam, atq^z eminentius in
sele habeat: sic in intelligibili genere, scientiam &
ueritatem, res nimirum bonas atq^z diuinias, non ta-
men Deum ipsum atq^z illud supremum bonū exi-
stire debemus: quippe quod admirabili quadam
interuallo uirtutis, amplitudinis, potestatis, his o-
mnibus antecellat: magnificētiusq^z multò sit, quam
ut ueritatis, & scientiae finibus possit includi. Atque
ut perg

ut pergamus etiam ad ulteriora, in eadem tamen si-
militudine insistentes, Sicut Sol īs, quæ cernuntur,
non solum facultatem hanc præbet, ut queant cer-
ni, sed generationem etiam, & accrementum suppos.
Accrementum
ditat, & educationem: quod horum omnium geni-
tis rebus atq; alitis, Sol causa est, neque ipse tamen
uspianum est generatio: sic his quæ cognoscuntur &
intelliguntur, non hoc tantum ab summo adest na-
turæ bono, ut intelligantur, sed ut sint ea etiam, atq;
existant, & ut suam quodq; illorum obtineat essen-
tiam. Sed ut aliquādo abeamus à similitudinī com-
paratione, quam præsertim uel leuiter indicasse af-
fatim uobis sit, dico hoc munus esse menti nostræ
peculiari ipsius officio attributum, ut in intelligibili
percipiendo genere, & inquisitione ueritatis se exer-
ceat: quam si in æternis, & sibi semper constanti-
bus non perspexerit, necq; in illis ueritati familiarem
se effecerit: næ illa in his uariantibus semper & dis-
fluentibus, nunquamq; in eodem permanentibus
statu, frustra uenari illam, & indagare conabitur:
infirmisq; semper nutabit assensionibus, & ambi-
guis opinionibus distrahetur: uiam uitæ certè nul-
lam unquam inibit, qua æquo animo usque ad ex-
tremum patiatur se deduci: sed reuocabit crebro se,
& retexet, sæpeq; in poenitentias graueis, & mœro-
res, tanquam in scopulos saxaç delata, faciet uetes-
rum suorum consiliorum naufragium. Quod in il-
lis magnis & præpotentibus uiris, qui in hac urbe
B 2 & Repub.

& Repub. quondam, alijsq; item in ciuitatibus ac populis, autoritate & gloria rerum gestarum flore-re uisi sunt, ferme omnibus contigit. Sed, ut sint, qui hanc præcipuæ, summæq; ueritatis absolutæ no-tionem ad communè hanc peragendā uitam haud ita multum esse necessariam putent: in quo etsi im-prudentia labuntur, habent tamen paratam ex ho-minum quotidianis moribus, & studijs, erroris sui defensionem. Nos qui ueram hominis præstan-tiam, ac dignitatem è Philosophia quærimus, sum-mumq; ex ea bonum nitimur consequi: si rerum al-tissimarum cognitione nos esse instructos uolumus, num sumus propterea iure reprehendendi? Atqui dicimus planè, sine ijs, ordinem rectè uiuendi tene-ri nullo modo posse: nisi enim prius ratio ipsa ex-plicuerit semet, totamq; perspexerit, & domestica sui primùm, æternæq; secum ueritatis scientia eru-dita, tum demum accesserit ad considerandum hæc humana, eaq; tractandum, ac dirigendum, ars bene uiuendi perpetuò cōstare nulla poterit. Sed cum re-rum earū, quæ in mūdo & natura sunt, causarumq; quibus illæ effectæ in lucem prodierūt indagationē omniū, & curā cognoscēdi Philosophia profiteatur: singularē est explicatio in suis libris atq; locis, cum ab autoribus cæteris, tum uero in primis ab Aristote-le petēda: non enim nobis propositū est in præsen-tia singulas res persequi. Illud propositū, ut quoniā ratio nostra non ad intelligendum solūm, quod ipsa per se

per se & seorsum facit, uerum etiam ad agendū atqe
imperandum, quod est illi in communitate cum cæ-
teris partibus officiū, genita factac est: istud ipsum,
in principe & moderatore omnium rerum Deo,
considereret prius, & intueatur, quod regere est & im-
perare: ut illius deinde exemplo & imitatione eru-
dita, diuinam quandam illinc magnificentiam, &
administrandis rebus facilitatem, ad hæc humana
& inferiora transferat: quod est totum illarū actio-
num, quæ positæ in consilijs sunt, non in operibus
manu factis: quarum quidem actionum splendor
omnis, & pulchritudo hæret in ipso homine, peni-
tusc insita est. Etsi enim cœlum hoc, totusc iste
mundi ornatus, pulchritudine & decore præclaris-
simus sit, diuiniqe ordinis conuenientiam & uenu-
statem, cum admirabilitate maxima, mortalibus
oculis ostendat: ut quod undique effulgeat pulcher-
rimorum luminū distinctione & copia, cursibusc
prope immensis, & non enarrabilibus torqueatur,
usque eò quidem, ut satiari mentes humanæ non
queant spectando illud, atque mirando: tamen
pulchriora multò sunt, & magnificentiora Dei cons-
ilia, quibus editum id in natura, & eiusmodi factū
est. Videndum est igitur hoc consilium, & tantæ
gubernationis ratio est noscenda: quò nos, qui par-
ticipes esse diuinitatis cupimus, ad rationem eans-
dem deinde, similec consilium, nostra & cogitata,
& acta accommodemus. Nec uero dubium esse po-

B 3 test

test, quin decor, & dignitas, & pulchritudo, in summo Deo, omnibus rebus ortum causamq; præbuerit. Est enim pulchritudinis, maximè conciliare amorem, appetitumq; gignere congregandi, & potiundi: quo quidem appetitu ex illa Dei specie honestissima in natura excitato, cunctus iste mundi, & corporum omnium apparatus, ad conquiriendum Deum, ut suum bonum, se erexit. Pulchrum porro est, quod & in semetipso decens est, & commodum, atque utile cæteris. De illa pulchritudine nunc loquor, quæ mente intelligentiac; compræhenditur: cuius umbram quandam fert, hæc quæ in corporibus descripta est pulchritudo, tantam ipsa quoque uim possidens, ut non absurdè de illo rege uideatur dictum, speciem primùm dignam esse imperio. Sed ut ad pulchrum princeps, illud quod est rationis & intelligentiæ, redeamus, Nemo unquam ueriorem, digniorem, appositiorem pulchri ac decori speciem rationem ue expreſſerit, quam hanc, quæ sit in eo, quod est prodeſſe cæteris, ſibi ſufficere, & conuenienter eſſe, quod utrumque in pulchro inesse eſt neceſſarium. Nam ut in corporum formis uidemus, quarum omne oculorum eſt iudicium, ſi qua pars corporis, à cæteris partibus ſui dimenſus, portione diſcrepet: non uerè illum, in quo inſit uitium hoc, formosum poſſe appellari, propterea quod species in eo à conuenientia diſcessit, egetq; alio quopiam, ut expleatur & perficiatur: iccirco & amabile minus eſt

est, & minus appetitur, quod neque delectare admis-
sum potest propter incongruentiam, neque adiu-
uare propter egestatem: eget enim & ipsum aliunde
adiumento; sic illud simplex, & menti propositum
pulchrum, quod omnes congruentias honestatesq;
in se continet, nulla ipsum parte sui imminutum,
nec indigens, contraq; omni bono ac decore cumu-
latum, atq; completum, concursus omnium rerum
excitat ad obsequendum, & obediendum sibi, ut
quaelibet res ad nutum praestò sit, cupiatq; illi na-
uare operam suam: quippe quae experiatur & sens-
tia pro eo, quantum illi se dediderit, & ad accipiens-
da illius imperia se subiecerit, tantum se & iucundi-
tatis, & commodi ad suam explendam naturam esse
reportaturam. Hac igitur imperium ratione Deus,
& hac facilitate regit uniuersa ac permouet: quod
semper agit id, quod se ipsum primùm deceat: des-
inde sit utile cæteris: & cum alijs bonum utilitatis
impartierit, ipse suum retinet, quod est decori, di-
gnitatis, amplitudinis bonum. Quò etiam sit, ut in
effectionibus naturæ & operibus, nulla uerior ra-
tio, neque constantior reddi possit, quam ob rem
quicque sic effecerit Deus, quam hæc, quod ita eum
facere decuit, & quia rei effectæ illud fuit optimum:
ut & à dignitate illius qui agit, & ex eius, quod agi-
tur, emolumento ac commodo, ualida in primis
fortisq; sit argumenti conclusio. In quo tamen ipso
ubique, & præcipue, decorum illud elucet, quod
præcla-

præclarum in se atque munificum, duplicitꝝ hac de
 causa amabile cæteris, facit, ut facile imperium sit in
 uolētibus, nulloꝝ nisi conatu ue laborioso, omnis
 rerum molitus gubernatioꝝ transfigatur. Et hacte-
 nus quidem Philosophia hominis rationem in suo
 & proprio munere continet, ut in speculandis na-
 turæ operibus illam exerceat, eaꝝ eam edoceat, in
 quibus origo est, & sedes, & domicilium ueritatis.
 Quæ quatenus in summis & sempiterna immuta-
 bilitate constantibus uersatur rebus, iure ac merito
 dicta est sapientia; fontes enim in illis sunt & scien-
 tiæ omnis, & prudentiæ. Qua uero ad mutantia
 genitabiliaꝝ confertur, scientia naturalis, eadem
 Græcè Physice est appellata. Moralis autem, cùm
 humanis dirigendis actionibus adhibetur. Qua tri-
 membri diuisione in Philosophia exposita atque
 monstrata, præclarè illa definitur rerum esse sci-
 entia, & diuinarum simul, & humanarum. Nunc
 quando iam satis, quod ad præsentem quidem no-
 stram disputationem pertinet (nam ad rem ipsam,
 plenioriꝝ doctrinam non satis) de officio seor-
 sum & per se humanæ mentis est dictum: quod in
 prioribus duabus illis Philosophiæ partibus, sa-
 pientia uidelicet, & naturali scientia, positum est:
 Restat communis totius hominis, non iam partis in
 eo separatim alicuius actio, atque exercitatio, mo-
 ralis scientiæ propria: ad quam eum nunc Philoso-
 phia deductura est; rectumꝝ suimet in ea usum, ita
 illum

Sapientia

Physicæ

Moralis

Philosophiæ

illum edoctura, ut nulla nec virtutis, neque officij pars, quæ ad beatam consequendam uitam pertinet, in hoc quoq; genere prorsus relinquatur. Et enim ab illis altissimæ ueritatis consilijs, & rerum æternarum speculandis rationibus, in quibus tanquam cognata illarum, atq; eiusdem cum illis nobis litatis consors, semetip[s]am mens præcipue agnoscebat: fruēbaturq; tum uero, & suæ naturæ munere, & sapientiæ nomine: deflexa ad animaduertendum conditionem necessitatis suæ, quod cùm alienis & longè dissimilibus sibi generibus conflata, permulta obire simul cum ihs, atque una agere cogeretur: primo quidem aspectu uehementer perturbata est: assueta enim tranquillitati, & ordini rerum sibi constantium, & nusquam ab eo, quod idem est, digredi entium: ut uidit motus sociarum partium incertos, & uarios, nullum nec modū, nec ordinem suapte sponte retinere, eosq; cùm importunos sibi, ac sepe numero molestos, tum inter se ipsos quoque rixari dissentientes: defleuit quidem illa primo conditio[n]em status sui: quod à beata illa cura fruēdæ, & contemplandæ ueritatis direpta, in turbam fese & in factio[n]em impediuerisset; uerū tamen celeriter ad officium cōuersa, cùm intueretur consiliū & uoluntatē summi Dei, non solum æquo, sed alaci etiam animo ad obediendū illi se dedit. Quid enim faceret secus, in illa serie rerū, ex quibus nexus est mundus, exercitata atq; alita: quarū admirabilis, cōtinensq; com
C plexus,

plexus, paratus ubique ad obediendum Deo, apprime
eam instruere potuerat, suum cuique rei bon*u*, in ordi-
ne & obedientia huiusmodi, maxim*em* quærendum esse.
Igitur in hanc deliberatione se cōtulit, ut quos diui-
na fors sibi dedisset comites, cum eis statueret pacat*e*
& cōcorditer uiuere. Atque, ut in re perdifficili & ar-
dua, ad Philosophi*æ*, quod solebat, configi*es* opem,
admonita ab ea ipsa est, ut agitati*or*is & incertioris
ag*ed*a uit*ae* disciplinam, ab eis rebus acciperet, quas
stabiles & certas in natura cognouisset: regendi*que* &
imperandi ordinem totum atque exemplu*m*, illinc huc
transferret. Quod quidem sic agere constituit: pri-
mum*que* illud animaduertere coepit, expressam esse
in se*se*, & in corpore eo, quod ipsa rectura esset, ima-
ginem quandam tum pr*æ*potentis Dei, tum eius
mundani operis, quod creatum factum*que* à Deo,
eiusd*em* etiam imperio & numine regeretur: ut quem-
admodum Deus in summo omnium consistens, re-
bus incitatis & mobilibus imperat, immotus ipse,
& semper permanens in eodem, globis*que* corporum
coeli*stic* alias pr*æ*ponit mentes, quae in eum ipsum
intuentes, ac nusquam ab eius lege & ordine defle-
ctentes, moueant citeriora corpora: ipsas uero*m*ua-
rias & multiplices elementorum concursiones, con-
flictus, illisiones, quoniam minutatim sub ordinem
certum redigere non licebat, illa uniuersa lege co*er*-
cuit, qua paribus omnia librata ponderibus, & uim
inter se æquam obtinentia, finibus se suis singula
continent:

continent : neque aliud alij supergredi, aut uiribus & potentia preponderare est licitum: Sic mens ipsa, tanquam alter in corpore humano Deus, stabili ueritate semper nitens, reliquas animæ partes mouendo corpori appositam, suapte sponte ordinis finium expertes, ad intuendum eum ordinem, quem uera in se decripsisset ratio, reuocaret: formamq; illis decori pulchriq; offerret: qua specie diuina illectæ illæ ad amorem , studioq; accensæ eiusdem imitandæ pulchritudinis , & participandæ , cum suum etiam præsertim in eo commodum sentirent, atque experientur, facile rationi imperium, & nulla impeditum controuersia , relinquenter. Itaque mens stipata egregio comitatu illarum cognitionū, quas in contemplandis rebus æternis antea percepisset, sapientiā primum deuocauit de cœlo , eamq; nonnihil hæc quoque inferiora ut animaduerteret, compulit : uocauitq; eo nomine prudentiam: quod *Prudentiam* hoc uerbum à peruidendo ductum , uoce ipsa indicat, in res obscuras & suapte natura perspicuæ luscis expertes, aciem esse ingenij, & mentis intendendam. Porro autem sapientia in eo aliquandiu comorata, ut cupiditatum, & affectionum, omniumq; earum appetitionum, quæ multiplices , ac uariæ in animis nostris concursant, causas, fineis, naturamq; cognosceret , cum uideret eas temeritate quadam præcipites, subitasq; ferri , & ad ea expetenda , aut refugienda, quæ per sensus interpretes, lætabilia,

C 2 formid

formidolosa'ue oblata essent, sine modo discurrere:
 intellexit harum rerum causam esse comitatum il-
 lum, quo sentiens anima, cum uegetante coniungi-
 tur: quòd ex huiusmodi coniunctione plus illi par-
 ti abiecta & ignobili, ab alijs sæpe partibus tribua-
 tur, quàm sit æquum. Itaque prudentiam, quam ab
 se instructam consilijs, & rationibus ad res geren-
 das iam adhibebat, rectionemq; illi rerum humana-
 rum in diuinis ipsa resistens, per manum quasi tra-
 debat: admonuit, ut notaret, animumq; aduerteret,
 primam directionem humanæ uitæ, & fundamen-
 tum uniuersæ salutis, potissimum in eo consistere, si
 singulæ in homine animæ partes, suum unaquæcq;
 & pensum, & precium obtineret: neque alteri altera
 de eius quicquam iure, honore'ue decerperet. hoc
 enim uno modo demonstrauit, concordiam, & pa-
 cem in animis constitui, uiamq; ad beatam uitam
 posse inueniri: si, quæ regendis, & in unitate conti-
 nendis ciuitatibus, in primis necessaria est, prima in
 ipso homine iustitia extitisset: quòd ea uirtus uirtus
 tum est sedes, & fundamentum reliquarum: per
 quam quisq; suarum rerum diligens curator, atque
 custos, aliena minimè appetit: neq; munus interru-
 pit alieni officij: quod ubi fit, ibi cum lætitia, & cum
 tranquillitate maxima uita degitur. Hoc igitur pris-
 mum suscipiens prudētia, idq; exprimere ac profer-
 re in agendis rebus studens, penitatis cunctarū in
 homine partiū cōditionibus & meritis, statuit parti
 illi

Rach

Iustitia

illi uitali & infimæ tantum esse tribuendum, quantum ad uitam, & ad incolumitatem sat esset: cumq; ea pars consilio omni orba, legem, lumenq; ratio, nis non modo nullum habeat ipsa in se, sed ne aliunde quidem possit accipere: quo etiam nomine contemptissima est partium reliquarum, & obscurissima: quandoquidem, quod nec sua, nec aliena splendeat ratione, ordinis & elegantie totum est expressus; tamen quia necessaria ad consistendum est, stabilitatemq; & ueluti solum, reliquis partibus animæ præbet, non mediocri studio à nobis conseruanda est: ut illo tanquam firmamento innixi, ad posteriora obeunda uitæ officia nos attollamus. Quam ob rem primum illi tempus, & prima curatio, supeditandis uitæ necessitatibus attribuitur. Quo nomine ea etiam sit alicuius honoris particeps; ut si nobilitate cæterarum postrema est, anterior sit tempore; usque eò mirabilis ille prudentiæ contextus, in temperando, ac constituendo concordi hominæ, omnia inter se uinculis amabilibus illigat, atq; constringit. Sentientem uero animam, quæ non omnis penitus necessitate deuincta est, sed habet aliquid in se liberale & splendidum: nam & uoluptatibus fruatur purioribus, & intelligibilem pulchritudinem illam, in aspectabiles oculis species, & sensilia simulachra quodammodo transfert: eadem mens à prudenter instructa, ut sociam, æqualemq; complexa, eius rationis, quam ipsa in se insitam, atq; innatam

C 3 continet

Aspectabilis

continet, & ueritatis eius, quæ ex intelligētia rerum
 semper in eodem manentium, illi percepta est, par-
 ticipem facere conatur. Qua ex communione mens-
 tis atque sensus, rite & ordine per prudentiam fa-
 cta, dignitatis species illa, quæ una omnium rerum
 humanarum pulcherrimum est oculis præclarissi-
 mumq; spectaculum, in uita & moribus & actioni-
 bus hominum exprimitur. Ut enim alio loco me
 recordor dixisse, in copulatu & compositione res-
 rum plurium, consensus ille, atque ordo, & æqua-
 bilis omnium inter se conuenientia, intelligentiæ at-
 que menti ueritas est: oculis & sensibus pulchritu-
 do ac dignitas: ut dignitatem definire si uelimus,
 rectè sic dicamus, translatam illam ad sensum & ad
 oculos, esse ueritatem: quæ dignitas aspectibus sub-
 iecta, cùm tantos amores sui in omni hominum ge-
 nere concitet, cunctumq; orbem propè terrarum
 irrequietum, & sollicitum semper habeat: intra eos
 fineis est ingenij liberalibus permittenda, ut ne uns
 quam prodat, neque deserat ueritatem: hoc est, con-
 centum & concordiam animæ partium ne diuellat:
 in quo & ambitioni, & populari gloriæ, & huic im-
 perādi cupiditati, qua homines projectè nimirum,
 & præter modum efferuntur, posita lex erit. Vult
 igitur mens, partem hanc sensilem ita suis frui uo-
 luptatibus, ut aliena commoda non præterrumpat:
 & neque illud inferius animæ genus, suis defraudet
 utilitatibus: neque rursus menti ac rationi ad con-
     stantiam

Veritas
Dignitas

stantiam, & ueritatem omnia reuocanti intempesti-
uis suis interpellationibus officiat: eademq; ratio,
quæ totius hominis rectrix est, cùm ad sua munera
fungenda ipsa se confert, habet tamen semper alieni
quoque temporis, & opportunitatis rationem: ut,
ubi socijs, & cognatis partibus optimè prospexer-
it, tum libera & uacua, diuinis illis iucunditatibus
se se impleat: ita æquatis omnium officijs, perpen-
siscq; muneribus, cùm unicuique datur parti quod
est illi consentaneum, neque alia de alia pars parte
quicquam detrahit: regnatq; quod ad regnandum
natum est: paret, quod ad parendum: tum iustitia
primum in interiore homine per prudentiam exis-
tit: Deinde ex iustitia oritur temperatia, ordo quis-
dam uitæ, & ornatus, ac moderatio appetitionum
omnium, nō uoluptatum illa penitus contemptrix,
sed ingenuis ex eo genere, & liberalibus uoluptatis
bus modestè dedita: Quarta uero & difficilima
omnium uirtus, quæ est fortitudo, oritur quidem
illa ex superioribus, sed non tam optabilis ea uiro
forti est, quam interdum necessaria: non enim labo-
res, ærumnæ, pericula, mortes, ipsa per se appetuntur;
neque libens quispiam uitam & salutem prouicit:
sed ubi in discrimen uenitur, ut aut ista suscipienda
sit, aut honestas amittenda, sine cunctatione ulla
uir magnus atque præstans, honestatem sibi mauult,
quam uitam retinere. Quod contingere nequit, nisi
in animis ita & uirtute, & disciplina constitutis, ut in
illis

*Temperantia**Fortitudo.*

illis maxima sit autoritas rationis: quæ cùm præscripserit aliquid, quod rectum esse, ac decere decreuerit, iussitq; id agi, reliquæ ad obtemperandum partes præstò sint, imperiumq; rationis nauiter exerceantur. Verum cùm uirtutes omnes reliquæ, tum in primis hæc, de qua loquimur, fortitudo, maxime alitur & corroboratur rerum æternarum scientia, & cognitione. Nam, nec qui infinitatem temporis mente compræhenderit, is ob cupiditatem uitæ paululum propagandæ, aliquid indignum fortius uiro admettit: nec qui immensitatem mundi, orarum, regionumq; fuerit animo peruagatus, regnū ullum tanti æstimabit, ut eius assequendi causa, iusurandum uiolare, arbitretur esse fas: denique pulchri ac decori illa cognitio, cui firmè & probè fuerit mente concepta, hic coelectibus opibus scientiæ & ueritatis locuples factus, atq; (ut heros noster Plato inquit) natuum in anima aurum possidēs, nunquam profectò pecuniæ gratia sordidum quicquam, & illiberale efficiet. Ex quo intelligi potest, uirtutum omnium semina, quæ à natura in animis nostris sata sunt, ex una rite ali, excoliq; Philosophia: neque sine ea unquam ad bonam frugem posse adolescere: cùm, qui naturalibus uirtutibus tantummodo, aut etiam more opinioneq; comparatis, nixi sunt: hi, ut unam in partem aliquam præclarè se dederint, in alia tamen parte non mediocriter sunt prolapsi. Plena exemplorum est historia: sed mihi properandum necesse fariò

Heros noster

fario est : inclinat enim iam ad uesperum dies. Talis ergo iste uir, quem Philosophia instituerit, recteque eum semetipso edocuerit uti, constitutis per prudenteriam partium singularium terminis, ut aliam alia pars non supergradiatur, nec opprimat, regnum ciuile & patrium obtinente intus ratione : placatus sibi ipse atque concors, tranquillā & felicem deget uitam, diuinamque illam regendi artem adhibebit, quae quidem omnium est potentissima & maxima : ut quod in eo præstat, eminetque, mens & ratio uidelicet, suū decorum ipsa in rebus omnibus agendis, præcipue atque semper, alienum autem procuret bonum. Quo uno modo potissimum, & inferiores partes sua forte contentæ, tranquille se habebunt : & propter desiderii illius in principe parte pulchritudinem, amore summo & studio ad parendum adducetur. Verum ita institutus hic quidem homo est, ut secum solus ipse possit, aut cum familia sua commodissime uiuere : qui iam in publicum producendus est, & in communes consuetudines deducendus : non commentatus antea in tenebris, ut modò Phædrus dicebat, sed in lumine illo coelestium ueritatū, & ad exemplar illarum conformatio[n]e suimet exercitatus, atque prudens : Qui cùm dictante ratione, & gubernatione illa summi rectoris Dei sic monstrante, intellexerit, non se sibi soli natum esse, sed & patriæ præterea, & ciuib[us] suis, partemque sui non minimam cognato quoque, & ciuili generi esse debitam; cumque se ipse sociabile

D
ciabile

ciabile in primis esse animal attenderit, uirtutem uideritq; eam, quæ maximè naturam hominis contineat, sine exercitatione, atq; opere imperfectam existere: neque efficere posse beatam uitam, si non præmatur ad res gerendas, & adhibeat: quod iam & homines, quibus cum uersetur, & instrumenta ad agendum, quibus utatur, requirit ac postulat: in quo nonnulla pars nimirum attribuenda est Fortunæ. Cùm, inquā, ista omnia noster Philosophus cognoverit, sine tergiuersatione ulla ad obtemperandum rationi se se dedet: prudenterq; & accurate omnia circunspiciens ubiq; præeunte eius consilijs Philosophia, instrumentum primarium conuiuendi & communicandi, quo prima interni hominis effigies oculis spectantiū obijcitur, atq; proponitur, formabit aptè & composite orationem: eamq; tanquā alterā personam perinde excolet, ut si totum se in illa sit expressurus. Curabit igitur ut commodè, ut distinctè, ut propriè possit loqui: uerbisq; utetur lectis, ex cōmuni quidem sumptis loquēdi usu: sed tamen uiuidis magis, quam sonatibus: copiam autē orationis hactenus adhibebit, ut aptè, & rotundè sensa animi sui, cum significatione mediocri interiorum motuum, explicet atq; exponat: nam orationes quidē illos animorū impetus, forensibus causarū patronis derelinquet: ipse uero sedatè, & grauiter, leni gestu atq; uultu, omnia persequetur: Atq; ab hoc aditu talis & animi, & in agendo prudētiæ atq; uirtutis, ad conui

conuictus hominū, ad commercia, ad cōsuetudines intromissus : cùm quacunq; se intulerit, quicquidq; gesserit, illud in semetipso exemplū summi & prepotētis Dei secum deferat, ut custodiat semper decorū suum, & alienū procuret bonum : quæro à uobis, & abs te in primis, Phædre, num huiusmodi cùm sit, uideatur cōtibus hominū regēdis, & gerēdæ Reip. autor fore idoneus: cùm præsertim ipse quidē optime se rexerit: per Philosophiā autē inspexerit, quod in unoquoq; hominum diuersis ex naturis & partibus conflatū est, idem notari in ciuitate & distingui posse. Quam igitur uim prudētiæ edoctus à Philosophia, & in illis altissimis causis eruditus, in semetipso prius exercuerit, eandem trāsferet ad hominū, urbiumq; rectiōne: ac plebem quidem infimā, quæ maximē necessarias in ciuitate obit partes, ut ueretur in agris colendis, oneribus uehēdis, materia cædunda, opere faciundo: infimæ illi in homine parti genitibiliq; collatam, pastu contentam, & cōiugio, procreatione q; liberorū: curabit, ut sit suis opportunitatibus instructa, omnemq; ab illa iniuriam remouebit, diligētia adhibita, ut ne illa unquam opere tam uacet, sed tempestiuis aliquibus semper laboribus distringatur. Eademq; ratione, si quid illi forte exuberare senserit, & superfluere, relicto semper quod satis sit, reliquum in publicas utilitates cōuertet: necq; fecius tamen urgente aliqua calamitate, eidem egenti atq; oppressæ, de publico opitulabitur.

D 2 Genus

Genus autem alterum ordinis mediū, quod sensili in nobis animæ comparatum est, ut magis honoratū, quàm primum, liberalius quidem habebit, & cul-
tius: particepsq; consilioꝝ ac dignitatis, quoad li-
cebit, efficiet. Sed tamen quoniam sensilibus id obles-
tationibus maximè est addictum, inter quas domi-
nantur hæ, quæ oculorum sunt, in externas illud &
peregrinas mittet regiones: quò uarias in illis spe-
cies rerum intuendo, mercesq; coēmendo, patriam,
urbemq; suam, rerum spectabiliū, & earundē utiliū,
commoditatibus refarciat: luxuria tamen semper,
præcipueq; amputata: ne fortè sublatū studiū ina-
nibus insolensq; effectū, dum suis finibus egredi, &
in alienos conatur inuadere, ueriores impedit utili-
tates confessionis publicæ. Nobilitatē uero, hoc est,
ipſos optimates, qui non tam ex fortuna sint aut ge-
nere, q; ex uirtute pendendi, mentis in homine & ra-
tionis instar, uniuersæ ciuitati præficiet: quorū erit
curatio, prouidere ac præcipere, ut omnia gerātur in
Rep. reclè atq; ordine: partesq; in societate & cōcor-
dia teneantur, nihilq; cuiq; desit, quod necessariū sit
ac legitimū: quos ubi uacare ipſos operibus publis-
cis cōtigerit, tū eos maius illud in se bonū atq; præ-
stantius quod obtinent, in rebus item præstantioris
bus collocare disponereq; præcipiet: ut mentem, ani-
mumq; uidelicet, ad diuinarum rationum specula-
tionem: opes uero ingenij, autoritatis, fortunæ, cō-
ferant, & conuertant ad liberalitatem ac beneficen-
tiam:

tiam: omnibusq; modis nitantur & elaboret, ut uir-
tutem uberrime atq; amplissimè exerceant: in cuius
unitus studio atque usu, fructus beatæ uitæ, nec so-
lùm princeps illa & propria optimatum ordinis
dignitas, sed utilitas etiam honestiore multo ex ge-
nere, & uoluptas ea quæ purissima est omnium uo-
luptatum ac suauissima continetur. Atque hacte-
nus quidem illa in Deo præstans, & eminens diuini
rectoris effigies, à Philosophia cognita, in homine
impressa, in cunctam postremò ciuitatem inducta,
& translata est. Sed, ut ad eum, quem Philosophia
hoc modo instituit, docuitq; semetipso rectè uti, re-
uertamur: aliquandoq; peroremus: Cernitis profe-
ctò quicquid in natura est, quod sit pulcherrimum,
ac magnificentissimum, id totum in hac una specie
hominis uerè Philosophi, mentibus uestris exposi-
tum esse. Nam primùm diuinum illud & longè do-
minās, quod unitatis, & ueritatis, & sapientiæ sum-
mæ est compos, extat præclarè in hoc Philosopho,
atque cernitur: unus enim & iste quoque cōcordia,
& conspiratione suarum partium omnium, & in eo-
dem sibi semper constans, diuinorumq; rerum ueri-
tatis instructus, nunquam à sapientiæ consilijs
deseritur, nunquam uarietate opinionum distrahi-
tur: sed quacunq; se infert, regulam illam rectè agē-
dæ uitæ: id est, ueritatem, tanquam lumen de ccelo
libatum, præ se ferens: res quantumuis obscuras ac
dispersas, & in lucem producit, ut uideri: & in unis

D 3 tatem

tatem colligit , ut mente compræhendi possint . Quodq; in Principe & Rege totius naturæ Deo maxime præcellit, eximumq; est , quod ille diuinis bonis omnibus confertus , ac redundans , necq; alias opes fortunæ expectat , & suas ipse in aliorum largè effundit commodum : suaq; id solum interesse iudicat , uti quicquid agit , maxime ipsum deceat , cæteris idem iucundum utileq; sit : quod in hac pulchri & decori perfecta absolutaç; specie , omne imperium , omnis maiestas , omnis ueræ dignitatis atq; potentiaæ inest ratio . Similiter id in nostro , qui cœlestium diues bonorum , mentemq; insignibus donis ueritatis illustratus , nulla effrænata cupiditate ani- mi ad ea fortunæ bona appetenda proripitur , quæ præter subsidium necessitatemq; naturæ , extraordinarijs præterea cupiditatibus sunt proposita : magisq; id sibi studio & curæ habet , ut alijs sit ipse adiumento , & commodo , quam ut aliorum opibus augeatur : solum autem suum & proprium bonum ipse id existimat , quod est aptum , conueniens , decorum , pulchrum . Ac quemadmodum propter decori eiusdem dignitatem atque præstantiam , facile est Deo in omnem naturam imperium : ut illi , sponte sua ac uolentes , cœlestes primum globi , siderumq; , & stellarum æterni ignes : deinde propiora quoque nobis elementa , stirpiumq; & animantium cuncta genera , sedulò , libenter , enixeç; obedient : quod amore pulchri illius incensa atque correpta , quod in Deo

in Deo præstantissimè elucet, proximè se ad eum conantur adiungere, illiqp quoad lictum est, cupiūt inhærere. Item hominis ratio pulchritudine simili prædita, nempe quoad imitatio assequi primigenium & summum exemplar potest: eiusdemqp honesti ac decori Philosophiæ beneficio particeps, primum interioris animæ partes studiose sibi habet obtemperantes: ut amoris imperio, quod fortissimum est, & uehementissimum, non ui, neque metu, infirmis imperij custodibus, facilimè omnia & regat, & tueatur: deinde in commercia & societates hominum translata; ubi Rempublicam & ciuilem statuerit ad se pertinere (non enim Philosophum nos patre operario, neque rursus ex stipite aut lapis de natum esse uolumus: sed ex eiusmodi sanguine, in quem liberalium artium cogitatio, & studia humanitatis, uideantur aliquando cadere potuisse) quos nam progressus uobis uidetur habitura? Non'ne qui ab hac præclara disciplina profectus fuerit, ut primum agere cœperit secus, quam ab egregia illa Phædri sapientia est præceptum, ut non sequatur, nec imitetur populum, nec se inconsulis ferri opinionibus sinat: tantumqp absit, ut præcipiat alijs opum adipiscendarum palmam, quod ruentibus, tumultuantibusqp cæteris, solus ipse stabili, & quieto animo permaneat: neque se ulla eiusmodi cupiditate permittat trahi: conuertet in se primò aspectus populi, deinde multorum sermones excisabit

tabit, mirantium & percontantium, qui nam sit, &
 unde, qui tam robusto, & alto sit animo, ut non eis
 dem rebus ipse, quibus uulgus, moueatur: quod si
 quos etiam eorum, qui ad rapiendum, & congeren-
 dum, mala cupidine incitati se proiecerant (ut saepe
 fit) spes, aut fortuna grauior se fellerit: non ne hic,
 qui se continuit, ac repressit, plus multum uidisse,
 quam ceteri, sagaxq; in primis & prouidus esse exi-
 stimabitur: Et quoniam uita fert, rerumq; & tem-
 porum exigunt inclinationes, ut periculum cuique
 sui, ex natura, & instituto suo faciendum saepe sit:
 qui hanc constantiam recte, ordineq; omnia agen-
 di, quam Philosophia nominamus, ad omneis res
 adhibuerit: nec cuiq; rei plus minus' ue, quam qua-
 tum par sit, æquumq; tribuerit: fidem & ueritatem
 sanctissimā habuerit in uita, nusquam ab eo, quod
 deceat, honestumq; sit, discesserit: eoru qui ad ipsius
 curam, fidemq; pertinebunt, commoda in primis,
 ornamentaç; prouiderit: maximum ipse sibi orna-
 mentum retinuerit dignitatem: postremò in tota
 uita, in suis dictis, consilijs, factisq; omnibus, similis
 sui undique, & semper sibi congruens, æquabilisq;
 constiterit: quod nemo plane, nisi idem sit, qui è Phi-
 losophia sit eruditus, atque instructus, probè potest
 & ad amusim facere: uerendum credo erit, ne non
 omnium in se amores, atque studia, omnium men-
 tes animosq; conuertat. Admonebuntur (mihi cres-
 dite) homines specie illa honesti, quæ in graui uiro
 & con-

& consideratio eximia est ; commouebuntur, impel-
lentur, primum, ut oculorum animorumque conti-
tus in illum unum cuncti coniijciant ; deinde, ut ament:
postremo, cum tota illius uitae iam ratio delibera-
rioque patuerit, ac perspecta fuerit, ut se & sua omnia
illius fidei, uigilie, prouidetiaeque, studiosissime per-
mittant ; qui enim poterunt agere secus, cum uiderint
illum nil meditari aliud in uita, neque praese ferre,
quam ut Deum, praeclara imitatione, in se ipso refe-
rens, suum decorum honestumque perpetuo custodiat :
alienum autem procuret bonum ? Species haec in-
quam prestabilis, planeque diuina, semper hominum
mentibus atque animis dominata est : semper uolu-
tates omnium in potestate habuit. Quid deinde aus-
tem, quid eueniet ? Tantum ne tu putas, Phaedre, sa-
cientem tuum per astutias & simulationes, uaframque
illam gerendarum rerum calliditatem, honoris & for-
tunarum adipisci posse, quanta hunc fortunae & ho-
norum praemia, non dico consequentur, sed planè
obruent ? Etenim quae usquam natio est tam imma-
nis, & barbara ; quis tam crudelis, impiusque tyrannus,
qui non specie tali istius uiri commoueatur ? ut etiam
si eum diligere fortasse non possit, scelere ipse & fe-
ritate praeditus ; hac tamē perculsus tam eximiæ for-
ma dignitatis, incidat in admirationem ? Nam qui
sensu humaniore praediti homines sunt, summi, in-
fimi, ciues, externi, nequaquam ulli profecto se & sua
fidentius commendabunt, quam isti ipsis : nec quen-
am

E quam

quam cupidius ad suas fortunas regēdas accersent,
 quam hunc, quem uiderint in aliorum bonis cōmo-
 disq; procurandis, suum ipsum omne bonū & com-
 modum constituentem, itaç; omnia suscipientem ac
 gerentem, ut suorum laborz & operum, ad cæteros
 utilitas, ad ipsum autem fructus uirtutis atç; officij,
 qui maximus in uera uita & uberrimus est, perue-
 niat: coletur igitur, honorabitur, amabitur, ipsiusq;
 consilio & autoritate gerentur plurima: necq; ipse ta-
 men alienis negotijs se offeret, necq; expetet admo-
 dum publicis procurementibus se distringi: sed quic-
 quid eiusmodi aget, atç; suscipiet, totum officio da-
 bit atç; humanitati: ipse uero in illa beatissima cura
 rerum coelestium & diuinarum permanebit, quoad
 poterit, contemplandarum: uitamq; eam in primis
 amplectetur, quæ maxime è natura est, maximeq;
 hominis propria. Si quidem non corpus, necq; ani-
 mus reliquus, sed mens sola est id illud ipsum, quod
 est homo. Quapropter ueras idem etiā ac proprias
 hominis cōsequetur uoluptates: non illas animæ in-
 simæ, quæ & brutæ maxime, & eadē falsæ inanescq;
 ferè sunt: necq; rursus eas, quæ in sensibus cōsistunt,
 uagas & errantes, & uarietate ipsa semper instabiles:
 sed cum has utrascq; modo rationeç; finitas, tum il-
 las plenè & cumulate, quæ arctè, & compressè, & pe-
 culiariter attingunt hominem, inç; eum ipsum pe-
 nitus se infundunt, & illaquefaciunt, suntq; menti &
 ijs, quæ ex mentis officio geruntur, agnate maxime
 & fam

& familiares : quarum ut uerissima, atq; purissima, sic iucundissima & suauissima est perceptio . Quos circa homo præceptis Philosophiæ edoctus , ac se metipso in omnem partem recte utens , similem sese (quoad fas est) efficiet Deo : tum in uitæ ratione, dū quo ille modo omnia agit, eodem iste modo cuncta & aget, & exequetur , ut deceat sibi , semper profit alij : tum in perpetua animi lætitia , ac uoluptate. Qui si præter has cōmuneis Philosophiæ rationes, quæ similitudinem & imitationem præpotētis Dei insinuant nobis atq; proponūt, illa quoq; præterea maxima atque amplissima eiusdem Dei beneficia in genus humanum cognouerit : quæ unī tantum generi, nominiq; nostro , qui C H R I S T V M filium unigenum Dei colimus , & profitemur , propriè ac singulariter data sunt : quod in hac una religione & salus hominibus est , & uera beatæ uitæ in terris ratio, in cœlo immortalitatis adeptio : nedum per Philosophiā, à pura & integra religione non deflexerit, quemadmodū tu, Phædre, dudum caluniabare: sed magis in ea etiam statuetur, & cōfirmabitur : ad eos enim amores, qui cōmuni bus beneficijs Dei summi debentur, accedent alij magis peculiares, & proprij, per quos fortissimè cum Deo erit colligatus. Non enim de leuibus sophistis in præsentia, necq; (ut opis nor) de futilibus hominibus quibusdā: sed de cōfide ratis, & integris, & cōstātibus, est sermo : qui omnia metiuntur cōsilio & probitate, necq; à maiorz suorū,

E : de quo

de quorum integritate, & sapiētia optimē sentiant, decretis atque scitis ullo pacto recedunt: sed quō ingenio hominis, atque doctrina perueniri nō potest, de eo patiūtur Dei immortalis numine, & ueterum autoritate sanctissimorum hominū, facile sibi persuaderi. H I C paulūm cum requiessem, Exposui uobis, inquam, quemadmodum quidem potui, & uim utilitatemq; Philosophiæ, & eius uiri qui rite, ac legitime Philosophetur, speciem atque formam: Quæ mea expositio sic uniuersè facta, satis ne respondere Phædri calumniæ uideatur, uestrum iam est iudicium. Mihi quidem & magnitudo rei, & breuitas tēporis, & mehercule, rem, si quo modo ea est, fateri uolumus, mei etiam ingenij ad tantum tollendum pondus exilitas, uehementer obstitit, quomodo nus uobis omnia, quemadmodum quidem cupisem, potuerim exprimere: in quo non recuso, quin meæ tarditati culpam, non Philosophiæ ipsi assignetis. H I C G A L L V S, Sane quām probasti tu mihi, Sadolete, defensionem tuam, inquit: nec uideo, Philosophia quid possit esse diuinius. Itaque ego, qui in eam antea propensione animi ferebar: nunc planè illius amore totus ita ardeo, ut non sim eam unquā è complexu meo dimissurus: illud aueo quām maximē & quām primum, ut ista quæ sunt à te disputata, in Commentarium referantur, quo ocyus queam exēplū Vrbinū mittere ad meos amicos, taleis uiros, qualeis tu quoq; in primis existimas

mas: S V M M O S & singulareis dicis , inquam,
quorum conuentu apud lectissimam omnium fœ-
minarum Helisabetam reginam Vmbriæ , illa ciui-
tas atque adeò Italia omnis ornata est. V E R O ,
nec iniuria , inquit : nō enim uspiam alibi terrarum ,
neque nostra , opinor , necq; antiquorum memoria ,
tot & taleis principes ingenij ac literarū , facile uno
in loco quispiam possit nominare , quot nūc Vrbis
ni præclarum cœtum constituunt : quippe cum illic
ad sit , & Petrus Bembus , maxima celebritate & nos-
mine uir : quem præter eximiā omnis uirtutis &
humanitatis laudem , uerè parentem , cum Romanæ
ueteris , tum recentis huius Italæ eloquentiæ possu-
mus appellare : & duo fratres Italæ uel præcipua
lumina , Federicus & Octauianus Fregusi , nobilitas
te , dignitate , prudētia , literis maximè illustres : itēq;
spectatum ac nobile par Baldasarus Castillioneus ,
& Cæsar Gonzaga : qui militaribus ambo & bellicis
uirtutibus insignes , ad illā fortitudinis laudē , opti-
marū quoq; & literarū , & artiū , non inferius decus ,
addidere . Quāquā ne singulos colligā , illā ego urbē
hoc tempore , nō hominum cuiusquemodi domici-
lium , sed Musarū diuersoriū esse puto . A T E G O ,
inquit Citrarius , habeo statim queis cum cōmuñi-
cem , familiareis hos nostros , quorum quotidianis
cœtibus domus tua , Galle , celebrabatur , Camillum .
Porciū , & Blosium Palladiū : quorum ingenij , spe-
ctabiliq; morū & sermonis elegātia , soliti sumus oēs

E 3 apprimè

apprimè delectari: Etsi, quanquā uterq; utrancq;, tam
men alter eorū oratoriam magis laudē, alter poēti-
cam est prosecutus: Tum autē Camillum Paleotū,
& Philippum Beroaldum, hunc iuniorē dico: Nam
ille senior haud sanè usquequaq; doctorum iudicio
idoneus est qui probetur: hi autem duo suis ingenij
& uirtutum ornamentis, nō municipio Bononiensi
modo, unde oriundi sunt, sed huic urbi tantæ, non
exiguum decus potuerūt afferre. Nam Euangelistā
Mathalenu, tuū familiarissimū, Sadolete, quemq;
nos omnes plurimū ipsius merito, & quanquā do-
ctus admodum uir est, humanitatis tamen ac libera-
litatis causa præcipue diligimus: quo ego gaudio
sublatum iri puto, cùm te operā hanc nauasse Phi-
losophiæ, laudemq; ex eo cōsecutum esse intelligeret:

V T I N A M quidem, inquam, talibus ingenij,
mea hæc opera & uolūtas iure probata sit. Sed quid
ait nobis Phædrus? E G O' N E: inquit: te alieno
quodā in hominū genere tuū istū sapientē, tanquā
in somnijs constituisse. Nam his quidē hominibus,
quibus cum uiuimus, mea sapiētia ad manū semper
futura est paratior. Quæ cùm essent dicta, surrexi-
mus omnes, aliquotq; deambulationibus ultro &
citro factis, reliquum cōuiuio, uarijsq; sermonibus,
Phædro in primis multa facetè, urbaniterq; dicēte,
hilarem & lætum consumpsimus diem.

F I N I S.

J

et

I

)

j
well

j

—

g. m.

Digitized by Google

7.4

444444